

VÄRSKE RÕHK

MAARJA MÄEMETS

*

täna
sain aru et
ma pole
lõbus
enam
enne olin
pidin olema
tegin kõvasti
nalja ja
inimesed
naersid
ikka naersid
päriselt
kord öeldi
mulle isegi
et
miks ma
ständappi ei
tee
ma ütlesin et
jah võib-olla
peakski
peaksin tegema
ja
nüüd ei oska
ma enam
olla ei
lõbus
ei
naljakas
ma ei
viitsi ka

ma ei viitsi
naljatada
see on
nii tühi
tegevus
ja
ükski nali
ei tundu
naljakas
miks
miks ükski
nali ei
tundu enam
naljakas

*

ära jälle kao
enda sisse
ära
ütled
kus sa oled
seal sees
tule välja
palun
palun
palun
ja mina
kaon
sügavamale
ja sügavamale
kusagilt kinni
hoidmata
mu jalgadest
kaob seegi
mis seal
on olnud
seda
pole olnud
palju
sa püüad
hoida
vägisi
mind veel
püsti
ja palud
palud
palud
ja ainus
millele
ma mõelda
suudan
on miks
miks
miks
miks

*

nüüd juba päris mitu
päeva
ei saa ma täpselt aru
kus
ma omadega olen
kus
ma olen omadega
kuhu
tahan minna
kuhu
välja jõuda
küsin endalt
aina
mis asi
see on
mis asi
ja kui korraaks
ongi hea
siis
see pole ka
õige
asi
mis asi siis on
mis asi
on õige asi
mis asi on hea ja
mis
ei ole
kus
ma omadega
olen

*

enne pidu_
liiga vara
ei tohi ka
peole minna

*

_pärast pidu
olin lekkeris
aga lähen nüüd
vist koju

*

vee
all
on vist
nagu
kuu peal
on
mis iganes
on kuu
ja
missugune
ta on
aga kui
ta midagi
on
siis
ta võiks
olla
selline
nagu
veepõhi
on
üksildane
nii
üksildane
surmavalt
vaikne
pime
aga mitte
päris pime
on ka
valgust
sellist
eriskummalist
turvaline
nii turvaline

palju
tõesti palju
turvalisem
kui kõik
mis ülal
pool
vett
vee peal
on
seal on
inimesi
vähem
ehk ei
olegi
ühtegi
kui hea
et pole
ühtegi
ülejäänud
maailm
on neid
täis

MA TULEN ÜHEÖÖSUHTEST

MARGIT LÕHMUS

Ma tulen üheöösuhtest. Ja nii huvitav on. Ma kõnnin, ja nagu teistmoodi kõnnin. Ilus hommik on. On. On. Aga tegelt ei ole. Aga tegelt on. Jaa, jaa, peab olema, sest päike ju paistab nii värskelt ja mõnus õhk on. Aga ei ole, sest enam ei ole hommik ka. Päev on, ja ma ei teagi, kuhu ma üldse minna tahan, istun välikohvikusse. Tegelt oli põnev. Ma olin nii purjus. Täiesti mõistuse juures, aga ülemealik ikkagi. Ma ei tea, kus ma olen. Tegelt oli põnev, ronisin aknast välja, vabadusse. Olin just kiiruga oranžid lühkarid jalga tõmmanud ja topi selga ajanud, haarasin koti, dressika ja plätud ja hops! olingi teises maailmas. Istusin kaksiratsa korraks aknalaual, hoidsin kätega sellest kinni ja vaatasin hetkeks seda pragunevat ja mahakooruvat värvi (oli nii erutav vaatepilt). Oleksin tahtnud, et muru oleks kastene, aga ei olnud, no nii film ikka ka olla ei saa. Just hetk tagasi ma kiirustasin, et saaks kähku sealt norskavast toast välja. Kui pime oli, oli kõik teistmoodi, kõik oli nagu moosi sees, punases voodipesus, minu peal vonkles üks heledate lokkide, käte ja jalgade ja nokuga valge ussike. Nüüd see uss magas ja ta oligi nii ussi moodi, surnud ussi moodi. Mees, ei, ta paistis ikka nagu poiss rohkem, ja mina paistan ka nagu tüdruk rohkem. Kui ma oleks naine, oleks mul kontsaga kingad ja pliiatsseelik, ja kui ma oleks naine, oleks mul piinlik. Ja kui ma oleks naine, oleks aknast väljaronimine pliiatsseeliku tõttu pentsikum. Aga ma ei ole naine. Jumal tänatud! Ma vist ei taha kunagi naiseks saada, tahan olla hops! ja teises maailmas. Ja olen teises maailmas, hops! ja valge päev ja oh ma olen nii ilus, ma tahan ise nüüd oma riided seljast võtta. Miks ma praegu ennast nii armastan? Sest see võõras mees, kes on tegelt lihtsalt üks ussike, magab oma pimedas toas ja mina seisan tema toast väljaspool teises maailmas, armastan ennast sellepärast, et ma ei jäänud temaga maailma jagama, aga vb mõneks ajaks jääme me paralleelseteks maailmadeks, nii kauaks, kuni tema kustub, ja kui ta magab igavesti, kustub ta kiiresti. Loodan, et igavesti. Ja ma kukun korraks muru sisse, vaatan taevast. Ajan jalad nii harki ja see, et sinna ei tulegi midagi vahele, ongi lahe. Ja mul on tunne, nagu maa ja taevas vajuks ühte, kuigi

mul on silmad lahti ja ma näen, et ei vaju, aga üks mu sõbranna kirjeldas sellisena orgasmi.

Ükstaspuha, sest mul on kerge samm.

Ma ei kiirustagi üldse, tellin kohvi hoopis. On juba päev. Suvine laupäev; huvitav, kas ma näen halb välja. Huvitav, kas teised inimesed siin kohvikus saavad aru, et mul oli just elu esimene üheöösuhe. Mul on päikseprillid ees. Telefon on käes nii, nagu tahaksin kellelegi sõnumit saata, ja tegelt tahangi, nii väga, aga no kellele ikka saata. Tunded on nii segased, mul on tunne, nagu ma oleksin kuskilt filmist, et ma olengi praegu nagu kuskil filmivõtetel ja olen näitleja, ja ma näitlen ja näitlen ja ootan ja ootan, millal keegi ütleb *cut*.

CUT

Ma tulen üheöösuhtest, mu esimesest. Mõtlesin, et peaks seda tegema, kõigil on olnud ju. Kõik on ju kõigiga maganud. Minul oli ainult üks mees. Aga ta jättis mu maha, meil on laps ka. Ja peangi ruttu koju minema. Ma olen juba üle kolmekümne. Vastik päev, kõik näevad, näevad, et mu päevinäinud näonahal on meik laiali, ja minu vanuses pole see enam üldse lahe, toob vaid kortse esile. Point on selles, et ma pole tegelt mingeid päevi ju üldse näinudki, mul on olnud ju ainult üks mees. Könnin ja vihkan kõike, oma seelikut, ilusat musta seksikast pliiatsseelikut, eelmine nädal ostsin. Terve nädala tegi see seelik mu tuju heaks, isegi pikalt tegelikult. Seelik on nii ümber. Issand, ma olen säärt veristanud, olen ronimiseks liiga vana juba, kõigest üle kolmekümne, aga juba nii kohmakas. Persse, türa küll, mul ei ole ju kingi jalas, issand, issand. Suva, ei, putsi küll, ei ole suva, raisk, kuidas ma saan nii loll olla. Jah, aga mul on ikkagi hämming, ma pole kunagi olnud sellises olukorras, kus ma praegu olen. Ma pole harjunud ise mõtlema, mul ei tulnud pähe, et mul olid kingad ka, mul oli tore mees. Pean tagasi minema. Masendav. Kuidas ma lähen, võib-olla on ta üles ärganud, akna kinni pannud. Uksele koputada on ka imelik, siis ta näeb, et ma olen juba vanem naine, üle kolmekümne. Üle kolmekümne. Kui keegi ütleb mulle, et ta on üle kolmekümne, siis ma arvan, et ta on umbes 33, ja kui mina ütlen kellelegi, et olen üle kolmekümne, siis ma usun ise ka, et olen 33. Ma ei öelnud talle midugi mitte midagi ja me olime nii purjus ja tõmbasime pulbrit ka ninna, noorte värk. Noorte värk jah, ja mina olen ka ju kõigest üle kolmekümne, kahe kuu pärast saan 40, aga veel olen ma üle kolmekümne, ehk siis 33. Oleme sõbrannaga viimasel ajal tihti Zavoodis käinud, mängime

seal piljardit. Muide, ma olen ikka veel ilus, eriti siis, kui ma olen maani täis ja mängin piljardit. Aga teada on (ja teada on ka see, et algajal on ikka õnne), et kui ikka juuksed korralikult puhvi tupeerida, korralik tummine meik peale, kõrged kontsad, siis Zavoodist mõne noore tudengipoisi ikka saab. Sest teda üldse ei huvita see, et rinnad on ära vajunud, ta tahab keppi. Paraku need lõngatüdrukud otsivad sealt armastust. Noored väikesed roosad nunnud, kes jäävad nii ruttu nii täis, et ei jõua pärast oma nunnukest koju viia, ja siis mõni tüüp, kes ei ole enam alaealine ega tudeng, vaid juba vana sussides parm, kepib roosat nunnut sealsamas nurga taga. Aga ei no mis mina, ma olen naine, mitte mingi maailmaparandaja. Ma olen naine, kes peab nüüd lille liigutama hakkama, sest mees jättis mu maha. Ma olen naine ja ma tahan nüüd uuesti seksida. Ja ma tahan jälle, jälle, ma tahaks noorem olla, endale nooremat nahka, tahan, et mu rinnad oleks jälle täis. Ja ma tahan kogu aeg purjus olla, seda, et ma kogu aeg purjus tahan olla, seda avastasin just nüüd, sest mul on nii piinlik. Ja mis siis, et mul ei ole kingi jalas, lähen ikkagi, istun kohvikusse ja võtan ühe õlle, joon ruttu pool ära. Ma näen täiega vana lits välja, kuigi ma tean, et lits olen ma esimest korda elus. Ja see on kuidagi naljakas. Lähen pissile. WC on nii ilus ja avar. Pissin ja siis masturbeerin, purjus peaga masturbeerimine on ikka hoopis teine tera. Ma olen kuidagi nii tugev ja ma kuidagi tean, mida ma tahan, ja ma suudan ja ma suudan seda ise. Joomine on lahe. Oh.

Joon teist õlut. Järgmine kord ma seda koledat rüüsidega pluusi küll selga ei pane, issand, ime veel, et ma patšokke alla ei pannud, hahahaa. Mul on kõik olemas, mul on eneseiroonia. Ma panin eile üht inglilokkidega tudengipoissi, jaa, ma panin teda. Joon viinakoksi. Oi ma veel hakkas alles tüüpidel ajusid välja keppima, oi ma ikka kihutan täiega. Täiega panen teile kõigile.

CUT

Ma tulen üheöösuttest. Noh, või millestki taolisest tegelikult. Jah, lasin ühel tüübil end koju vedada, tegelikult olin täiesti kaine, kaine kogu õhtu. Aga kui ümberringi on kõik purjus ja mingi lall käib, hakkab endale ka kuidagi pähe. Ma olin kaine ja kõigest teadlik. Vahel, kui ma kaine olen, siis ma lihtsalt seisan või istun omaette ja keegi nagu ei räägi minuga ja mina ise ka mitte, nii veider, tahaks küll, et keegi tuleks ja räägiks, isegi kui keegi tuleb juttu ajama, siis ajan vist nii imelikku juttu, et minnakse kohe minema ka. Tulnuka tunne tuleb. Rääkisin oma tulnukatundest ühele

sõbrannale, ta ütles, et ma olengi tulnukas, ja nüüd olen juba tasapisi hakanud harjuma sellega, et olen tulnukas. Ja siis vahel, kui ma olen täiesti kaine, aga hullult räägin ja suhtlen ja noo tõesti väga tore on. Jaa, vahel ma joon ja olen purjus ja olen vait ja tulnukas ja omaette ja lähen pärast üksi koju ja nagu imelik on olla, füüsiline ja vaimne nukrus. Kainena koju minnes on aint vaimne nukrus, kui sedagi, või lihtsalt tulnuk. Nii et tegelt ju väga vahet ei olegi. Ma olin kaine Tartu kuumades suve „noorte” kohtades. Noored, kes polegi nii väga noored enam, aga nad ikka joovad veel ja kõik on samamoodi nagu aastaid tagasi, aga selle vahega, et neil esineb tugev vaimne ja füüsiline nukrus. Varem või hiljem. Mulle öeldakse: oi-oi, miks sa nii vaikne oled. Aga eile ma ei olnud. Orienteerusin intriigides väga hästi ja tegin head nägu. Rääkisin kõikide nende nõidadega ja need nõiad rääkisid omavahel ka ja kõik olid purjus ja sõbrad. Tüüpiline tore õhtu. Ja luuad, uued ja vanad, seisid nõidade läheduses ja siis mingi hetk hakkasid nõiad luudasid valima. Ja mina ka ei tahtnud üksi koju minna. Valisin luua, kes oli ühe mu kunagise hea sõbranna eksluud, aga mis siis, ta ise on ka ikka kõvasti minu eksluudadega sõitnud. Aga ma ei mõelnud sellele, ei tahtnud mõelda, mis olnud, see olnud, aga noo ikkagi, kas mehi on siis tõesti nii vähe, et nad on veel eelmisest soojad, kui juba tuleb uus ja sõidab temaga minema. Nojah, mis ma ikka teha saan, aga mulle see lihtsalt ei meeldi, sest kui ma väike olin, siis mõtlesin, et kui ma käin ühe poisiga ja temast lahku lähen, siis ta nagu kaob ära ja ma ei näe teda enam kunagi. Võib-olla ma päris nii ka ei mõelnud, aga seda ma ka ei teadnud, et kui mina neist lahku lähen, on nad ikka veel olemas ja nad saavad mu sõbrannade peikadeks, tähendab, ühe selle teatud nõia peikaks. Ja siis ma näen neid teisi samasuguses olukorras olevaid nõidu, kes lipitsevad ühe luua ümber, ja see luud on ka paras nõid, hommikul sõidutab üht, õhtul teist. Luual endal on valus ja halb kogu aeg, ta on nõrk ja kaalus palju alla võtnud, joob ja suitsetab ja teeb head nägu kogu aeg. Ei, kuigi mingid soojad tunded justkui selle luua vastu oleksid, aga ei, see ei tasu end ära. Emainstinkt kõigest. Jään ikka selle luua juurde, ta pole võõras ka, oleme tihti rääkinud ja meil on alati millestki rääkida. Aga ma olen alati teadnud, et temast mulle pidevat luuda küll ei saa, ta ikka ei eruta mind üldse. Aga noh, vahet pole, lähen ikkagi tema juurde. Algul me niisama kõnnime ja tuigerdame, aga mulle tundub, et ta pole ka üldse purjus, võib-olla veits svipsis on. Ta hoiab mul ümbert kinni ja vaatab ainult mind ja mina vaatan, kuidas teised meid vaatavad ja omi järeldusi teevad. Veits ebamugav on, et mida ta vahib nii palju, enam midagi ei räägi. Nojah, ma ei tea, ma pole eriti ilus tüdruk. On suvi, aga ma olen ikka valge nagu luik,

sest on varahommik, linnud laulavad ja päike ... päike on vist juba tõusnud või vahet pole või ikka vist pole tõusnud, aga mul on lühikesed püksid ja jalad on sinakaks tõmbunud. Ja imelik ja mida ta vahib, äkki ta vaatab ja muheleb, et issand, kui kole see tüdruk ikka on. Tunnen, kuidas ta pilgu all järjest koledamaks muutun. Ja ma ei oska enam naeratada, huuled tõmbuvad, ja ta tuleb järjest lähemale ja surub huuled minu suule, ise mind nii kõvasti kinni hoides, väkk, ma ei tahtnud seda üldse, aga ma tunnen, et pole pääsu. Õnneks mul on ratas ja ma ei pea terve tee tema embuses kõndima. Kurat küll, ma poleks uskunud, et ta nii selline tüüp on, ajab mind veits kuidagi nagu öökima. Oleksin tahtnud nii, et ta kõnnib minust veits eemale, et kõnnime tühjas linnas, hommikuvalguses, ja räägime mõtteid, mis pähe tulevad, ja kissitame valguse pärast silmi. Vot nii oleks lahe. Edasi sõidame rattaga Karlovasse, mina istun pakikal, hoian tal ümbert kinni. Tahan, et teda poleks. Kui teda poleks, kas mul siis oleks vaimne nukrus? Ma tegelt ei saa öelda, et seda praegu ei ole. Ikka olen veits kurb, et see tuttav on võõras ja et võõrad ei tohi nii lähedale tulla ja emmata. Ja see võõras ei tohiks olla praegu nii õnnelik. Stsenaarium on mul juba ette mõeldud, aga ma ei taha ta kaisus magada, olen ju täiesti kaine. Issand, ma hakkas vist nutma, sest ma tahan hoopis kellegi teise kaisus magada, ikka veel, kuigi pole enam mingit mõtet. Räägin võõraga mingit *small talk*'i, aga tunnen, et see hakkab otsa lõppema, mul pole seda kunagi palju, tegelt pole seda üldse, piinlen tihti, et ma *small talk*'i ei oska, aga siis vahel kuskilt tuleb ja siis ma istungi oma ratta pakikal ja sõidan. Kui me ta maja juurde jõuame, ütlen talle, et ma ise sõidan nüüd koju. Ja ma ei ütle seda, ta tõstab mu ratta koridori ja ma panen selle lukku. Ta tõmbleb ja asjatab kuidagi nii palju, üritan näida, et kõik on tšill, tegelt ma tahaks olla tema kodus nii, et teda ennast ei ole. Kui ma praegu koju läheks, vanaema oleks juba üleval ja keedaks kohvi ja koer hüppaks üles. Ja ma jooksis kohvi ja sööks munavõid jeee. Kuulame muusikat, päris lahe muss, pikutame. Ta tuleb mulle lähemale, ma ei liiguta. Mõtlesin, et nii, nüüd jääbki nii ja me jääme magama. Ta veeres mulle äkki peale, nii ootamatult, et mul tuli mingi imelik rõhatuse, ja ta veeres mu pealt ära ja palus vabandust ja me mõlemad naersime ja ma ise naersin seda veel pikalt ka siis, kui ta mind suudles, mu juukseid sasis, rindu katsus, pükse jalast võttis. Enda kõva asja mu vastu surudes ja omalt särke ära võttes tegi ta mingi tugevama tõuke, mis mulle enam ei meeldinud, ja pani mu rinnahoidja vahele, nii et mul oli ebamugav, ja üldse tegevus läks selliseks, et ma enam hingata ei saanud. Lükkasin ta endast eemale ja ütlesin filmides palju öeldud sõnad „ma ei saa, anna andeks”, *I can't, sorry*. Ta

tõmbus eemale ja jäi mind vaatama ja ma tundsin, et olen kuidagi erinev, olingi ju, olin kaine. Ütlesin talle, et ma ei taha nii ja et ma ei armasta teda. Ja see oleks nii tavaline, ma läheks pärast ikka koju ja tunneks nukrust ja bla bla bla. Et otsin midagi erilist, aga sina seda pole üldse, tahad vaid keppi, ja et mind üldse ei eruta see, kuidas sa oled, ja see, kuidas mina olen, ja et kõik on teada, mis juhtub, ja bla bla bla. Ja siis ma veel lõpuks ütlesin, et mind üldse vist mehed enam ei eruta. Otsin midagi erilist, ei otsi, aga ootan nagu midagi erilist. Mingit inglit, tiibade ja valgete lokiidega, ja et ta võtaks mind tiibade lehvides. Ja ma muudkui rääkisin, milline peaks mees olema, ja soovitasin tal mitte selline luud olla ja bla bla bla. Ja rinnahoidja oligi kõveraks läinud ja õmblusest lahti, süüdistasin teda rinnahoidja lõhkumises, need on Dieseli omad, lollakas. Ja tegelt olin ma kogu selle aja nii rahulik ja ükskõikne. Tema oli ka. Isegi siis, kui ma ta rahakotist 800 krooni võtsin, ta isegi naeris. See rinnahoidja maksis küll 200 millegagi, aga soodukas oli ja praegu küll selliseid nii odavalt enam ei saa ja üldse selliseid enam ei ole. Läksin koju. Tegin teed ja sõin külmaks läinud munavõid ja tegin koerale pai. Oli kuidas oli, aga minu jaoks läheb see ikka üheöösuhtena kirja.

CUT

AUTORIST: MARGIT LÕHMUS (33)

Sa oled tuntud peamiselt kunstnikuna. Kuidas kirjutamine sellest erineb?

Need on väga sarnased. Kirjutamise puhul ei ole ma siia maani endale mingeid raame seadnud, siin ma eriti ei mõtle, et mis see nüüd on. Võib-olla ka sellepärast, et kirjutamine on sissepoole suunatud tegevus, märkmikusse, arvutisse, ja see on minu jaoks turvaline – ma kontrollin seda maailma, mida loon. Maalimine on aga väljapoole ja selle puhul on mul kogu aeg sisekonflikt, see tirib mu sisemuse välja, olen endas pidevalt pettunud. Aga siiski on ta vajalik. Film ja video on suhtlemine ja rohkem füüsiline kunst. Seal ma kuulen oma häält ja mõtlen: vau, kas tõesti mina räägin ja organiseerin? Ja kuskil on foto, mis on nagu mustus poorides ja vajab vahel väljapigistamist.

Millest su tekstid tavaliselt alguse saavad? Kust leiad inspiratsiooni?

Erisugustest asjadest, tihti ängist ja arusaamatusest, õhinast. Siis hakkab kirjutama ja jutt olekski nagu kuskil juba olemas olnud, ta tuleb välja. Aga eks see ole aja jooksl muutunud, teadlikkust on juurde tulnud ja see on veits *turn off*. Ma mõtlen kunstist ja kirjandusest tihti kui puukidest – äkki kukuvad nad mu küljest ära, kui on end verd täis imenud. Tegelikult vist pigem juhtub see, et ma ise jään veretuks. Ideaalne oleks, kui saaks need puugid oma vereringega ühendada, praegu on nad ikkagi veel lihtsalt puugid. Ma pole neid omaks võtnud ja nemad mind ka mitte. Inspiratsioon on küll praegu kaugemale kolinud, aga ma lähen talle järele.

Su Instagrami kontol (@lohmusmargit) on viimasel ajal palju pilte valgetest koertest. Mis teema sellega on?

Valgeid koeri hakkasin pildistama juba aastal 2010. Esialgu oli see endale seatud ülesanne, et iga kord, kui näen valget koera, teen pilti, ükskõik milline see pilt siis ka tuleb. Mõni pilt ongi selline, kus koer on ainult mingi väike täpp pimeduses. Alguse sai see sellest, et ma ei teadnud, mida pildistada, kõik tundus nii suva; aga siis nägin väikest valget koera – vist oli mingi terjer – ja tegin pilti. Nüüd on alati hea päev, kui valget koera näen. Valge koer on alati positiivne sähvatus. Ma nägin hiljuti peaaegu samasugust valget koera, nagu mul väiksena oli, ainult et minu oma oli plastist ja ratastel, olen vist terve elu seda igatsenud. Üks päev nägin vähemalt viit inimest, kes kõndisid karkudega, (lisaks üht meest, kellel olid mõlemad käed üleni kipsis) olin veits hämmingus, et kust nad tulevad ja mis neil juhtus. Mõtlesin, et võib-olla peaks hakama karkudega inimesi pildistama, aga kargud pole eriti *fun* ikka, kui järele mõelda.

KELLY TURK

tuba nr 30: väljas maa kohal puhus tasane kordumatuse tuul

kõigist tunnetest hoolimata
on see vaade siit
hotelliaknast
nii meloodiliselt kaunis
nii meloodiliselt kordumatu
et hakka või unustama
kõike
mis mind siia üldse tõi
miks ma
siia ise tulin

remark

istun plastikust taburetil. joon kohvi, mida hoian peidus ujula interjööri meenutavas kapis sel lihtsal põhjusel, et üks alkohooliku mõõtu naine ei jooks hommikul taas eluvaimule ihaledes minu kohvi ära. pesku end minu asjadega, aga ärgu joogu minu kohvi. ka minul on tahe hommikuti elada. ja nõnda sujuvalt mitu hommikut järjest. kius. lüripigu veini! milline nadi õnn on magnetorme ning habrast seisundit trotsides vaadata aknast kõike seda, mis ei ole betoon. jälgida inimeste elu. nende aedu. mulle meeldib see näiline väärikus. see ergutab ja laastab samal ajal. näiteks mind. ja see tuul, mis puhub hoolimata minu veinist läppunud peast. korra tundub: korduvuste tuuli ei ole olemas. kõik muu võib korduda, aga mitte tuul. või teisalt on kõige lihtsalt liiga hilja ning ei jää muud üle kui ainult oiata ja hämada tuulest.

tuba nr 103: kus üks päev tundub kui nädal ja samas nõnda lühike kui sekund – selles seisnebki paradoks

kummaline kummaline kummaline
kõik naised on kummalised kõik mehed on kummalised
see sõna on sama tühine kui hullumeelsus
peaksin üldse loobuma säärase tühise sõna kasutamisest
sel naisel on poeg loomulikult on tal poeg
nägin ta armastab oma poega
vastutasuks kohaletoiimetatud väetisele kinkis ta
pojale väga sentimentaalse pösesuudluse
ja siis vuras poeg autoga minema
need inimesed kes valjuhäälselt vaaruvad minu akna all
need kes mööduvad nägu näitama
vaatan neid ja nende kapuutse
need kes tunnistavad mööda seina nirisevat
hommikust maomahla
need kaks meest kes vaatavad mind prügikonteinerist
kehitates õlgu
tundsin korraks häbi ja mulle meeldis see
sest häbitus oleks veel hullem
ja ma ei ole kunagi olnud niivõrd eneses kohal et
minu olemus minu keha muutub raskeks lihajalt raskeks
kus on kõik see eeterlik ja miks on ta varjus liha sees

remark

olen veidike maganud. joon kohvi. juuksed tilgutavad vett. mul ei ole fööni. hiljuti oli, aga hooletu kollektiivne kasutus vintsutas ta ära ja pidevalt laenata oleks ka kuidagi koogutav. ehk seetõttu, et ma ei pea seda itaalia neidu kuigi sõbralikuks, asi ei ole vist isegi sõbralikkuses, vaid mul puudub tahe temaga lähemalt suhelda. minus puudub jaks temaga tähenduslikumalt tutvuda. fööni laenates oleksin justkui kohustatud arendama temaga sügavamat ja tihedamat läbikäimist. aga see kõik on ainult minu peas. see on ainult lugu, mida endale räägin. võib-olla oleks föön just meie igavese sõpruse algus. aga tal on väga ilus nimi – Angela. mulle meeldib ta nime öelda, ta on väheseid, kelle nime ma siin üldse tean ja

kelle nime on nauding lausuda. ja Angelal on ilusad pruunid silmad. ma tean, ta ei ole kuri. ma lihtsalt ei taha rääkida. samas, milleks on tarvis fööni, kui on olemas õhk ja aeg. nägin täna öösel luupainajalikku und. olin rohelises vannitoas, tahtsin visata pilku peeglist, kuid peeglist ei vaadanud vastu mitte minu nägu, vaid kõhetu mehe. nälgitud pilguga mehe. olen seda sama meest näinud unes juba mitu korda, alati ta naerab. ma ei tea küll, kas minu või kellegi teise üle. või on ta lihtsalt lustakas meeleolus. võikalt lustakas. ärgates oli keha üleni higiga kaetud. arvasin, et sääraseid ärkamisi juhtub ainult nendega, kellega juhtub. kuigi mõned aastad tagasi üks noor neiu, tol ajal oli ta noor ja siiani peaks olema, seletas mulle, tema ema pidavat uurima unenägusid ning on täheldanud, et traumeerivad unenäod on märk saabuvast muutusest. ta soovitas kohe ärgates vaadata kella: kell üks öösel ärgates pidavat muutus saabuma kuu jooksul, kolme aeg kolme kuu jooksul ja nõnda edasi. jah, olen seda isegi kontrollinud, tundub tõepärane tähelepanek. ah, aga see on ju terve suvi või lõputu talv! kannatamatule võib tunduda, et tegu on sajandiga. sama hästi võiksite mulle öelda, et sellest elust ei tule enam midagi välja, ja hakkaksin end ette valmistama järgmiseks. ma küll ei vaadanud sel hommikul kella, aga tundus, et oli üpris varajane hommikutund.

tuba nr 103: sel ajal kui ootasid segaverelist ateisti külla

hakkab pihta see kirjutamisblokk
alati kui vahetad ümbrust
vahetad inimesi
proovid vahetada iseennast
järgneb
ehmatuslaadsele seisundile
lisaks ka
kirjutamisbarjäär
kõik mis koged
on niivõrd segamini
kõigega mis oli
et ainuke mis jääb
on vaikus

remark

sel korral ei olnudki nõnda drastiline humanitaarteadused *versus* reaalteadused debatt. kus on faktid?! ma tahan näha reaalseid fakte! kuigi pärast mitmetunnist arutelu tõmbusin siiski kaitsvasse positsiooni. teadvustan seda, hiljem küll, kui viidet allaandmisest või märki sugenevast ebakindlusest. justkui oleks minu maailmataju ebamäärane, ebakompetentne, aegunud või hoopistükkis osa veel saabumata tulevikust. seega pettusin endas. pettusin, sest kõikuma löönud pinnas tekitab tahet ennast õigustada. tahet teist veenda. ja sääraresse teist veenvasse eneseõigustusse võivad vist langeda ainult humanitaarid. ajastu vaim. ajastu vaim. jah, hakkasin ennist liigagi härdunult seletama kõigest, mis sisaldab müstikat: unenäod, ettekuulutused, taassünd, saatus, hing. säärane mõtiskelu, ja mitte ainult. minu veendumus teadmise õigsuses tõi esile vestluskaaslase pahameele, nimetaksin seda isegi hukkamõistuks. ta häbistas minu teadmist just seetõttu, et puuduvad kindlad tõendid. nagu meil oleks neid tõendeid nii hirmsasti vaja. nagu kõike peaks rüvetama sõnadega. jah, tema tahtis, et mina tunnistaksin oma utopismi ja asendaksin hinge sõnaga „DNA“. ja mina, mida mina tahtsin, mina tahtsin, et tema tunnistaks hinge ja ja ... või kas ma üldse tahtsin seda. ehk oli mul temast samavõrra kahju kui temal minust. silmitsesin, kuidas Adrián istub

hämaras toas, ise poollösakil linata voodil, mõeldes, vaeseke, ta jääb igavesest ajast igavesti oma räpase ihu küüsi. ei, ta ei jää seda. kuidas ta saabki jääda. ihu saab otsa enne kui igavik. jah, näete, minus on ikkagi veel põikpäisust, lootust? et kord ta muudab oma arvamust, kord ta saab valgustatud, kord tajub või vähemalt kord lõpeb tema ihu, koos sellega ka olemine siin, ja siis talle antakse taas valida, ehk valib ta seekord riigi, kus usku ei sunnita peale. kuid samas ei suuda ma ka mitte arvestada võimalusega, et just selles peitubki tema maine õppetund, mõtlen siin, et tal ongi vaja eitada kõike seda, mis asub silmade keskel. sel juhul ongi minul vaja jaatada kõike seda, mis asub silmade keskel. ja seepärast pidimegi ehk teineteist kohtama. nüüd tundub asjatu, et püüdsime üksteist veenda, ihalesime tunnistust millelegi, mis on mõlematpidi olemas, rõhutan mõlematpidi olemas, tunnistame seda siis või mitte. ma ise tahaksin uskuda, et tunnistasin seda kõike.

tuba nr 30: need kes loevad psühholoogiaraamatuid ilma kraadita jäävad alati patsientideks

ei ei ei
ma olen unustaja
ma ei suuda meenutada süütust
ma ei suuda meenutada lootusi
ma ei taha mäletada algust
naudin mõtet et see nüüd ongi
ainuke mis eales on olnud
ma polegi kunagi teisiti elanud
teisiti hinganud
teisiti tahtnud
mitte midagi peale minemise
sest mina tean mis see on!
on on on
jah ma olen unustaja ma unustasin tänase
unustasin eilse ja kõik sellele eelnevad päevad
nad meenuvad mulle kui tiigi põhjast üles kerkinud sete
langevad taas sinna jah üsna pea langevad
taas põhja
olen unustaja ma ei mäleta hetki mis röövisid hetked
hetkede kordumatuse hetkede süütuse hetkede uudsuse
hetkede täituvuse hetkede tühisuse
ma olen unustaja korduvusse uskumine korduvusse jäämine
on lihtsalt neuroos
ja neurootikud on kõige tüütumad vestluskaaslased

KAIMAR LOMP

.i am fearless

nad ütlevad et sarvilised
on jonnakad sihikindlad ja kartmatud
aga ma ei ole kartmatu
kui aus olla
uinun iga õhtu ootusärevuses
hirmuhigi otsaes
mis homsel mulle veel varrukas on
selles elumustkunstniku ülikonna varrukas
pikas ja mustas
millel 365 hästi valitud õmblust
rinnal 52 osavalt peidetud hõlmataskut
12 traktortõmblukku
ja ma isegi ei tea
palju tal neid musti viigitud ülikondi varuks on
tean vaid et minu ülesanne
on iga hommik tõusta ja oodata
mida imepärast või kohutavat
ta sealt seekord välja tõmbab.

.iga kord kui arvan et olen armunud

ma olen kärsitu
ma olen kannatamatu
armastus see ei ole mulle
ei oska ma neid mängida
mis sellega kaasas käivad
ei jaksa ka oodata

miks kõik oma arust seda
mo-sõbranna-soovitas-raskesti-kättesaadavat-mängu
mängivad ja lihtsalt
käkerdavad kõik toreda
lämmatavad äsja tärganud kire

kuşjuures armunud olla
sobib mulle veelgi vähem
siis kaotan ma täiesti pea
loll valmis
ehedalt puuga pähe saanud
ei ole asja
mida ma siis ära ei teeks
laulaks ühika akna all serenaadi
sulistaks siivutult Lotmani selja taga basseinis
hiljem poolalasti läbi linna koju joostes
vannuks et enam paremaks minna ei saa

praegu tunnen end aga eriti lollina
nagu Ryan Angelos naudin
sinu võltstähelepanu ja Insta laike

tai poh mul seda armastust vaja on
love-beast-mode OFF
tsölibaat-mode back ON.

.kihutan ülehelikiirusel läbi elu

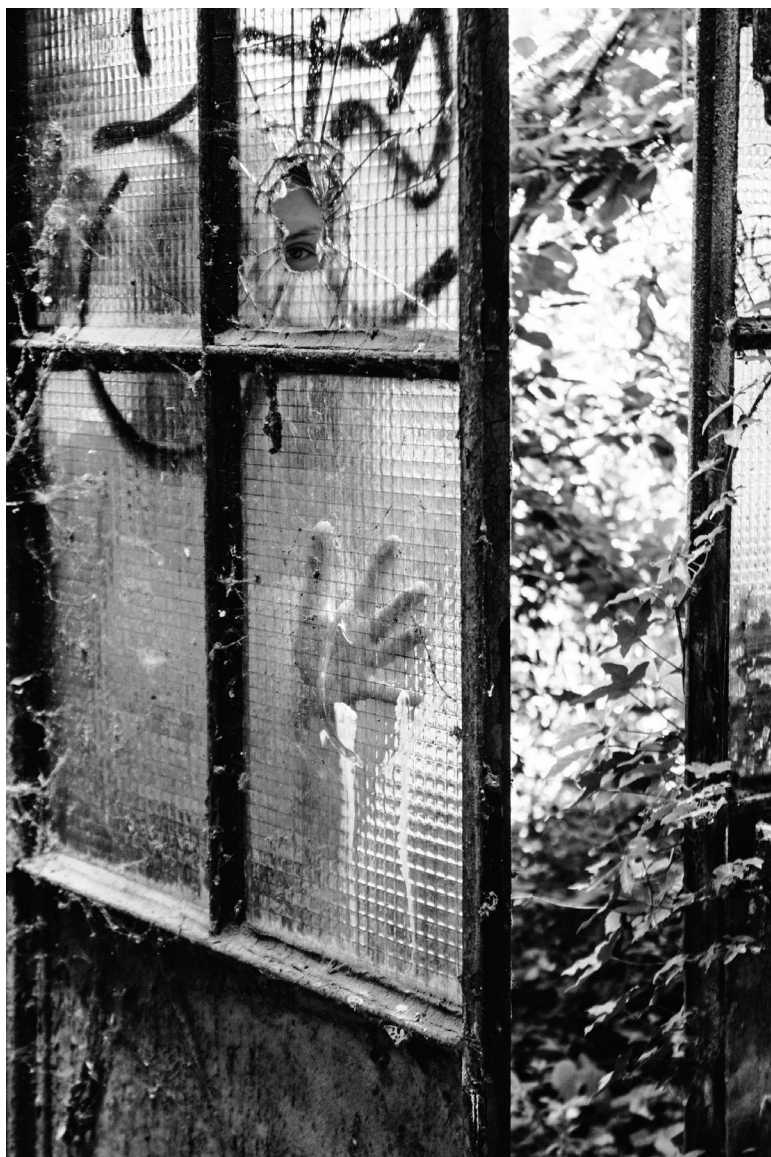
astun jõudsate sammudega
keskeakriisi poole
kolme kümnendi jagu
samme tehtud juba

kurat kui palju on tegemata
langevarjuhüpe läbi troposfääri
häälega ümbermaailmareis
vallutamata Everest
Aafrika safari
suruda käppa Vene karuga
silitada kõhtu Bengali tiigril
veeta öö hotellis musta naisega
võita jõllitamise MM hiinlasega
võtta pits Kim Jong-uniga
abielluda Rootsi kroonprintsessiga
et Eesti kolkakülast saaks lõpuks kuningriik
pealinnaks Kolga-Jaani
kurat kui palju on veel teha

aeg hakkab otsa saama
leidsin esimese halli juuksekarva.

L I N D A
B O S T R Ö M
K N A U S G Å R D

KATKEND ROMAANIST
„HELIOSE KATASTROOF”

rootsi keelest Madli Keerman

Ma sünnin oma isast. Tema pea läheb lõhki. Ühe hetke jooksul, mis on sama pikk kui elu ise, seisame vastamisi ja vaatame teineteisele silma. Sina oled minu isa, ütlen talle pilguga. Minu isa. See, kes seisab mu ees verisel põrandal, ongi mu isa. Tema villased sokid imavad ahnelt verd ja värvuvad punaseks. Veri imbub pähklipuust põrandasse ja mina mõtlen: ta silmad on sama rohelised nagu minulgi.

Kuidas ma seda kohe pärast enda sündi tean? Et minu silmad on rohelised nagu meri.

Ta vaatab mind. Minu läikivat raudrüüd. Tõstab käe. Puudutab mu põske. Ja mina tõstan oma käe ja puudutan tema põske. Nõjatun ta vastu. Tema käed minu ümber. Me nutame koos. Soojad, soolased pisarad ja tatt voolavad üle mu näo. Ma ei taha midagi muud, tahan ainult seista siin koos oma isaga ja tunda tema soojust, kuulata tema südamelööke. Mul on isa. Ma olen oma isa tütar. Need sõnad kumisevad minus sel hetkel kui kellalöögid.

Siis ta karjatab.

Karje rebib kõik lõhki. Ma ei saa enam kunagi tema lähedal olla ega pead vastu tema rinda toetada. Me kohtusime ja peame kohe hüvasti jätma. Ta andis mulle elu, ja see ongi kõik. Karje surub vastu mu huuli, tahaksin talle hüüda, et aitab küll. Mu suus kasvab miski: „Sa hirmutad mind.” Oimukohad tuikavad. Armastusest minu südames saab raev.

Kui ta karjub, tunnen, kuidas tahaksin talle otsekohe piigi südamesse pista, et sellele lõpp teha. Ma kardan. Olen ju kõigest laps.

Ta ei lõpeta kisendamist. Hoiab ainult endal peast kinni. Surub seda oma tugevate kätega, justkui tahaks taas sulgeda seda, mis kord avati.

✱

Võtan raudrüü seljast ja panen piigi köögisohvale. Kui astun esimest korda maailma, on kiiver mul peas. Ma olen kaksteist, kui ilmun välja ühes külakeses kaugel põhjas.

Sumpan paljajalu lumes. Ma ei jõua kaugele. Alasti tüdruk kullast kiivriga. Naabrid tulid jooksupäeval uudistama, ja hiljem nägid paljud, kuidas kiirabi mu isa ära viis. Karje kostis ju kaugele. Naabrid nägid mind isa elutoas raudrüüs seismas ja tahtsid teada. Kas mind hoiti peidus? Kes ma olen? Laps, keda keegi polnud kunagi näinud. Kus on minu vanemad?

Täielik kaos. Mida ma peaksin ütlema?

„Mina olen Greta,” sõnas naabrinaine. „Kes sina oled?”

Ma ei vastanud. Äkitselt tundus mu keel olevat suur ja vormitu, paks ja tee peal ees.

„Sa pead endale midagi selga panema.”

Greta võttis mantli seljast ja laotas selle mulle õlgadele. Ta võttis mul küünarnukist ettevaatlikult, ent otsustavalt kinni ja viis mind enda poole, ta elas mu isaga samal tänaval. Ta juhatas mu oma hubase tare soojusse, nii vist öeldakse, kööki, ja seadis mind toolile istuma.

Mida ma nüüd teen? Mõtted tormasid peas ringi ja ma igatsesin isa silmi. Selle asemel anti mulle sooja piima mee ja kaneeliga ning riided.

„Ma aitan sind,” ütles Greta, kui ta märkas, et ma riideid üksisilmi vahetima jäin.

„Need on aluspüksid, kulla tüdruk. Kõigepealt üks jalg sisse, siis teine. Jah, tubli. Pikk aluspesu. See on villast, et sa ära ei külmuks. Siin kaugel põhjas on ju külm. Üle 20 miinuskraadi. Nüüd alussärk. Sa võid need riided endale võtta. Need on mulle niikuinii väikseks jäänud.” Ta pani mind pealaest jalatallani riidesse. Püksid, kampsunid ja mis kõik veel. Sain endale veel jaki, mütsi ja käpikud. Mõtlesin kõõgisohval olevale raudrüüle ja tahtsin sinna tagasi.

„Nüüd pead sa mulle rääkima, kes sa oled,” lausus Greta, kui piimatass oli tühjaks joodud ja põhjapõdralihaga võileib ära söödud. Põhjapõdraliha, mõtlesin ma ja jätsin selle sõna meelde. Soola ja vere maitse.

„Ma tahan oma isa juurde minna,” ütlesin.

„Kulla sõbrake. Conradil pole lapsi.”

„Tal olen mina,” laususin ja tõusin püsti.

Greta silmitses mind tõsisel ilmel.

„Kas ta on sulle liiga teinud? Conrad on ju natuke isevärki.”

„Ei.”

Kas mõni isa teeks oma lapsele liiga? Omaenese lapsele?

„Kas ta on sind kuskil peidus hoidnud?”

Greta oli minu vastu kena. Sain sellest aru, isegi kui oleksin sellise jutu eest, mida ta minu isa kohta rääkis, parema meelega tooli, millel istusin, puruks peksnud ja niisamuti kogu tema maja. Ta lihtsalt ei mõista – nende sõnadega saabus arusaam, mis rahustas mind maha, ning ma mõistsin kaht asja: mitte keegi ei saa ealeski aru sellest, kuidas ma Conradi kööki sattusin, ja see tähendab, et ma olen elu lõpuni üks.

Greta viis mind linna sotsiaalametisse. Ta helistas sinna ette ja ma kuulsin sõnu: „Tüdruk.” „Conrad.” „Ma ei tea, mida teha.” „Ma ei saa tüdrukut ju enda juurde võtta.” Ja: „Kui ma poleks seda oma silmaga näinud, usuks ma, et see on ime.” Ime. See sõna jäi mind kummitama, ma ei osanud seda enda peas kuhugi paigutada ja ma vaatasin Gretale otsa, et tema suust rohkem sõnu välja ei lipsaks.

Mu isa tabas äkiline skisofreeniahoog ja ta viidi karjete saatel Skellefteå vaimuhaiglasse, kus tema jutule ei pööratud tähelepanu ja ta peavalu leevendati niivõrd kangete rohtudega, et ta hakkas lõpuks ka ise oma jutu tõelisuses kahtlema. Ent mina ei teadnud sellest veel midagi, istusin Greta autos ja vaatasin aknast välja valgesse. Uskusin ju, et hakkam elama isa räpaste kaltsuvaipade ja pesemata akendega majas. Uskusin, et Conrad tuleb tagasi ja me elame koos, isa ja tütar, nii nagu otsustati sellel silmapilgul, kui kõik meie vahel oli hästi.

*

Lumi. Lumi. See sõna jäi mulle kohe meelde. Mõistsin, et see on oluline. See oli ainus, mida ma peale sõidutee ja Greta nägin.

„Põhjapõtradel on sel aastal raske. Saamid ajavad neid mägedest muudkui allapoole, et leida karjamaad, aga lumi ulatub juba nii kaugele, Stockholmini välja. Ja praegu on alles sügis. Mõtlen. Alles oktoober, aga juba nii palju lund.”

Oktoober, kordasin mõttes. Põhjapõdrad. Saamid, mõtlesin ja nägin, kuidas maapõuest tungis välja voolav vesi.

„Jõgi,” lausus Greta. „Saad sa aru, millest ma räägin?” Raputasin pead. Jõgi. Jõgi.

„Me jõuame tunni aja pärast linna. Nad hakkavad küsimusi esitama. Mõistad?”

Vaatasin aknast välja. Jõevool sööstis mängeldes edasi, hüples ja väänles. Nõjatusin otsaesisega vastu aknaklaasi; jõgi oleks nagu laulnud.

Kiiver lebas mu kõrval tagaistmel. Silitasin seda käega, ta kohalolu rahustas mind.

„Inimesed hakkavad rääkima, saad aru. Paljas tüdruk Conradi majas.”

„Ta on minu isa. Muud ma ei tea,” laususin.

„Ei,” vastas Greta ning keskendus juhtimisele.

Tundsinnus valu. Vaatasin lund, mis kattis puuoksi, põlde ja heinamaad. See on kurbus, ütlesin lumele. See, mis teeb haiget ja paneb pisarad voolama. Mida teha? Ma ei tea ju oma tuleviku kohta midagi. Küsisin lumelt: „Kes ma olen?”

Linn jõudis lähemale. Mitmekordsed puumajad. Tänaval kõndisid inimesed, nad nägid selle väävuse keskel välja nagu mustad linnud, kes kogunevad parvedesse ja siis jälle libisevad üksteisest kaugemale. Mõtlesin, et nad ei tea mitte midagi. Ja siis: kas see ongi koht, kuhu ma kuulun – kodu? Nende inimeste juures? Meil pole ju mitte midagi ühist. Seda oli nende ruttamisest näha. Me ei peaks üksteist üldse tundma õppimagi. Sulgesin silmad ja meenutasin Conradit. Tema rahulikke silmi, mis mind vaatasid.

*

Mulle leiti kasupere. Selles perekonnas, kuhu ma elama pidin minema, oli kaks poega. Pere oli endale alati ka tütar tahtnud.

Sotsiaaltöötaja nimi oli Birgit ja ta oli üsna ilmetu tädi. Me ei rääkinud eriti palju, sest ta suitsetas vahetpidamata. Kabinet oli täis sigaretikonisid ja ringiheljuvat suitsu, veel oli seal telefon ja pohlakarva kalendermärkmik, mida ta pidevalt vaatas.

„Keeruline lugu, aga eks ta ole seda alati.”

Ta kõlas nagu Greta, kõlas nagu inimesed siin põhjas ikka. Midagi oli neis kõigis sarnast. Suitsu välja puhudes ütles ta, et parim variant oleks ilmselt see, kui ma läheksin elama Birgitta ja Sveni juurde. Sõbralikud inimesed. Nad olid alati endale tütar tahtnud; ta naeratas mulle tungivalt, justkui oodanuks ta vastunaeratust, nüüd, kui ta minu nimel nii palju pingutas.

Ma ei naeratanud vastu. Ei rääkinud. Ei öelnud välja oma isa nime, sest see tuba maali, kirjutuslaua ja tädiga oli lihtsalt niivõrd inetu.

Suits ajas mind köhima, ja ta päris, kas ma kujutan ette.

„Kas sa kujutad seda ette?” küsis ta.

„Head inimesed. Tõesti toredad ja normaalsed. Kogukonnas aktiivsed. Teevad palju sporti. See on ju oluline, eriti kui inimesi on vähe. Et hoitaks kokku.”

„Sa saad ju aru, eks?”

„Ma elaksin parema meelega Greta juures,” vastasin lõpuks.

Tegelikult polnud see tõsi. Tahtsin isa juurde minna. Tahtsin oma raudrüü ära tuua ja isa päästa. Ühtegi teist võimalust polnud, ma ju tahtsin seda nii väga.

„Saad sa aru, Greta ei taha sind. Aga ma pean teada saama,” köhis ta, „kuidas sa ikkagi siia sattusid?”

„Räägi-räägi. Kui sa ära räägid, hakkab sul kergem.” Ta tegi pausi ja võttis paar mahvi. „Isegi kui see on alguses ebameeldiv, on sul pärast kergem olla.”

Kõik jäi vaikseks. Vaatasin aknast välja valgesse. Tema sõnad tabasid mind hoopidena. Nii palju sõnu eimillegi jaoks, mõtlesin. Minuni jõudis mõte, et lumi on ilus. Nii valge. Mõtlesin, et võin seda öelda. Nii katseks.

„Lumi on ilus.”

Tädi ei öelnud selle peale midagi. Seeasemel seletas ta, et aitab rasketes oludes puudust kannatavaid inimesi.

„Kus ta on?” pärisin. „Kus mu isa on?”

Birgit imes pikkamööda sigaretti ja nägi mõtlik välja. Ta silitas nime-tissõrmega kirjutuslauamatti.

„Sul on vaja nime.”

Ta tõusis püsti ja läks raamaturiiuli juurde, mis oli kaustikuid ja katalooge täis, endal seelik jalgade ümber keerlemas ja lehvimas. Võttis kätte ühe punaste kaantega kaustiku, istus siis jälle maha ja silmitses mind.

„Sa näed välja nagu Anna,” lausus ta. „Anna Bergström. See kõlab hästi,” ütles ta ja vaatas mulle otsa.

Tema pilk jäi minule pidama, nii et vaatasin uuesti aknast välja, kõikjal laiuvat lund, mis oleks mind nagu oodanud. Nii see mulle tundus. Nagu see oleks mind oodanud.

Mulle leiti kasupere. Ma peaksin rõõmus olema, ütles sotsiaalametnik. Ma peaksin rõõmus olema, ütles Greta ooteruumis.

„See pere on kõigist võimalikest parim. Perekont on nagu väike kari, kes hoiab kokku ja armastab üksteist,” lausus Greta. „Ma annan sulle sõnaraamatu. Oskad sa lugeda?”

Lugeda. Kari.

Teadsin, et pean koju isa juurde pääsema. Ent see oli ka ainus, mida teadsin. Ma leian ta üles ja viin koju. Mõtlesin, et võiksin teda põhjapõdra-lihaga meelitada, kui ta muidu ei tule.

Pidin ootama, et nad mulle järele tuleksid. Perega oli juba ühendust võetud. Kuigi nad võtsid veidi mõtlemisaega, olid nad rõõmustanud.

Birgitta tikkis midagi käsitööloterii jaoks. Papa Sven – mind torkas, kui ta ütles sõna „papa”, kuigi ma polnud seda sõna varem kuulnud – oli kunstiõpetaja, külas tuntud inimene.

Ma nutsin. Pisarad olid korraga kuumad ja külmad. Kuumi nutsin ma isa pärast, keda ma enam kunagi ei näe. On see tõesti nii? On see tõsi? Kaevusin sügavale enda sisse ja küsisin uuesti: kas ma näen veel kunagi oma isa?

Külmi nutsin, sest kõigest hoolimata hakatakse mu eest hoolitsema. Külmad olid küla ja käsitööloterii pärast. Selle pärast et neil oli kaks poega ja soe õhtusöök. Kas me hakkame üksteisele meeldima?

Mõistsin, et pean kasvama. Selleks et pääseda haiglasse isa juurde, pean ma veel kasvama.

„Kas sa ei prooviks veel kord rääkida sellest, kust sa tuled?” küsis tädi ja üritas usaldust tekitav välja näha.

„Ma ei tea,” laususin.

Greta istus ja ootas. Ta oli tõeliselt kena. Kui ta oleks kohe minema hakanud, oleks ta juba kodus.

„Mine tualetti ja tee end puhtaks,” ütles ta.

Ma läksin pisikesse ruumi ja astusin peegli ette. Mu nägu polnud mulle võõras, nagu kõik muu. Loputasin kraani all nägu ja käsi ning pesin pisarad ära. Lasin soojal veel pikalt-pikalt kätele voolata – soojus levis mu kehas ja see tunne oli hea. Sain aru, et olin külmetanud. Oleksin tahtnud sinna jäädagi, aga lõpuks tuli Greta uksele klobima ja ma läksin välja sellest punase-hallitäpilise plastpõrandaga ruumist. Lõin ukse pauguga kinni, nii et kõik kajas.

„Kas sa oled vihane?” päris Greta.

Istusin diivanile.

„Minu nimi on Anna,” laususin.

„Tore nimi. Anna. See sobib sulle.”

„Sa võiksid juba ära minna,” kõõritasin talle otsa. „Aitab kah. Sul pole siin enam midagi teha.” – „Jah,” ütles ta ning küünitas mantli järele. „Adjöö, mu sõbrake. Olen kindel, et sul läheb hästi.”

„Kas see siin ongi põrgu?” küsisin talt äkitselt.

Ma ei tea, kust see tuli.

Nägin, et tal hakkas hirm. Kas ma hirmutasin teda? Aga tahtsin seda tõepoolest teada ja raputasin ta kätt.

Ta rapsas käe ära.

„Ei,” vastas ta. „See siin pole põrgu.”

Nad tulid mulle sotsiaalametisse järele. Isa ja ema, pojad Urban ja Ulf. Ma ei julgenud neile otsa vaadata, sest pelgasin, et nad näevad mu silmadest ära, et ma ei jää nende juurde pidama. Et nad ei saa mind päriselt endale, kuigi nad ise seda usuvad. Istusin sealsamas punase diivani peal ja vahtisin oma käsi. Ma polnud kindel, mida nendega peale hakata, seega ma lihtsalt vaatasin neid. Mõtlesin, et äkki see on sobilik. Mu käed olid ikka veel verised, kuigi pesin neid. Nuusutasin kuivanud verd, neid tumepunaseid triipe, ja see magus, kergelt kirbe lõhn rahustas mind.

Ronkmust väsimus löi mind jalust. Langesin maha, süsimust punaste nurkadega väsimus neelas mu. Tajusin, kuidas nad kannavad mu autosse nagu väikese lapse. Kusagilt kaugelt tundsin ma, kuidas Birgitta ja Sven mind tagaistmele Ulfi ja Urbani põlvedele seavad.

Magasin kolm päeva ja kolm ööd. Ärkasin voodis, Ulf istus mu kõrval ja naeratas näoga, õigemini suu ja silmadega, ning rääkis, kuidas arst käis mind vaatamas ja võttis analüüse sellal, kui ma magasin. Kaht asja ütles ta veel: et ma olen iludus ja hoiaksin tema lähedusse.

„Sa ei oska ju midagi, aga mina oskan kõike. Urban teab ka päris palju, ta on õrnahingelisem, aga ka vaiksem ja nii edasi. Aga mul on vaja öde, kes mind aitaks. Mul on palju asju ajada, mõistad.”

„Nagu näiteks?” küsisin talt.

„Sellest räägime hiljem. Kõigest sellest räägime hiljem. Jäta meelde: sa ei oska midagi.”

Mõtlesin lumele ja panin tähele, et sain vihaseks.

„Kas sa saad mind sinna majja viia, kus mu isa elab?”

„See on lihtne,” märkis Ulf. „Sina aitad mind aga millegi tõeliselt raskega.”

Ma uinusin taas. Nägin, kuidas uni tuleb, see oli, nagu sirutaksid rohelised sõrmed end mu pähe ja seejärel mööda keha edasi allapoole. Ma ei saanud end liigutada. Vajusin läbi madratsi ja lamasin tükk aega voodi all, vaadates voodi lippidest põhja ja tolmurulle, enne kui uuesti üles kerkisin ja lae alla hõljusin. Vaatasin alla Ulfi poole, kes istus ikka veel minu kõrval. Nägin iseend suletud silmadega ja üritasin allapoole enda poole tagasi sõuda. Nägin ju, et lamasin seal. Rohelus tõmbas mu tagasi ja ma langesin alla ning sukeldusin endasse nagu merre.

ANDRUS
KASEMAA

*

Alles siis kui sulgesin undava sahiseva tolmu täis vana arvuti
(lõpetasin töö
mitu tundi higistasin luuletuste kallal
korraga
kui tuba oli vaikseks jäänud)

kuulsin merd

keset ööd
kuulsin rahusid kohisemas

jäin lummatult kuulama

ilusam kui kõik muu
kui luule mis ma just kirjutasin
kui kultuur
kui suured sümfooniad

kui kõik linnad ja uhked lossid kokku

jah
ilusam veel

oled sina

meri

*

Kui ma lähen välja õue maasikamoosi tooma aidast
kurgede hääled üle taeva

istun üleval lakas
kolan asjade seas
ma ei teagi ise mida ma otsin

kured üle maja
nagu kiirabi läheks üle taeva

lähevad nagu kaubavagunid
terve parv kaubaronge
päev läbi

nende hääl
kadumas kauguste taha
metsade taha

kuskil oled
sina

nende hääl

sügis

iga sügis
miks see peab olema nii valus

*

Mehed ütlevad
täiuslik naine on puujalgadega
peidad jalad ära
naine ei saa kodust minema joosta

mõned ütlevad
täiuslik naine on nii paks
et suvel annab varju
ja talvel sooja

foorumist lugesin et
täiuslik naine
on hea autojuht
armastab vaadata jalgpalli
on mehest lühem

ühe vana luuleraamatu taha
kellegi käed on kirjutanud

naised on kaks korda meestele armsad
altari ees ja surnuaeda kandes

jah olgu ta siis puujalgadega või ilma
ikka on armas

täiuslik naine

Vanad ajalehed 1992

vist oli seal sellest
(ma täna lugesin lõunasöögilauas
igav oli
tuln just päikest võtmast)

ameerika suhtub liiga romantiliselt moskvasse
pole uudis
alati nad armastavad üksteist
liiga kirglikult
ja omamoodi on nad ilusad ju ka

või on nad kaks kiskjat
kes püüavad üksteist lõhki rebida?

ma ei tea

nad on nagu sina ja mina
vähemalt on seal tundeid
vähemalt on armastust

bonnis balti välisministrite kohtumised
noor vabariik eesti
alles titemähkmetes
juba tahab arvuteid lääne autosid
üks 30-aastane naine otsib kaaslast tantsuõhtuteks
mõtlesin mis temast nüüd saanud on
ta on vana naine juba
kortsudes
leidis ta siis
tundmatud firmad mida enam pole otsivad töötajaid

hebroni veresaun otsib süüdlasi kuulab tunnistajaid üle
karabahhis 31-aastane surnumatja ali gassimov

tema
matab üksinda tapetuid tänases ajalehes

mingis sõjas mis minulgi juba läks meelest

nülitud nahaga noored sõdurid

117 tapetut oli ilma peata

ta peab vaatama milline pea on millise keha oma

ning need siis kokku õmblema

mis siis saab kui pead lähevad valesti

kehadega valesti kirstu

kas sugulased naeravad või ei naera

*

Vahel on nii
loed palju luulet

imetled
mida teised on kirjutanud

meenuvad teised luuletused
sarnaste mõtetega

hästi huvitav

istud tundide viisi raamatupoodides

kõiki ei jõua osta
kuigi tahaks omada
maailma luuleraamatukogu
bahamast neitsisaarte ja kuriilideni

vahel väsid
kõigest
isegi luulest

ei loe midagi
saad aru korraga
miks kõik luulet ei loe

miks vanamehed libistavad õlut poe ees
vaatavad noori vene tüdrukuid öösel
kuulavad raadiot
remondivad vanu autolokse
armunud armastavad

on muudki palju ilusat

elada on võimalik
ka ilma luuleta

aga ilma luuleta
pole elu

*

Mu ema ei ole käinud kunagi miłoszi haua-
lugenud poola kirjanikke
näidendeid
luulet
kus veri on nagu tarretis
marmelaad

näidendid mis on keelatud ajateenijatele ja lastele
ja kus igas etenduses on laip

ja kus iga koolilapse ajalooõpikus on laibamäed

ta ei tea mis toimus katõnis
juutidest on ta vist midagi kuulnud
aga ma pole kindel

teda ei huvita ajalugu

ta ei loe luulet
ainult minu oma

aga täna ta sõidab poolasse

ostma kaltse
odavaid riideid
kardinaid
akende ette

linasid

mida alla panna
oma pojast luuletajale

*

Kirikutulistamine usas
26 on surnud

imelik
et neid kuule ei saa tagasi enam võtta

ei saa võtta tagasi kuuli mis tappis karl XII
ja purustas kuninga pea
mis tappis kennedy
esimene kuul mis päästis valla I ja II maailmasõja
imelik
et midagi ei saa võtta tagasi
ei sõdu
ega kõiki neid miljardeid surnuid

kui palju vaenlaste sõdureid tappis karl XII
kui ta oli 19 aastat kodust ära ja toodi lõpuks tagasi surnuna

kerida tagasi
mullast
messingjalgadega sarkofaagidest

kõik surnud
kõik kuulid
kerida tagasi
emade üska

mulda

*

Kured lähevad
isegi öösel
kui päike on loojunud

istun kaua üleval
ootan niisama
isegi ei tea mida

lihtsalt passin
istun aknal

kured aina kured
lähevad

tund aega vahet

juba uued parved
lähevad

nii kiire neil ära minna

lõunasse

*

Täna ma ei saanud magada öösel
mõtlesin et kui päike põleb

kuhu läheb ta suits ja toss
ja et kui tuul on läänest
et kas siis toss läheb marsi poole või teiste planeetide poole

või kui tuul on maa poole
kas me tunneme päikese põlemise lõhna
ja kas see on nagu plastsandaalide lõhn
kui surnuid põletatakse indias

või on see nagu oksapõletuse lõhn
vanaema pool sügisel

või nagu gaasipliidi lõhn vanatädi korteris

või on see nagu siis kui vanaisa põletab prügi ja viskab sinna
veneaegsed kalossid ja need põlevad nagu traktorikummid

või nagu siis kui jaanitule ääres suudlesid mind
ja ööbikud laksutasid kaugel võsas
ja leek oli puhas ja kuum

on päike ka nagu suur jaanituli
suve pikimal päeval?

ja mis seal päikesel üldse põleb

selle peale mõtlesin ka
aga see on juba teine luuletus

LEO VISSAK
KOKETERII

Väljas sadas parasjagu rahet, kui mulle tee lauda toodi. Ennist asjalike nägudega inimesed jooksid nüüd tuseselt lähima varju alla. Koguneti kaubanduskeskustesse, bussipeatustesse ja kohvikutesse. Ka minu rahulikku kohvikusse pages kaks noorprouat. Nad tellisid suure hädakisa saatel kannutäie kohvi ja asusid siis söögikoha pleedidega juukseid kuivatama. Illusioon aknatagusest filmist kadus. Ilm mõjutas ka mind.

Kuumas klaasis ajas sõel tõmmisega aegamisi ja venivalt välja rohekaid niite. Väljas sai klõbisevast rahest kobisev vihm. Naised, kuivatanud juuksed, vaatasid nüüd aukartliku pilguga tumedaid pilvi kvartali kohal ja üleoleva muigega neid üksikuid, kes padistavas vihmas tänaval edasi rühkisid. Prouade kombel irvitasid ka teised varju jõudnud nende üle, kelle kohal laiusid armunud pilved. Aga need, kes käisid vihma käes, ei kurvas-tanud sugugi. Nendegi suul lasus muie ja nad marssisid vilkalt edasi, nagu kõrvetaks kõrgel üleval siiani päike ja laubalt voolaks higi, mitte vihm. Demonstratiivselt kõndides uurisid nad inimesi, kes lasevad ilmal lüüa kiilu oma igapäevatoimetustesse. Üks noormees kiskus isegi särgi seljast, et näidata, kui raske on teda mõjutada ja kui armetu on rööpast väljaviidu. Mõlemad pooled tundsid rõõmu teise õnnetuse üle, kuid õnnetu ei olnud tegelikult keegi. Peale minu. Oli üks neist päevadest, kui ma tundsin end kurvana ilma suurema põhjusega. Tavaliselt oli sellistel päevadel probleem selles, mida sõin, jõin või suitsetasin. Ma ei olnud aga midagi kuritarvitanud. Ajend lasus mujal.

Tasusin arve ning kummutasin teeklaasi ühekorraga kõrist alla. See oli kange ning kuivatas mu suu kaunis kiiresti. Lahkudes ei saanud ma sellepärast teenindajatega hüvastigi jätta. Selle vastu aitas, kui avada õues suu taeva poole. Veel sadas veidi.

Olin jõudnud ehk kõige rohkem viisteist meetrit kõndida, kui mu kõrval peatus hall Kia Cerato.

„Mis põks on?” küsis Valner laia irvega.

„No jou,” tervitasin ma teda ning istusin autosse.

Me polnud kaks kuud näinud. Ta oli teel kesklinna ja ma palusin, et ta mu kaubamaja juures maha paneks.

Valneri autos sõites pidid kaasreisijad alati väga tähelepanelikud olema. Ta oli uljas ning hoolimatu autojuht. Väes oli ta oma veokiga neli korda õnnetusse sattunud ning üks kord ajanud ta peaaegu alla meie jalgrattal sõitva veebliigi. Sellegipoolest sai ta lõpuks kapraliks; ükskord, kui ta ühes võsas unest ärkas, oli vaenlase luurejagu tema kõrval. Luurepoisid pidasid parajasti sõjanõu, kui pahur autojuht kuue meetri kauguselt nende pihta tule avas. Nad kõik „surid” ning jäid mitmeks nädalavahetuseks sisse. Autojuhist sai see-eest kapral. Pärast seda ei olnud luurajate pihta käivatel naljadel lõppu. Rusuval talvel, nagu seda oli meie oma, oli ellujäämiseks vaja kolme asja: head nalja, kuivi sokke ning sooja vett. Valner oli ühe eest ajateenistuse lõpuni hoolt kandnud, mis tähendab, et teised kandsid edaspidi hoolt tema sooja eest.

Kaldusime vastassuunavööndisse. Kapral Valner üritas suitsu läita, aga ei saanud sellega kuidagi hakkama. Võtsin rooli, keerasin meid õigele rajale tagasi, lõin Valnerit vahelihasesse ja ropendasin. Ta haaras roolist kinni, sõimas mind vastu ja ropendas minust võikamalt. Läitsin tema eest ta suitsu ja ropendasin vängemate sõnadega vastu.

„Autos lase alati kellelgi teisel oma suits süüdata!” karjusin ma talle.

„Kas ka siis, kui ma taga istun?” küsis ta ning paljastas laia irve.

Tahtsin selle peale veel ropendada, kuid hakkasin ootamatult hoopis naerma. Valner naeris samuti ja ropendas samal ajal meie mõlema eest. Ja seal me olime, sõitsime härra kaprali Kias, ropendasime, kuni naer enam ei lasknud, ning tegime siis meeldivas vaikuses kanget suitsu.

Kaubamaja juurde jõudes peatas ta mind enne autost väljumist ning jäi siis tehtud kõhklusega aknast välja vaatama.

„Jah?” küsisin kannatlikult.

„Seda et ...”

„Hmm?”

„Morozovit olevat linna peal nähtud.”

„Ahsoo.”

„Tema õpetas sulle vene keelt, eks?”

„Ei, mitte mulle.”

„Aga Küttimile vististi.”

„Võib-olla tõesti. Ma pole kunagi eriti osanud.”

Läksime mõlemad oma teed ja ma suundusin kaubamajja.

Esimese asjana soetasin endale pipragaasipihusti. Siis läksin vetsu.

Seisin peegli ees ja hooldasin käsi. Valner oli juba teine inimene, kes mulle Morozovist rääkis. Esimesel kuulmisel olin jäänud umbusklikuks, aga nüüd pidi ta tõesti teenistusest prii olema. Keerasin kraani kinni. Minu põletikulised soonitud käed ei olnud veel unustanud teenistuse külma talve. Tulipunased kämblad kogusid vagudesse kergesti mustust ja vajasisid pidevat hooldust. Neist immitses tihti verd, kui juhtusin end kriimustama, ja tegid selle käigus kuradivalu. Väes olin ma nende üle uhkust tundnud, ent nüüd, vabana, peidan käsi igal võimalusel. Ma kreemitasin käed ja läksin siis edasi, persikulõhn mind saatmas.

★

Seisan Sandriga, oma tsiviilsõbraga, rannal ja kuulan tema ülevaadet olukorrast.

„Vesi on põhjarannikul sel aastal väga puhas ja selle peale on meriristid välja ilmunud. Kahjuks on rahutud päevad nagu tänane nende jaoks ohtlikud, sest lained kannavad neid kaldale, kuid tagasi enam ei tõmba. Meie töö on neid vette tagasi loopida.”

„Loopida?”

„Jah, nii kaugele kui võimalik. Nad peavad kaugele jõudma.”

Rohkem ma teda ei usutlenud. Unistavat, kuid konkreetset Sandrit ei andnud tema projektides kõigutada. Ja ega ma seda siis soovinudki. Tal oli õigus, kui ta ütles, et päev on rahutu. Sellepärast olingi taolise rumalusega kaasa läinud. Ta ei teadnud ainult mainida, et päeva iseloom kujutab peale millimallikate ka minu jaoks suurt ohtu. Aga tema tsiviiliteadmatus oli sõõm värsket õhku, mis mind lootusega täitis.

On tuuline ja pilves, aga vihm ei kimbuta enam. Rannariba palistab kilomeetrite viisi mallikaid. Ja kui nad suudaks karjuda, ei kataks ma isegi kõrvu. Ma üksnes kuulaksin neid kõiki murelikult ning lohutaksin neid, lubades valju häälega, et õige pea tuleb laine, mis viib nad merre tagasi. Oleksin sunnitud neile seda tühja lubadust karjuma, sest me Sandriga lihtsalt ei jõuaks kõiki neid päästa. Ja mallikate viimased sõnad oleksid siis minu omad. Minu lausutud lootusrikas „Laine tuleb!” korduks neil peas seni, kuni nad rannal lõpuks vaegusest närbusid. Nad lohutaksid enne surma üksteistki minu sõnadega. Ja siis nad sureks. Ma tean, et kui mina närbun ja suren, lausun viimse jõupingutusena Morozovi sõnad.

Sander peatas loopimise ja silmitses mind häguste silmadega.

„Kas sa oled juba kuulnud, et ma ei müü enam?”

Me ei kohtunud tihti. Ma ei olnud sellest kuulnud. Elasin ju äärelinnas.

„Ah, tead, ega sinna kaugele kõik kostagi.”

„Kas sa oled juba kuulnud, et ma ei müü enam?” küsis ta häält tõstes veel ühe korra.

„Ma kuulsin, mida sa just ütlesid. Ei, ma ei olnud sellest varem kuulnud. Palju õnne!”

Ta keeras mulle selja ning jätkas loopimist, nüüd tujukalt. Mina tegin sedasama, kuid ei visanud nii kaugele. Kui ma jälle tema poole vaatasin, ei olnud teda enam rannal. Ei olnud minu, ei olnud millimallikate, ei olnud meiega. Ja siis ma karjusin millimallikatele lohutavalt seda, mida olin enne tahtnud.

Mulle ei meeldi kõnelda šifreeritult, ausõna, see on nii, aga lihtsalt liiga kummaline on sellest kõigest rääkida. Kui sa minust aru said, siis ma loodan, et sa tuled ja loobid kord rannas koos minuga mallikaid. Kui sa ei mõistnud, pole see sinu süü. Ma ei oska end väljendada, ma tean seda.

Aga Sander? Tema lasti kolm aastat tagasi Lasnamäel maha, kui ta polnud enam nõus opiaate vahendama. Ma näen teda sellest hoolimata vahel rannas.

*

On talv ja ma olen väes.

Mälu murenemas unetuses, sõnad kustumas kõneluses. Sõduri süda lööke valimas, et vendadega ühes taktis tuksuda. Tähtis on ühtsus.

Ruuged männipuud ja kaame lumi, kaamed sõdurinäod ka. Kasarmu on kaugel, kodu kaugemalgi.

Sõduri lihas on pinges, vaim nõder.

Nälg andis endast märku. Tõusin liivalt, pistsin meeneks tasku ühe pun-
dunud mallika ning asutasin end tee. Sandri kodu ei olnud kaugel.

Avasin ukse ja heitsin pilgu üle ukseläve. Üksikud kingajäljed tolmus andsid mõista, et üks Sandri vanematest oli siin käinud. Oli käinud, poja voodile istunud, siis akna juurde läinud ning seejärel lahkunud. Astusin tupp. Jalajäljed olid minu omadest suuremad, käinud oli Sandri isa. Ma astusin tema jalajälgedes mööda tuba, kuni jõudsin välisukse juurde tagasi. Proovisin mõelda samu mõtteid, mida mõtles tema, ent edutult. See inimene oli mulle võõras.

Eraldusin jälgedest ja rajasin tee külmkapini. Siin hoidsin suitsuvorsti ja konservleiba. Kui taskust mallika kõrvalt noa haarasin, üllatas mind turses sõbrake, kes hakkas võpatuse järel jälle mu lootusrikkaid sõnu pobisema. Arvasin, et ta on surnud. Terava noaga oli hea vorsti lõigata, kuid halb võid määrada – seda mahtus terale vähe ning selle laialimäärimine ei tahtnud kuidagi õnnestuda. Kui kolm võileiba lõpuks valmis said ja ma noa otsast võid limpsisin, helises toa teises otsas telefon. Ma kõndisin huviga kohale ning uurisin oma mobiili. Võõras number. Mõtlikult haarasin telefoni, vajutasin klahvi ning tõstsin vidina kõrva juurde. Katse helistajat hallooga tervitada nurjus poole pealt. Mul oli nuga suhu ununenud.

Õrnuke nutitelefoni kukkus lamedalt seljale. Kanged hambad ja huuled päästsid valla taskunoota ja lasid sellel, pide ees, ekraanile kukkuda. Suust läigatas veri ja langes raskelt põrandale. Viimasena kukkus keel.

Olukord sai must võitu. Terav valu ja kibe häbi võtsid võimust. Suurest imestusest silmi pilgutades ei saanud ma sõnagi suust. Hingasin aga kiiresti ja pindmiselt, lahtise suuga, tilgutades põrandale ruugeid verepiisku, mis imendusid tolmu. Suu pidi jääma lahti, sest verd neelata ei või. Viskasin end põlvile ning pistsin taskusse kõik, mis oli maha kukkunud. Telefonis kestis veel kõne, aga valu kurdistas mu kõrvad. Ja ega mul polekski siis olnud midagi Morozovile öelda. Ma lahkusin korterist ja hakkasin haigla poole jooksuma, vaikselt sörgiga ja vaikselt halisedes, pilt pisaratest virvendamas.

Mäletan, et tundsin ennast linnaloal uhkelt. Pea oli siis alati püsti, rüht kindel. Ainult sõdureil oli siis raske elu. Meie rabelesime metsas nagu hülled, kui tsiviilnimesed valutult argitoimetustes elasid. Võib-olla ma oleks oma seisukohta muutnud, kui tänaval oleks kas või kordki vastu jooksnud keegi, kes oli äsja endal keele maha lõiganud. See oleks kõike muud kui valutut elu. Aga neid verise suuga poisid ei tulnud ...

Me olime siis puutumatud, õhtuti klubides, baarides, pinnapidudel. Ajateenijaga on keelatud tüli norida, liiatigi teda vägivaldselt rünnata. Sa võid reservistiga kakelda, kuidas soovid, aga rünnak teenivale Eesti sõdurile on rünnak Eestile ning hoidku ennast see, kes eksib. Kui sa ei ole oma tegu sooritanud just nelja silma all, piiravad sind pärast kallaletungi hetkega ümber teised ajateenijad, kes olukorra fikseerimise järel sind armutult peksma asuvad. Neil on õigus reageerida provokatsioonile, õigus sind tümitada. Need teised ajateenijad saavad justkui manatult, tahutud kehad täis ürgset jõudu. Ja see jõud on suur ega raue enne, kui nädala pinged on leevendatud. Kui see jaks lõpuks hääbub, oled sina kui provokaator

omadega purki pekstud. Sinu aju, püdel mass, immitsemas kõrvust ja abi alles kaugel.

Jooksin mööda pargiteed, ükskõikselt läbi lompide ja pori nagu kirsais kunagi, karge õhtu õhk leevendas valu ja minu kõrval venis üheks tipptunni kirkus. Ma tundsin enam-vähem õiget teed abini, see asus paari kilomeetri kaugusel. Ühel hetkel, kui pool teed oli juba läbitud, ajus aeglaselt mu külje alla liinibuss – peatus sealsamas ees. Pikemalt mõtlemata hüppasin peale ning toetusin lähimale seinale. Peegelpildi vältimine aknal osutus mõttetuks: rahvas bussis peegeldas mind ikka. Kolm prouat tõusid mu nägemise järel oma istmelt, et mulle kohta loovutada. Seltskonnad jätsid vestluse. Ma ei lasknud end istekoha asjus kaua veenda ning vajusin ühele aknaäärsele toolile, silmad maas, tänutäheks noogutasin. Pulss hakkas vaikselt alla minema, veri kuivatas suud. Vaja on vaid tänane üle elada, homme on alati selgem. Ja kui ei ole, siis polegi homset.

Ärkasin. Paotunud, uniseid silmi katsid niitjad veresooned, erksamad kui muidu. Akna peegelduse taga vohas sõge liiklus. Kui silmad jälle sulgesin, nägin oma veresooni teistmoodi, nüüd tukslemas laugude all keset pilkast pimedust. Pulss paistis jälle kiirem, aga mul polnud tuksete lugemiseks piisavalt aru.

Läksin oma peatuses maha ning sörkisin uimasena haigla sissepääsu poole. Küll mul oli halb. Avasin EMO ukse ja kõndisin administraatori juurde klaasi taga. Tema lihava, tulpunud näo ees pistsin käe kuuetaskusse ning lajatasin sealt haaratud mallika kumeda kõlaga vastu klaasi. Olin mallikat, väetikest, keeleks pidanud. Kohkusin ning hüüatasin, pritsides suust verd. Proua ei teinud teist nägugi. Ma ei olnud tahtnud millimallikat olukorda tuua, tragöödiasse pühendada. Tal olid oma probleemid ja küsimused. Samuti ei olnud ma tahtnud ka klaasi enda ja proua vahel verega määrada. Aga administraator ei lasknud end segada. Ta sikutas kõrval toimetavat õde särkipidi, lausus talle mõne sõna ning pööras end siis tagasi minu poole, vaikne kui haud. Mallikas vibreeris mu käe ja klaasi vahel ning loitsis ikka mu sõnu. Mul oli vaja olukorda selgust tuua. Niisiis avasin ma avaralt suu ning hakkasin häälitsema, et proua tähelepanu saada. Ta ei soostunud vaatama. Ta oleks mu suud nähes mind mõistnud, kaasa tundnud. Siis tulid kohale kaks tursket sanitari ja viskasid mu välja. Ma ei hakanud neile vastu. Olin juba väsinud.

Kui ma ...

Kui ma kord varakevadel metsas nõutult teekruusi meelevallas istusin. Siis, kui sõduri päevakorras oli nõutult istuda.

Siis lonkis minu juurde Morozov.

See oli Morozov, kes oli jälle sõimata saanud – mitte segi ajada Morozoviga, kes oli ise äsja kedagi purenud. Ta tuli ja istus mu kõrvale maha, kurb nägu ees, nähtav ka maalingu alt. Talle oli äsja teatatud, et teda teravmoona laskmistele ei lubata. Sõgeda jutu ja käitumisega mehi oli liiga riskantne kaasa vedada.

Ma teadsin ja tundsin Morozovi käekirja. Mõistsin, millal ta tahab pugeda või millal mõnitada. Morozov materdas oma ohvreid alati võõras keeles: eestlasi vene, venelasi eesti. Harilik madu. Ta teadis, mida ma teadsin, ning kohtles mind tänu sellele kui võrdset – ei teinud katset mind petta või midagi pätsata.

Sõge Morozov pihtis mulle, kui väga oli ta tegelikult tahtnud laskma minna ja kuidas ta julges seda ainult mulle öelda. Veel kurtis ta, kui raske on teenistus tema jaoks ja kuidas ta peaks tervislikel põhjustel ammu läinud olema. Ta ei oodanud minult nõu ega lohutust – ma poleks seda ka andnud –, ta tahtis lihtsalt rääkida. Kui ta oli piisavalt oma muret jaganud, võttis ta ühest taskust välja peotäie teravmoona. Varastatud kraam. Teravmoona jagati ajateenijatele kümme minutit enne igat laskeharjutust. Pärast korjati ülejääk jälle ära. Järgnesid ähvardused: puude varjus laskestiiru alale ligi hiilida ja kaaslaste pihta tuli avada. Üksik lask iga mõne aja tagant. Lasta teisi, kui nemad lasevad märki.

„Vaata, et sa liiga püsti pole!” muigas ta.

Mul puudus miimika.

„Tegelikult see ei loe. Ma olen neile nimed juba ära pannud,” ütles ta padroneid peos kõlistades.

Padroneid täis pihk teise peopesa kohal, hakkas ta neid aegamisi ühest teise pillama. Iga kuuli juures nimetas ta mõne rühmakaaslase nime.

„Russak, Vassiljok, Uusmäe, Tamm, Lukk, Piirma, Kotov, Tiits ...”

Tilk, tilk, tilk, tilkus kraanist.

Kõik need mehed olid teda ühel või teisel viisil solvanud. Aga üks padrun oli veel teiste kohale pihku pidama jäänud. Morozov vahtis tühjtalt enda ette. Kelle nimi sellel lasus? Minu? Tema enda? Ta vahtis veidi veel ning aevastas siis. Seejärel ta tõusis, lausus sundimatu ohkega mu nime

ning asetas ootava padruni mu põlvele. Ülejäänud libisesid põue. Minema lonkides ta vilistas.

Ma polnud oma käigus esialgu päris kindel. Kas ta oli nalja teinud? Või siiski mitte? Ussile kõhklust ei kingita. Pidin tegutsema ja ära hoidma järjekordse Sandri juhtumi. Ühega suudan ma veel elada, ent terve kari selliseid on liiast. Pool tundi hiljem oli kõrgematele isikutele kõik teada. Kui mindi Morozovit ja tema varustust läbi otsima, ei leitud esialgu tema juurest ühtki teravmoonapadrunit. Siis aga saadi üks kätte, varusaabaste seest. Morozov silmitses selle peale mind ja muigas avalalt. Ma ei vaadanud vastu. See oli minunimeline padrun. Tagastasin selle Morozovit teavitamata. Maoga tuleb käituda nagu madu ka siis, kui oled kits. Ühest padrunist juhtkonnale piisas. Neilgi oli selle reamehega varem probleeme olnud. Nüüd oli midagi, millest kinni hakata. Morozov sai distsiplinaarkaristuse ning pidi jääma täpsustamata ajani üleajateenijaks, pidi teenima palju kauem kui meie. Enam ma teda ei kohanud.

*

Ma kõndisin pimedas koju ja ... Oeh.

Kuidas ma suudan endal keele maha lõigata? Kuradi idioot, annab ikka kantseldada mind. Seal kaitseväes nad oskavad, ma saan nüüd aru, täitsa mõistan. Mõistan, et väljaspool perekonda ei hoita sind kusagil rohkem kui ajateenistuses. Persse mingi tsiviilelu.

Kui Morozov mind mu ukse ees ootas, tegin talle haiget. Ma olin endas nii kuradi pettunud, et tahtsin lihtsalt kellegagi oma muret jagada. Võõpasin ta näo pipragaasiga üle ning lõin ta siis parema haagiga tummaks pikali maha. Ta juuksed olid pikemad kui enne ja ta oli päikest saanud. Siis viisin ta teadvusetult, ilma suurema plaanita, lähedale parki, kus valgustid ei töötanud. Jätsin ta ühe kännu kõrvale pikali ning võtsin ise istet järgmisel. Ta tuli, et mulle kätte maksta. Sai reservi ning kohe esimese asjana otsis mind üles, aga ei oodanud minult vastupanu. Kummaline.

Oli tuulevaikne ja taevas siras tähti.

Mallikas vaikis, kui Morozov nohisedes üles ärkas. Tõusin ja andsin ärganule jalahoobi, meeldetuletuseks. Ta kissitas korraks silmi, kuid ei teinud muidu teist nägugi. Ja ta ei öelnud ka midagi. Ainult nimetissõrm tõusis ning nõudis minult kannatust. Siis kadus käsi tasku ja tuli sealt jälle välja, valge lipik kahe sõrme vahel. Ma võtsin selle vastu ja proovisin seda

kuuvalgel lugeda. Morozovi nägu paistis kuusäras hästi: lahked silmad. Lõpuks lugesin ma teksti välja:

VÄLJALUBA NR 18500

Jüri Morozov

On välja lubatud alates 18.08.2017 12.00 kuni 20.08.2017 20.00.

Ta oli siiani ajateenija.

Puude vahel sosinad ja naer. Siis selged käsud. Me ümber ringis süttis tosin tuhmi punast tulukest. Tulede all paistsid peanupud ja mundris kehad. Mundris meeste seas paistis ka tsiviilrõivaid. Neid kandsid paar endist rühmakaaslast nagu Uusmäe, kapral Valner ja Tiits. Ju siis tahtsid nemadki löömast osa saada. Maol oli sõpru. Oli teiste juurde roomanud, end mugavalt tundnud ja kodu loonud.

Tuli üks kits ja pannud maole pahaks: „Mis ussipesa see siin olgu?”

Siis ahenenud ruskete silmade sõõr ümber kitse.

POK

suu peale kukkond

nosu on viltu ja ribadeks BonBonis
igatsed Londoni, igatsed Rostocki
fuck binaarsed optsioonid
fuck pikantne koloriit

yololik elu on olnud nii porno ning
sodoomlik melu toond horrori
nüüd vedeled diivanil kookonis
nagu vaakumis kondoomis

püksid – need sõelutud püüli, sest
ise süüdi, et pidev püüdmine ise müügimeest
mängida on läind viltu
käib pihta, et kaugemale pole näind ikka

kaelas olmeshitlist, vaevab probleemistik
käed taeva poole kikki, käed taeva poole kikki

sest olen su best of ja imbetšillipesto ja
mett moka pääle määriv Michelini restoran
hääolu observeeriv Tõravere Escobar
ebolasteaia kasvatajast nekrofaag

kas sa selle suuga oma emaga ka räägid?
miks on vaja teha kõigest relaxaga jäägid?

eesti miis, reptiili poeg yo, keelik-moe ikoon
helikoleerik yo seni olen siin olnd
levib borreliaos, kui evin kontserti
millest kananahk ja alatasa pohmellid on

vabameelne nagu bordellihoor
taban hetke nagu Rob de Niro
kala sees nagu Koržetsi roog
deebet meelest nagu Volmeril lood

vaatan ikka viltu nagu periskoop
kui tantsuplatsil kõvaks hõõrub verinoor
vaatan ikka vittu nagu Erki Nool
kuid endlil paneb embi mõnus Reikop

paska parem ne budi, sest mul ei ole semusid
keda kõigutaks su ladna elustiil
mind ei lõiguta, sest liha pole luudel ja
viha pole huultel ja linnas olen kuuldel ma

muuseas, sest olen kuu pealt kukkund
puupea, kes po suu peale kukkund
muuseas, olen kuu pealt kukkund
puupea, kes po suu peale kukkund

kas sa selle suuga oma emaga ka räägid?
miks on vaja teha kõigest relakaga jäägid?

pooldus

panen piista r-i põrinad ja susinad s-ilt
puldita Suessis vahetan kanalit, et siis
lõuga maani venima kui Derrida laused
panna nagu Alma Johannest, karma monarhe
au sees kui eesti meedias Leplandi raudmees
ei raug, kuni teinud olen taarast koralle
MC-l miski itchib ja scratchib ju südamel
pintslit määritud üsasse, pinksi mängitud tütardes

tehke karahvin lahti, malendil tabasin takti
mainides alasti lapsi, valemi jagasin lahti
pappi eraldage eelarvest, ma ei mõtle Juku-Kallest
kreeka €-d ja veel katamaraanis suksutage
Gucci luksustarbeks, elukohaks Cù Chi tunnelit
puts! kuulge, kes mu juustest paabulinnusuled viis?
kõigest väest ju tahan veel komistada uutel teedel
kuni teie vanadel radadel puukse teete

pool päeva varielu väärtustate
pool öhtut staarielu rämpsuaatled
poolkõvalt raali ees ju kähkukat teed
sest pool kümme suleb ukseid Säätumarket

suurimaks grupiks Condoleezza Rice on
I just digidi-do it like Nike and Mike Tyson
vahel, kui ärijaist päris laisk on
lihtsalt uued hitid linti räpin raisk yo
Miami Vice on moraali koraaniks
tonnaaži suurendavad kuulekalt šamaanid, nomaadid
kuulge, moronid, ma kogu räpivärgi nägin läbi
ehk tere, Kädi, läki läki Cadillaci

välikäimlaks on mul Hiltoni häärber
upute Liptoni jäätees, kui mu ipponit näete
mitte karaKid, wannabe mister Miyagi rip-off
mu hiphop tabab ning lamab Vitali Klitško

Andruse veerpalved kutsuvad mu taevast appi
aga vaevalt mahti Pandora laegast lahti
kiskuda, sest kildu ka enam ei saa siis
ja mu ebardlik maailm kiirustab Seewaldi saali
tagasi ...

EIK

Kurt

See lärm teeb mu Vonnegutid Kurdiks,
Veel enne kui Dresden on tulekahjust tulvil.

Mu lauludest võib luua kroonika,
Kaheksasest saati kirjutasin päevikuid,
Nüüd aeg on loobund hoolimast,
Ta nuga kõrisõlmel nõuab jaotamist päevil, kus
Kaotused vääritud, laotused määritud,
Vaid 8 protsenti rahu üles märgitud
Sabadeta ahvikeste ajaloost ning
Ülejäänud hetkil ikka vaja doosi,
Vaenlase verd või hammasratta aupaistet,
Vietnami hallukad ja aru kaob vaikselt,
Maod on paistes ja Maod on vaimselt
Etteotsa naasnud, a kõigega võib leppida,
Kui elurütm on ainult iseenda replikaat,
Ei jaksa,
Vähesed mu sõbrad teavad oma tahtmisi,
Utoopilised soovid saavad vastu vahtimist,
Ei maksa
Oodata ja püüda asja kulgu muuta,
Tukslev mass määrab muudkui ise oma suunda
Ja pole solvang öelda, et sa oled masin,
Hakklihariiv, mis elab segaduses ning seejärel sureb,
Sa oled läinud, pole olnud ega tule,
Ei aita pegasused ega kured.

See lärm teeb mu Vonnegutid Kurdiks,
Veel enne kui Dresden on tulekahjust tulvil.

Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,
Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,
Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,
Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,
Mu kõrvad vilisevad,
Arvatavasti turbulents,
12 tundi mäestikke ning kuruteid,
Kõik on suland siniseks ja
Ududes võib leida mulluseid košmaare,
Olen korrutand su nime terve tee,
Kuid maanteelärm nüüd selgeks teeb,
Et see on ainult kerge meel,
Mis kaotab tolle täherühma tähendused,
Kardangi, et ununed, kui vähe kuulen,
Mida räägid üle kontsertide, festivalil,
Kui veel olid läheduses,
Kaovad mälust põsejooned, eestiks saingi
Aru, mis tooks tähed sulle,
Ma ei tunne sind, ma ei kuule üle sündi,
Õõtsun rahvahulgas kaasa, oleks mündi
Pilland kirjale, siis poleks tormand põõsaisse,
Kui telgi ääres pimeduses publikumassi mõõtsid, see
On juhus, mina pidin saatma sõbra ööbima,
Kes seisis keset purulällavnoori nagu „Hey, fellow kids,”
Puude taga neli mendibussi, sinna ei jääks, ei elu sees,
Vaatan vasakule, esimene semu sebib neiut,
Kes hiljem, tuleb välja, poleks soovind juhusuhet,
Vaatan paremale, teine semu, liiga läinud,
Jalad krampis, õõtsub toolil, siis on murul unes,
Vaatan selja taha, nelja salabussi ohutuled,
Vaatan ette, ütlen sulle nägemist ning pärast kogu suve
Kahetsen.

See lärm teeb mu Vonnegutid Kurdiks,
Veel enne kui Dresden on tulekahjust tulvil.

Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,
Me ei taha, me ei taha mõelda, me tahame tantsida,

Tead, meil pole aega pinnaaluste graatsiaks,
Kes kurat see ütles, et elu on praht ja inimesed sead?
Tead, meil pole aega kuulata, kuis kõiki uhkelt nead,
Momente üha vajub, kovalentne side hajub kraatreis
Ja ma ei kuule üle bassi su sügavaid traktaate.

Kolmas vaatus

Loodan, et ta jõudis kenasti koju,
Ruuduline pleed,
Kuuldub hilja veel poriloikude eleegias
Minu kadund taskurätipaki nuttu,
Tammsaare pargis grupp
Noori kimub vihmavarjus keemilist suitsu,
Kui ma hakkaksin nüüd sõitma,
Viadukti varjus kustus ja eklektilised, luitund
Majad, võikalt
Kaigub lõrtsist Karja põigu kaklusemõlle,
Kõigest kuus tundi veel ja mõni juba läheb tööle,
Mis siis, et öödes külm ja lõputult karge kahekraadiaprill.

Loodan, et ta jõudis kenasti koju,
Ei loe, kas tibab lund või vihma, maandub samaväärselt kõik
Ja kõik on sama käega löödud, kõik plakatid mu seinale,
Mõni plingib, kolmas vilgub, kaksteist minti seisan veel,
Kollane, kollane, eal ei tea, kas tuleb kaubik,
Punane furgoon või valge kabriolett või juppis jorsi Audi,
Kõige külmem kevadilm, vastasaknad, tornid, kaunis,
Taunin kiirustajaid, joostes ise nagu segane
Läbi okste, pargipinkide ja muda, elan veel, elan veel,
Tahan lihtsalt jutustada mitte millestki,
Sel ei ole tagamõtet, pime, vihm,
Ilmast, tujust, uimast, valust, atmosfäärist,
Klahvid klõbisevad automaatselt, aga käsikiri ammu käärib.

Loodan, et ta jõudis kenasti koju,
Tumesinine või tuhmhall sullejope, süljeklimbid kõnniteel,
Jake'i moodi turris juuksed, põnnikell-põnnikell,
Kogu aeg jääb seisma, sel sekundil,
Kompav samm, uimas pilk, taaruv kõnnak,
Kogu naer kaob hekki,
Nii taaruv samm, kompav pilk, uimas kõnnak,
Kõlab peas, valge toss, silmkontakt,
Uinak.

Uni lukustatud putkas, Cheetoste ja suitsupaki vahel,
Uni klaasistunud pilgus, nahktapis suures kehas väike mehike,
Uni asfaltnõgudes, klaasist mänguonni kahekümne kuuendal korrusel,
Uni baariukse taha jäetud pudelis,
Uni õliloikudes ja tolmus sisehoovis,
Uni plekist rennides ning lahti pörund munakivides,
Uni kadund taskurätipakis,
Loodan, et ta jõudis kenasti koju.

AUTORIST: EIK (17)

Kas laulusõnad on kirjandus?

Arvestades et kirjanduse definitsioon on „kirjutatud ja trükitud sõnaline looming” (EKSS), võib laulusõnu otse loomulikult kirjasõna alla lahterdada, juhul kui need on füüsiliselt üles märgitud. Kui juba paberile või elektroonilisse väljaandesse

sobitatud luulet saab rahumeeli kirjanduseks nimetada, kehtib üldjuhul sama ka värsivormis ilmuvate laulutekstide kohta.

Sa oled viljakas muusik: nelja aasta jooksul on sinult ilmunud kolm albumit ja üks EP. Oled intervjuudes siiski rõhutanud, et pead end luuletajaks. Aga kas sul on üldse võimalik luulet ja muusikat lahus hoida? Kumb sünnib enne?

Usun, et muusika ja luule teineteisest lahushoidmine pole minu jaoks kuigi keeruline, ehkki ma ei suudaks ealeski pühenduda vaid ühele neist kahest. Enamasti sünnivad esmalt stroofid, hiljem hakkab sõnu vastavalt instrumentaaltaustaga sobitama. Kuna taustadele luuletaja ametis olulisi muusikalisi teadmisi ilmtingimata tarvis ei ole, pöördungi neis asjus sageli sõprade ja tuttavate poole ning nimetan end õigema nimega justnimelt luuletajaks, ehkki laon kirjutatu tihti paberilt helidesse. Hiljuti lõin tekste värsele bändile PIHLAP•UUD ning hakkasin elus esimest korda muusikateose tarvis sõnu reastades süvitsi mõtlema nende silbipikkusele ja meloodilisele kõlale – äärmiselt silmi avav tunne.

Milline raamat sulle viimati korda läks ja miks?

Haruki Murakami „Norra mets”. Imetabane raamat, mille tegelikku mõtet on ütlemata keeruline seda kaanest kaaneni läbi töötamata mõista. Üksindus, mõistuse keerukus, reaalsus ajuvabaduses.

INDREK

MINU JAAGUAR

SPUNGIN

PÄEVIK

31.12

Nägin unes linoollõike ideed,
selles tantsisid kolm leedukast sisseviskajat,
et võimalik näitleja puhkuselt pimedasse raadiostuudiosse meelitada.

Selavii, see pole mingi uus skeem. Teatrijuhid nimetavad seda hapukurgi-hooajaks, ma kannatan ära ja raadioeetris pole Teater majandusele isegi eriti ohtlik. Mitte et raha mind juba eos kunagi eriliselt huvitanud oleks, aga Teater ikka üldse enam ei huvita. Eriti kui nii noored mehed nii lihtsasti pimedasse raadiostuudiosse meelitatakse, ja kui nad siis lähevad veel mõne oma kõlava *slogan*'iga raadioeetrisse, teeb see lihtsale raadiokuulajale liiga. Alguses lähevad armastuse ja siis raha nimel.

Mina pole kunagi julgenud raha küsida, ütles Tiit.

Aga mina olen. Mina olen hea. Ma tahan teed, ütles Tiit Margus Lepa häälega.

Hoovist kostis laste lõbusat naeru. Lapsed kilkasid veelgi valjemini.

Sakukud pikali! Sakukud pikali, ütles Margus Lepa häälel. Vabamüürlaste täielik nimekiri! Tiit vaikis korra ja nuusutas ninaga õhku ümbert ära. Nimekiri on küll hea, aga mitte eriti isiklik, ütles Tiit.

Ene_Liis pööritas silmi ja ütles: Näita oma nimekirja! Tiit viskas vabamüürlaste nimekirja lauale. Väike rühm reptiile tantsisid Väikeste liigutustega tagajalgadel ja lehvitasid. Siit on üks puudu, ütles Ene_Liis. Tiit läks näost siniseks. Hull oled, ütles Tiit tuntud raadiohäälega. Ene_Liis pilgutas mulle silma. Ärkasin. Saade lõppes.

Kui Tiit Margus Lepa häälega uuesti vabamüürlaste nimekirja trükitist rääkis, komistas Ene_Liis kokku järgmise mängu reeglid: Aga saadame uued kutid ilma rahata raadioeetrisse, on suvi, hapukurghooaeg, ja kedagi ei huvita. Teatrilii aktsepteerib seda ja peab avangardiks. Tiit keerutas läbi kokku surutud hammaste: Tasa, tasa, nii ei saa ... Isegi kui näitlejad ja nimekiri ei ole kompetentsed, tulevad nad teinekord välja täitsa laheda asjaga, ütles Ene_Liis. Kahekuulisse harjutusaega ei mahu

kogu vabamüürlaste nimekiri, ettevalmistusaeg on liiga lühike, ütles Tiit. Kui nad üldse tulevad sealt laheda asjaga välja. Teeme siis lühemaks! ütles Ene_Liis ja viskas kuupalga ehk laksu valget hiinlast vastu klaviatuuri.

Millest me üldse räägime! ütles Tiit ja pööritas silmi. Margus Lepa häälvakis korra. Tuul kandis minuni lausekatke: Panen „Aknad” tempoga eelarvesse! Sealt võib näitlejale maksta. Selavii, raske on oma jõudu üle hinnata, ütles eriline vinguja. See oli dialoogi kontrapunkt.

Oma sisemise enesekindluse tagasi saanud, jätkas Tiit tuntud raadiohäälega: Korea sõja kangelane, Alabama senaator oli oma kõrvadega kuulnud, et Washingtonis silla all tabati sabaga Hitler, Kosovo tüdruku sõjapisar taskus. Eriline vinguja ütles täpselt ja peaaegu sõna-sõnalt välja pikantse detaili saba olemasolu kohta ning seletas suure ajakirjandusliku asjatundlikkusega midagi Nevada foto kohta.

Kolm leedukast sisseviskajat tantsisid tagajalgadel väikeste liigutustega sinusoidi, lehvitasid mõnd mässavat loosungit ja haihtusid valge plaksuga õhku. Ärkasin. Saade ükskõik.

01.01

Käisime Barack ja Michelle Obamaga bussiekskursioonil Varesesaarel Narva jõel. Varesesaar oli unikaalne piirkond kogu Euroopas, sest aeg oli seal seisma jäänud. Nimelt tekkis saar mandri küljest lahti murdudes, misjärel triivis see jõevooluga kaasa. See juhtus kuskil 90-ndate alguses. Igasugune ühendus välismaailmaga katkes ja saare elu, inimesed, riided, arhitektuur, mentaliteet – kõik jäi sellesse aega. Nüüd, kui saar mitme aasta eest uuesti avastati ja see maailmakaardile tagasi triivis, sai sellest populaarne turismiobjekt. Ma istusin Obamade vahel ja jutustasin neile oma lapsepõlvest, mis möödus sarnases olustikus.

Varesesaar oli minetamas oma eksootilist eripära sedamööda, kuidas turistide hordid aina rohkem saart avastasid ja tehnoloogilis-kultuurilist risustust kaasa tõid. Varsti pärast saare taasavastamist loodi Varesesaare Kultuurilise Pärandi Säilitamise Fond, mis püüdis ajaratat paigal hoida ja säilitada, mida säilitada andis. Põhiaur läks võitlusele nutiseadmetega, mis olid saarel keelatud.

Fondi tööd toetasid inimlik inerts ja pätikambad, kes peksid turiste selle eest, et nad olid mujalt ja nägid imelikud välja. Ööklubides valitses vastik

atmosfäär. Peale selle, et seal lasti ainult vokaal-*house*'i, võis seal suure tõenäosusega hammastest ilma jääda. Selline moraali ja majandust laastav olukord püsis mõnda aega, kuni ettevõtjal ja diskoril nimega Jefimov tuli geniaalne mõte. Ta pakkus kõige julmema pätikamba pealikule oma klubis turvabossina tööd. Varsti pärast seda ei kakelnud enam keegi, pätid istusid käed põlvedel ja vahtisid vesiste suudega välismaa naisi. Selleks ajaks aga, kui nutiseadmete keeluseadus tühistati, olid endised jõhkardid ennast lõplikult nutiseadmetesse sisse vahtinud. Vitaalsest ossikultuurist oli kõigest mõne aastaga saanud ontlik jõllitamiskultuur.

02.01

Täna õppisin järgmised mõisted. „Õiguslik fiktsioon” – see ei ole käega katsutav ega füüsiline objekt, vaid juriidiline isik; selle erijuht on „piiratud vastutusega äriühing”. See on majandusühenduse vorm, kus omanikud oma isikliku varaga äriühingu kohustuste eest ei vastuta, vaid ettevõtte vastutab kohustuste täitmise eest äriühingu varaga. Kuna äriühing on fiktsioon, ei vastuta äriühingu tegevuse eest sisuliselt mitte keegi. USA-s nimetatakse seda korporatsiooniks, mis on irooniline, sest ladina keeles tähendab *corpus* keha, aga see on ainuke asi, mida korporatsioonil ei ole.

03.01

Öösel kondasin mingis tühjas majas. Seisatasin. Köhklesin, kas astuda ühest konkreetsest uksest sisse või mitte. Astusin. Nii kui ukse lahti lükkasin, haaras mingisuguste poolpaljaste tšikkide vahel püherdav Kiwa jahipüssi ja lasi mul pea sodiks. Enne pauku käis mul valguskiirusel judin üle selja ja peast läbi mõte: kas see ongi nüüd lõpp? Kui lask oli käinud, suits hajunud, vaatasin ikka samas kohas ringi. Teadvus oli alles. Mõtlesin, et juhtunu oli vaid meelepete, kuid samas tajusin, et ruumi energia oli muutunud. Tüdrukud olid amelemise lõpetanud ja vaatasid mu peata mahavarisenud keha nagu mõnd läbust fakti. Seisin seal veel tükk aega edasi, kuni veendusin, et olen tõesti surnud.

04.01

Lugesin lehest intervjuud kirjanik Juhan Habichtiga. Kirjaniku sõnul on kunstiga tegelemine paljude jaoks sublimeerunud poliitikaiharus. Ta arvab, et kunstniku vabaduse juurde käib mittevaaene olemine, sest ainult nii saab loomeinimene teha seda, mis pähe tuleb. Habichti arvates löid hipid ja punkarid endale tavakodanike välimusest kummalisema imago igasuguste õpetavate onude ja targutavate tädide eemalepeletamiseks ning punkarite välimuse on agressiivsem sellepärast, et maailm muutub arenedes närvilisemaks. Habichti maailmavaade toetub Jungi psühhoanalüüsile ja inimkäsitlusele. Selle järgi on igal inimesel alateadvuses programm, mida ta tahab täita. Kui käituda nii, nagu selles ette nähakse, ja mitte sõltuda kõrvalistest oludest, on kõik hästi.

06.01

Üritasin terve päev mõelda, mis värvi võiks olla mu järgmine mõte.

09.01

Terve päev on kummitanud Arcade Fire'i „Suburbs”¹.

So can you understand

Why I want a daughter while I'm still young?

I want to hold her hand

And show her some beauty

Before this damage is done

But if it's too much to ask

If it's too much to ask

Then send me a son

1 „Äärelinnad”. Mõistad sa, / miks tahan tütar, kuni olen veel noor? / Tahan hoida tal käest / ja näidata ilu, / enne kui kõik hävib. / Aga kui seda on liiga palju palutud, / kui seda on liiga palju palutud, / siis saada mulle poeg.

12.01

Pesin nõusid ja kuulasin raadiot. Muusikanõukogus küsiti Siim Nestorilt, mis on elu mõte. Siim Nestor ütles: lapsed.

13.01

Nägin unes ebakindlust. See oli väga raske kandam. Musta riide all varjul. Lohistasin seda läbi noore pajumetsa, aga jaks ei vedanud lõpuks välja. Võtsin nõuks pisut puhata ja mõistatusel katet kergitada. Katte all oli kaks plekist militaristi universaalset toidunõu. Aga need kaks olid musta värvi ja suured. Kumbki umbes ämbri mahtu. Kakkusin neil kaaned pealt. Need olid seest tühjad. Paljas õhk. Millest see raskus siis küll tuleb?

14.01

Piret pani mulle täna diagnoosi: ma olen fomo. Pean kogu aeg kontrollima, kas ja kui palju laike on vahepeal juurde tulnud. FOMO (*Fear of Missing Out*) on sotsiaalse ärevuse üks vorme, kompulsiivne ärritus või hirm selle ees, et võin maha magada võimaluse või rahuldust pakkuva sündmuse, mis on (minu puhul) seotud liiclusega sotsiaalmeedias. Sel mõistel on otseühendus evolutsioonilisest bioloogiast tuttava igisaatva ärevusega, mida hoiab üleval kognitiivne võime tunda ära potentsiaalseid võimalusi, kuidas asjad võivad minna. Punkaritel oli kunagi ütlus: ennast tuleb sodiks juua enne, kui viin otsa saab.

15.01

Otsustasime Piretiga luua laikide kaevandamise farmi. Neihaus Inc. Kõigepealt oleks vaja leida tühi ruum korraliku elektrivarustusega ja investeerida arvutitesse, mis töötaks läbi andmemahete ja kaevandaks sealt laike välja. Kõik laigid saab kas lisada oma lehele või tulevikus konverteerida *bitcoin*'ideks ja seejärel dollariteks. Algul tuleb muidugi investor leida. Loodame esialgu katlaruumi paigaldatud kaartidesse investeeritud 7k € eest saada igal kuul 1,5k laike. Nii vähemalt paar aastat. Samas on selge, et

kogu potentsiaalne kasum tuleb kohe farmi laiendusse investeerida. Kui sa ei laiene, siis sa ei kasva. Kui sa ei kasva, siis varsti pole sind olemas, sest sa ei paista enam välja, kuna kõik muu kasvab kogu aeg. Praegu ei ole võimalik laike reaalseks valuutaks konverteerida, mistõttu on laikide ja kapitali kasvatamine küsimärgi all. Kuna võtsime Piretiga noore pere laenu ja panime kõik farmi alla, üritame praegu leida investorit, kes investeeriks idufirmasse, mis hakkaks arendama platvormi, kust saada laikide eest reaalselt klotsi. Muidu ei vea kevadeni välja.

16.01

Täna sündis ime. Ime sündis täpselt kell 15.05, ta oli 36,58 °C soe ja kaalus 2962 grammi.

17.01

Istun siin ja mõtlen, mis asi on beebi. Beebi on komm, mis tuleb 9 kuud üles ja kestab kauem kui su elu.

18.01

Seal nad nüüd istuvad nagu kuu ja peenar – ja mina, nende õnnis aednik.

19.01

Sophia saabumine on mu mõttemaailma painutanud. Varem arvasin, et laste saamine on lihtsama vastupanu teed minek, allaandmine ja mandumine kodanlikus mugavustsoonis. Alati, kui mõni seltsimees lapse sai, tundsin, nagu üks võitluskaaslane oleks jälle mängust väljas. Eriti kahju oli kõikidest nendest ilusatest tüdrukutest, kes jäid emaks saamisega nillamise turult eemale. Nüüd tundub see kõik kui tühi nutt ja hammaste krigistamine kõigi nikkumata jäänud naiste järele kusagil Issandast maha jäetud turuplatsil.

21.01

Täna öösel viibisin tõenäoliselt Rakvere teatrikohvikus, kus Üllar Saaremäe ja Peeter Rästas jõid viina ning arutasid midagi üldise raseerimisiharuse üle.

– Ilus habe.

– Tänan.

– Aga miks sul habe on?

– Mis? Mis?

– Miks sul on habe?

– Meeldib.

– Aga oled kuulnud ütlust, et Saatan elab karvades?

– Ei.

– Aga kust tuleb mõtlemine, et Saatan elab karvades?

– Aga kust üldse tuleb selline mõtlemine?

– Pigem võiks küsida: kellele selline mõtlemine kasulik on?

– Raseerimisvahendite tootjatele? Kapitalistidele? Ei?

– Ei. Katoliku kirikule.

– Miks?

– Sest katoliku kirik on maailma vanim organisatsioon ja neil on oma huvid mängus.

– Sa ei arva, et see on žiletitootjate käima tõmmatud müüt?

– Arvad, et žiletitootjad on nii võimsad?

– Miks mitte.

– Võimsamad kui katoliku kirik? Vaevalt.

– Noh ...

– Aga kust tuleb selline raseerimisiharus? See on ju puhtalt 20. sajandi haigus. Vanasti ei raseeritud, kõik olid karvased. Nagu ahvid. Nüüd, kui katoliku kiriku võim on hakanud taganema, on inimesed hakanud ennast rohkem raseerima. Järelikult katoliku kirik ise ongi Saatan sünnitis. Ja vastupidi.

– Oot, mul kadus järg ära. Kuidas nii?

– Vaata, kui Saatan elab karvades ja katoliku kirik kontrollib karvade kasvu, kontrollib ta ka Saatanat. Järelikult on neil Saatanaga mingi sümbiootiline suhe, millest mõlemad tulu saavad. Saatan kontrollib karvu, katoliku kirik kontrollib Saatanat ehk kõiki karvu. Karvad kontrollivad inimest. See tähendab, et Saatan kontrollib karvadega inimesi. Katoliku kiriku roll väheneb, inimesed hakkavad ennast raseerima, ei hoia enam oma kehakarvadest kinni. Saad aru?

- Aga miks peavad naised ennast rohkem raseerima kui mehed?
- Sest mehed sunnivad naisi.
- Kuidas nii?! Naised ju ise raseerivad, et end paremini müüa.
- Jah, aga miks nad seda teevad? Sest mehed tahavad neid nii. See on naistele peale sunnitud.
- OK. Aga mis see katoliku kirik siia puutub?
- Aga kust tuleb kurjus?
- Saatanast?
- Just nimelt! Ja kes kontrollib Saatanat?
- Katoliku kirik?
- No nii! Ja kuhu me nüüd jõudsime?
- Kurjus on Saatanast, keda kontrollib katoliku kirik. Saatan omakorda kontrollib kehakarvu. Ta saab neist jõudu.
- Ahah ...
- Sellepärast naised raseerivadki ennast, et Saatan elab karvades. Karvaseid inimesi on lihtsam kontrollida.
- Aga miks mehed ennast ei raseeri?
- Naised on Saatanale järele andma altimad kui mehed. Sellepärast.
- Vastupidi, mehed on Saatanale altimad, sest nad ju ei raseeri ennast.

- Naised, kes ennast raseerivad ja katoliku kirikus ei käi, on kõige puhtamad.
- On vä?
- Kas sa raseeritud nunna oled näinud?!
- Ei.
- Novot.
- Mis novot? Nad on ju pealaest jalatallani kaetud.
- No näed. Aga miks?
- Mis miks?
- Miks nad on kaetud?
- Aaa ...
- Sellepärast et nad on karvased saatanakummardajad. Vot miks!
- Aga miks meestel juhe kokku jookseb, kui nad näevad raseerimata kaenlaalustega naist?
- Sellepärast et raseerimata naine meenutab neile nende enda võimetust mõista, miks nad ennast ei raseeri.
- Ja süütundest kiilanevad nad peast.

Vestlusesse sekkub Erni Kask, kes isegi ei tööta enam Rakvere teatris.

- See kuradi viineripidu peab ükskord ära lõppema. Maailm on omadega nii persse purjetanud just nende kuradi viineripoiste diktaadi all. Paavst on oma kikkis viineriga kõik karvased naised nunnaks maskeerinud ja ootab, et sind ja su lapsi võrgutada ja kogu planeedile taha panna.
- Sellepärast ma olengi protestant.
- Ma olen küll pagan.
- *Good for you!*
- No ma ei tea, siin on vaja ikka kokku hoida ning kellegi emalikkude hoolt ja lähenemist, kes meie planeedi sellest pasast välja tõmbaks. Koos ihu ja karvadega.
- Aga mis siis nunnadest saab?
- Nunnad söidavad põrgu oma kosilasele külla.
- Sa paneksid raseeritud nunna?
- Ainult ladina keeles.
- Aga mida sa muidu nendest ahistamiskandaalidest arvad?
- Kanakari.
- A mis võiks üldse veel mehe au päästa?
- Harakiri.

23.01

Sophia Lauren sai täna 7-seks. Juba terve nädal aega on see väike südameteavaja olnud osa meie hellusest tulvil olmemajandusest. Korraldasime peo, tegime vanni ja kandsime pidžaamat, söime kooki ja jõime piima otse tissist. Mõte tissi olulisusest Sophia elus lennutas mõtte lendavatele taldrikutele. Lendav taldrik pole fenomenoloogiliselt midagi muud kui nibu taldrikul, mis lendab. Kas ufomaania (nii nagu seda dr Jung serveerib) on ikka inimese sisemise hingestruktuuri väljapeegeldus või iha kadunud maailma, terviklikkuse järele? Juhus või mitte, tundmatute lendavate objektide maania sai alguse eelmise sajandi neljakümnendate lõpul USA-s, kus just samal ajal hakkas naiste emantsipatsiooni tõttu vähenema tissi osatähtsus beebide toitumislaua. Võib-olla on ufohullus lihtsalt iha kadumaläinud tissi järele.

TERVISHOU
PUNKT

ELO JÄRV

*

Igaks juhuks armun ainult kultuuriinimestesse
Siis on sest vastuseta tundest mingit kasu ka
Et lihtsalt ei unista
Loen

*

Kõige aluseks on piinlikkustunne
Tänaval. Koolis
Võõrastega. Sõpradega. Tuttavatega eriti
Mõnikord kodus iseendagagi
Kinos. Poes
Kaardil pole piisavalt raha, issand, kui piinlik
Sõber mainis mind kellelegi, kurat, kui piinlik
Tutvusime eile, täna on appi, kui piinlik
Tutvusime aasta eest, nüüd on nagu kuidagi ... piinlik
Nad kõik mõtlevad midagi
Kõik mõtlevad minust!
Ja mina mõtlen ka minust
Aga õigus ja vabadus ja tõde ja ... kes neist mõtleb?
Mina, kui aega üle jääb

Klaaskuulimäng

Kui ma väike olin,
siis mängisin Barbiede ja Furbyde
ja autode ja rongidega.
Sõpradega kummikeksu
ja arvutis Pac-Mani.

Ja siis ma veel neelasin klaaskuule,
mis ei läinud alla.
See oli mu elu punane periood.
Ja hiljem need teised spektrivärvid,
et punane poleks dominant,
vaid üks seitsmest.
Aga oli.
Klaaskuulid olid mina ja ülejäänu –
ülejäänu oli konstruktsioon, rõõmus ja lapsik.

Nüüd ma kokkan,
kuulan lillelist muusikat
ja vaatan lõbusaid filme.
Juurdlen pseudomurede üle
ja ostan riideid.
Kõik, et ei peaks jälle kuule neelama.

KRISTEL REBANE JANAR SARAPU

koera ilm

varesevorstid ja seapekk	kui ulmad särisevad kõrgepingeliinil
oksa tõmmatud puudel	hüljatud haudadel
sajab lund	näen und
ei hooli et hulkuja tahab	eneselohutusest
rebida seljast särgi ja	tiivad
seitse nahka ning	umbluu ja sabauime
	lõrtsinud loiduses tahab soputada
	meelt pargis
pikutada pohladel kus	nagu pardid
laabanlikult suitsiidsed linnud	kes pladistavad märjal maal
on kalad	
kui kahepaiksed näitsikud kel	konnaipojad silmas ja koivad
kristalsed peiud	kaisus
asuursiniste südametega	kummikutes lehvib pea
kuhu mahub palju	
paska	
täidavad väikelinna	vaikse tänava
aukusid	harakanaeruga
elu ja surma	
sambaga	
koerad haukusid	
ja koerad kusid	

hinge	hoid
SUUR	JUMAL
kes elab taevas	vaatab statistikat
ja	saab aru
	et
väike	peetrike
maa peal	on plindris
oh peetrus	peetrike seina peal
kes meist teab	küsib peegel
	mis on kauneim
	kogu maal
kuidas	ei tea
kinni maksta	vastab peeter
hõlpu ja ilu	mina ei oska maalida
priiuse pattude eest	elan erikooli ühiselamus
veel seitse põlve	sest mina ei oska
	joonistada
	kurbust
et see	ainult käte
	ja kõriga
ei	
mõirgaks	võin
	jäljendada
	juhmust

koit toome

valvan sind	süttib ehavalge naer
mängin sulle uneharfi	siis kui puhkeb õide raev
viin su hommikusse	mõnel õhukesel õhtul
läbi košmaaride ja	läbi maniakaalse
paralüüside	marutõve
üle unemaade	saan tähesajust kõhtu
püüiniste	ahelate kammitsad

hommikuks koju	viin rammestunud leha
jalutan su	oma keha konarustega
läbi kiirete silmaliigutuste	läbi vastsete nukkude
läbi aeglaste hingetõmmete	läbi vastsündinud vasikate
läbi unesumma	läbi viledate valmikute
käekõrval	vargsi

juhatan su
koitu

õnnelik lõpp

must kass tassi peal	sul on must ja mul on valge
valge süles	kohvitass
kodutunde	hommik
pime silm peas	oktoobrikuiselt hämar
nurrub kõik koerad tagasi urgu	väsitab silmi
tagasi	nii
urgu	et tänaseid pealkirju
tissiperverdid	värskes postimehes
	on valus
	lugeda
koera tiinus kestab	minuteid trammini
58–60	number 2
päeva	ei aita
ja ööd	1.47
	seisma jäänud
lööb	seinakell
hingekella	meis
	kui kahes mõrus tassis
rets tõrvatilk	jahtub
õrn verepiisk	
lahkub	
meie	
seest	vaikuse
	tuumapohmell

nahk hiir

keegi ei tea mis toimub
mis tunne on olla sinu sees
pruun-suurkõrv laborirott

lendad vihmaga külvad katku ja tüüfust
ööpeeglis põrkud ja põtkid
vastu iseennast
saateks vaikuse miimide ainumad aistid
kumedad pilgud kimedad näljad

aeg libiseb mööda su libavust surmahirm ja iha

jätab nahale tühjuse sünnimärke pindmisi marrastusi kattekoes
tungide raskeid kive ning ajatuid rakumutatsioone

keegi ei mäleta
peale põrutust

oled kurt ja mina olen pime

cobain

bocelli

solea solea

vanamees	veehaldjas
ja meri	ilgem jurakas
purakas	nälkjas
hüppab voogude vahelt	mäslevaist laineist
otse öö suhu	mälutuks silmuks

loodu lämmatab	loojat
	püütu
püüdjat	
meri	uputab

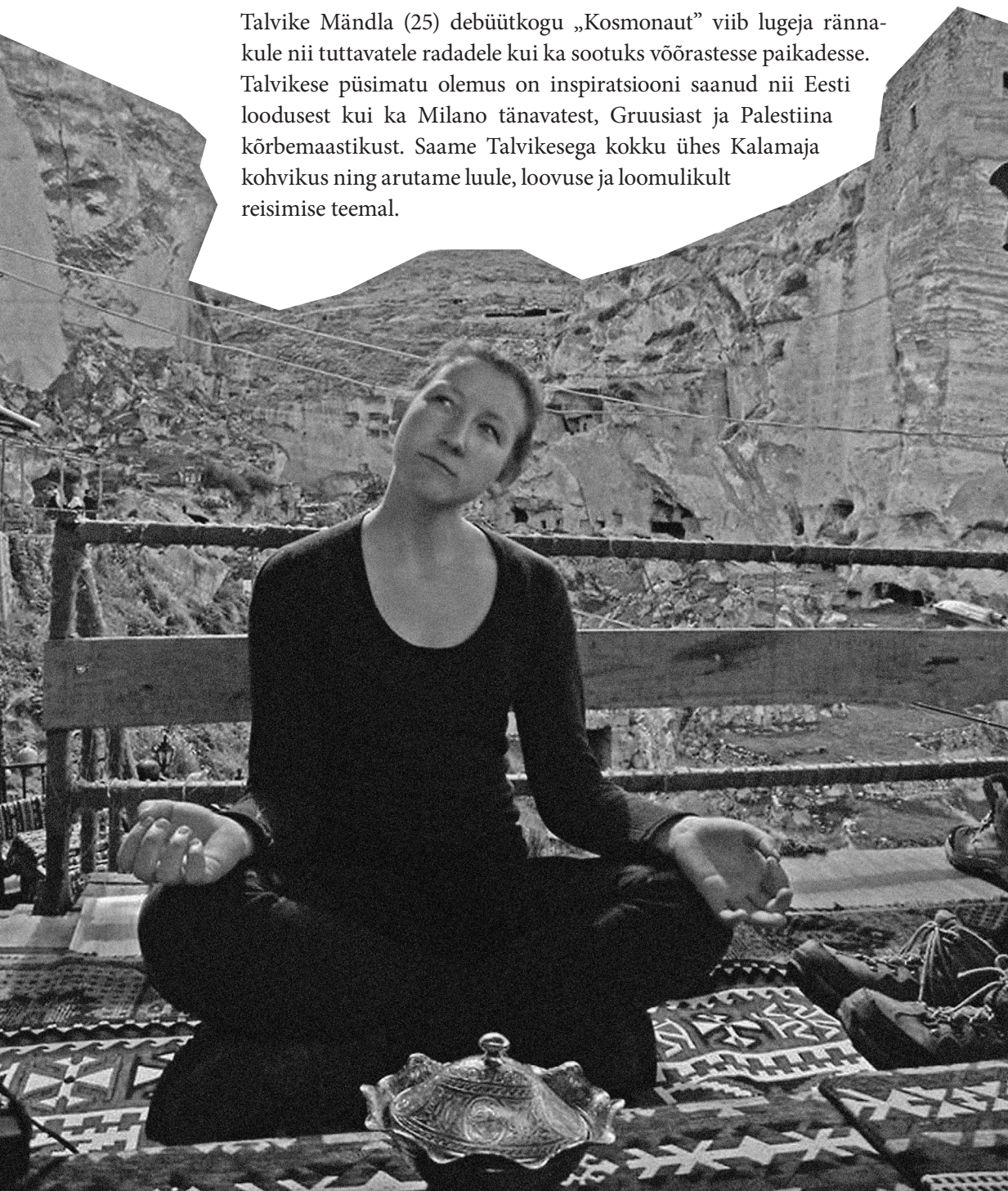
meremehe	vesine suudlus
	libekeel
üle parda	
märg	haud
	ja päike
tõuseb	

VÄLJAMÕELDUD UNENÄOD

INTERVJUU TALVIKE MÄNDLAGA

Hele-Mai Viiksaar

Talvike Mändla (25) debüütkogu „Kosmonaut” viib lugeja rännakule nii tuttavatele radadele kui ka sootuks võõrastesse paikadesse. Talvikese püsimatu olemus on inspiratsiooni saanud nii Eesti loodusest kui ka Milano tänavatest, Gruusiast ja Palestiina kõrbemaastikust. Saame Talvikesega kokku ühes Kalamaja kohvikus ning arutame luule, loovuse ja loomulikult reisimise teemal.

Kust sa pärit oled? Sinu luuletusi lugedes tundub mulle, et sa ei liigu eriti linnakeskkonnas ja looduskeskkond ongi sulle loomulikum. Kas see on su kodupaigaga seotud?

Ma olen pärit Vastseliinast. Elasime täiesti keset metsa, lähim naaber oli mõne kilomeetri kaugusel. Kõik mu lapsepõlveelamused on selle kohaga seotud, nii et jah, ilmselt on see olnud suur mõjutaja. Mul on ka reisiluulet, aga põhiliselt on seda kodupaigaluulega pooleks. Osalt lähen ma kuhugi mägedesse ja jalutan seal üksi, teisalt olen aga vahel ikkagi kuskil suurlinnas. Mõlemad küljed on olemas.

Kas linn mingil moel su loovust lämmatab ka?

See oleneb, kas suudan linna enda kasuks tööle panna. Näiteks eelmisel aastal, kui olin kuu aega mägedes olnud, elasin Milano kesklinnas ja see oli suurepärane. Linn on väga hea siis, kui leida üles inimrühm, keda just sellel hetkel vaja on. Ma ei ütleks, et linn kui selline on halb, pigem on asi selles, et inimene otsib teatud mugavust ja kui ta jääb sinna mugavusse kinni, saab ta kaasa kõik sellega kaasneva negatiivse. Kui minna linna ja igatseda terve aeg taga metsa, ongi linn haiglane koht. Jah, linnades on väga suur hulk kodutuid ja teisi inimesi, kes toime ei tule – aga see ei ole ju veel kõik.

Kust sa kõige rohkem inspiratsiooni saad? On sul vahet, kas oled maal või kusagil suurlinnas?

Arvan, et mul on vaja nende vahel tasakaalu. Hästi palju inspiratsiooni saan ma inimestest, nendega kohtumistest. Võib-olla on mul pärast suurt melu vaja loodust ja vaikust, et saaksin need kohtumised läbi mõelda või panna need mingisse teise konteksti. Kokkuvõttes kogun ma inspiratsiooni linnast, aga maal kirjutan.

Sa käisid vabatahtlikuna Palestiinas. Mulle tundub, et päris mitme luuletuse puhul oled sa just sellisest keskkonnast mõjutusi saanud. On see kuidagi teadlik?

Palestiinas on inimeste maailmapilt väga palju mõjutatud sellest, et nad on 70 aastat konfliktisituatsioonis elanud. Nad on põlvkondade viisi selle sees olnud ja kui sealsete inimestega suhelda, kumab see tõesti kõigest läbi. Seal kirjutades sündisid minu luuletusedki kuidagi väga konfliktiselt, mingi vägivald oli sees, ja mõned tekstid ongi otseselt sõjast. Kui näiteks Itaalias olin, kirjutasin palju Eestist, aga Palestiinas sõjast – see oli lihtsalt niivõrd intensiivne kogemus.

Kui kaua sa Itaalias olid?

Umbes pool aastat. Ma läksin esialgu seljakotiga reisima, aga raha sai otsa ja nii jäin sinna lapsehoidjaks.

Sa oled seega pigem püsimatu loomuga?

Olen nüüd Eestis olnud alates eelmise aasta maist, aga kibelen juba minema. Ma vajan liikumist.

Kust su reisikihk alguse sai?

Mu elu Eestis kipub olema üsna rutiinne. Esimest korda läksin pikemaks ajaks välismaale pärast baka lõppu, sest seni olin kogu aeg koolis olnud: pärast gümnaasiumi läksin kohe ülikooli, ja ma tundsin, et mul on midagi muud vaja. Midagi hoopis teistsugust. Sealt see kuidagi jäi. Praegu on nii, et olen aasta välismaal ja aasta Eestis. Võib-olla otsin ma siinsest asisest elust vabadust. Välismaal on see lihtsam, seal on vähem „tõsist elu”, sest vähese keeleoskuse pärast on vaja rohkem katsetada, kuidagi toime tulla – see muudab elu hoopis teistsuguseks.

Tihti sünnib sügav ja läbimõeldud looming igavusest, minu meelest on väiksema melu ja stimulatsiooniga keskkonnas kergem välja areneda, kujuneda.

Mul on nii, et elan midagi tohutu melu ja kirega läbi ja seejärel pean sellest kaugenema, eemalt vaatama. Kirjutamiseks on vaja läbimõtlemisaega, aga see ei sünni küll igavuses. Pigem vaikus.

Su luuletustes on palju unenäolisust. Kui oluline koht sinu loomingus unenägudel on?

Näen tegelikult väga vähe unenägusid; ma ei mäleta peaaegu kunagi, mida unes nägin. Võib-olla on nii, et kuna kuulen, et teised näevad nii põnevaid asju, aga mina ei näe midagi, siis pean need ise välja mõtlema. (*Naerab.*) Samas ei tee ma seda teadlikult. Võib-olla tuleb unenäolisus sellest, et ma ei kirjuta oma kogemustest otse, vaid kipun liialdama, pöörama üle võlli kõiki tegelasi, vahetama rolle.

Mingis mõttes on su luule siis peitusemäng?

Jah, ma ei taha otse välja öelda seda, mida mõtlen.

Kuidas sa nüüd kõrvalt vaadates oma debüütkoguga rahul oled?

Kohe, kui ma füüsiliselt seda päris enda raamatut puutusin, võõrandusin sellest täiesti. Lugesin seda ja ükski luuletus ei olnud enam hea ja ma ei saanud aru, kes selle kirjutas. Võib-olla on sellest lihtsalt tükk aega möödas, kui neid luuletusi kirjutasin, ja tahan loota, et arenen luuletajana veel. Tuttavatelt või töökaaslastelt olen kuulnud, et ikka leitakse midagi, mis neid puudutab või millega nad samastuvad. Mul on alati hea meel, kui inimesed ütlevad, et neil on olnud sarnane kogemus või samasugused tunded.

Arvustused on samuti seni pigem positiivsed olnud – või vähemalt olen ma neid sellisena võtnud. Mulle on väga oluline see, kui öeldakse siiralt, et midagi oli halvasti või millestki ei saadud aru – tänu sellele saan ma areneda.

Tänapäeval näib, et looming on paljuskü kolinud netiavarustesse. Kas sa oled ise ka bloginud või oled sa rohkem sahtlisse kirjutaja? Kas see on sulle oluline, et teos oleks füüsilisel kujul olemas?

On ikka oluline. Võib-olla on kirjandus lihtsalt selline traditsiooniline kultuurivorm. Eelistan seda paberkuul. Mul ei ole kunagi mingit luuleblogi olnud, aga mäletan, et kunagi panin mingisugusesse Facebooki gruppi oma luuletusi üles. Isegi (:kivisildnik laikis! (Naerab.) Võrku üles pandud luuletuste puhul on kvaliteet muidugi nii ja naa.

Oled sa tundnud, et inimesed justkui ei julge või oska luulele tagasisidet anda? Kui palju sa ootad tagasisidet stiilis „siin sul riim natuke lonkab“?

Mulle meeldib selline tagasiside väga. Kui ma olen kuhugi ajakirja oma loomingut saatnud, suhtun väga hästi sellesse, kui mulle öeldakse, et „see tõesti ei tööta siin“ või „sellest reast ei saa ma mitte midagi aru“, sest kuidas muudmoodi ma seda teada saan. Samas aga tunnen, et mina ise seda teistele anda ei oska.

Kui ma loen noorte luulet, on mul tunne, et olen natukene teistmoodi. Samas on see võib-olla selline nartsissistlik kuvand iseendast kui mingist unikaalsest lumehelbest.

Kohati tundub mulle, et luule puhul kardetakse, et see on kuidagi isiklikum ja seepärast puutumatum. Või siis, et kuidas ma saan noorele algajale luuletajale midagi halba öelda.

Umbes nii ongi. Näiteks kunagi Poognat lugedes juhtus päris tihti, et kirjutaja oli mõni 14-aastane tüdruk, kes oli just maha jäetud – tema luules oli tohutu südamevalu. Aga vorm on selliste luuletuste puhul ... kuidas nüüd öeldagi ... küsitav. Kuidas sa lähed ja ütled: „Kuule, see ei kõlba.” Võib-olla on ta endast kõik sinna sisse pannud. Aga kui ütled: „Jah, väga hea,” ei aita see teda ju kuidagi edasi, siis ta jääbki sama koha peale tammuma.

Jah, eks noore inimesena on kindlasti katsetamisaega vaja, et oma hääl leida. Sinu luuletused on väga eripalgelised. Mille alusel sa raamatusse valiku tegid ja kas tunned, et oled nüüd oma hääle leidnud, või oled loominguliselt pigem veel otsingul?

Ainus valikukriteerium oli see, kui rahul ma mingi luuletusega olin ja kui valmis see oli. Teemaatilist ühtsust ma nagu ei otsinudki. Mingi hetk proovisin neid teemade kaupa jagada, et teha raamatus peatükid ja panna ala-pealkirjad ja puha. Siis lõin nende järjekorra aga jällegi segi, ma ei oskagi öelda miks. Ma lihtsalt usaldas inimest, kellest ma kuulsin, lugesin ühtepidi ja teisipidi, osa luuletusi viskasin minema, aga otsisin need siis jälle välja.

Kuidas su loomeprotsess välja näeb? Kui palju sa luuletusi muudad? Kui palju on teadlikku konstrueerimist?

Muudan üsna vähe, pigem kirjutan luuletuse ühe jutiga valmis ja jätan selle siis sinnapaika. Kui aga pean seda suuliselt esitama, loen luuletuse enne kõva häälega ette, sest siis kõlab see hoopis teisiti kui mu peas. Selle käigus teen tavaliselt muudatusi. Enne kuhugi ajakirja saatmist vaatan ka kriitilise pilguga üle, ehkki tavaliselt ma väga suuri muudatusi ei tee, sõna kaupa ei töötle, kuigi võib-olla peaks.

Ettelugemisega seoses: praegu on luuleõhtud ja *poetry slam*’id muutunud üha populaarsemaks. Kas su luule on mõeldud rohkem vaikselt kodus lugemiseks või saab asjast parema pildi, kui loed neid ise ette ja annad neile oma tonaalsuse? On luuletaja *persona* su luuletuste puhul oluline?

Pigem mitte. Ma arvan, et see on ka üks põhjus, miks ma luuletustesse mõistatusi panen: ma ei kirjuta enda elust, suurem osa luuletustest on üks

teine Talvike, minu isikuga pole kuigi palju seost. Mulle meeldib mõelda, et inimene võtab mu raamatu kätte ja tunneb end seal ära. Samas olen õppinud esinemisi nautima, sealt saab kohese tagasiside. Kui õiges kohas naerdakse, saan aru, et selle rea võib alles jätta, ja kui keegi ei plaksuta, mõtlen, et olgu, teen ümber.

Kas su looming on näiteks ka eneseteraapia, eneseavastamine?

Ikka. Olen üritanud kasvatada endas seda harjumust, et kui on mingi olukord, millega ma pole osanud hästi toime tulla või millele pole osanud reageerida, siis kirjutan sellest. Enamasti küll päevikusse, mitte luuletusena. See aitab panna mõtted uude süsteemi. Mõnikord sünnib sellistest asjadest luuletus, mõnikord mitte, aga siis saab see ikkagi endale välja öeldud. Kirjutamine on üsna aus tegevus, isegi kui juhtunu luuletuses pea peale pöörata – ega teised peagi teadma, mis minu jaoks selles õige või vale oli.

Kui palju sa luuletuse vormile tähelepanu pöörad?

Ma üritan vormi ikka kuklas tiksumas hoida. Mulle meeldib väga ka riimluulet kirjutada, aga see on ju keerulisem ega tule esimese hooga välja – tuleb palju tööd teha, et ükski sõna ei oleks valitud ainult riimi või rütmipärast. Kuid vabavärsiga on sama lugu: kuna mul on pidevalt muusika kõrvus, on vabavärsi puhul rütm mulle samuti väga oluline. Võib-olla loen ma mõnd luuletust teise rütmiga kui lugeja. Toimetajad on öelnud, et siin rütm logiseb, kuigi minu jaoks on täpselt nii nagu vaja. Vabavärsis pean samuti mõtlema, et ega ükski sõna ole valitud üksnes selleks, et vormi edasi anda.

Nüüdseid naisluuletajaid on nimetatud noorte vihaste naiste põlvkonnaks. Kuidas sa ise end praeguses luulepõlvkonnas positsioneeriksid?

Ma ei oska öelda, aga arvan, et ma ei ole väga vihane. Mul on tunne, et olen pigem sellest kõigest väljaspool. Kui ma loen noorte luulet, on mul tunne, et olen natukene teistmoodi. Samas on see võib-olla selline nartsissistlik kuvand iseendast kui mingist unikaalsest lumehelbest.

Kelle looming on sind kõige rohkem mõjutanud?

Hando Runneli oma kindlasti. Mäletan, et lapsena lugesin teda palju. Kuigi Runneli luule ei ole ju otseselt alati lasteluule, on see selline (esmapilgul)

lihtne ja hea rütmiga ning paneb kaasa laulma. Ja Kaplinski – nii et klassikud pigem. Noorte luulet loen üsna vähe. Peaks muidugi rohkem.

Millal sa taipasid, et sulle meeldib luuletada?

Lastena tegime õdede-vendadega bändi (*naerab*) ja kirjutasime endale ise laule. See on minuga ikka kaasas käinud. Koolis olid poolkohustuslikud luulevõistlused; üks hetk hakkas mul nendel võistlustel päris hästi minema ja mõtlesin, et see tulebki mul välja. Aga luuletamise kui sellise peale ei mõelnud ma tõsisemalt enne kui alles ülikoolis.

Su luules on viiteid religioonile, seal on näiteks piiblimotiive.

Kas religioonil on su loomingus oluline roll?

Hakkasin religiooni peale rohkem mõtlema siis, kui olin Gruusias vabatahtlik, sest seal oli üks kohalik preester, kes käis pidevalt meie kontoris ja oli kogu aeg purjus. Kui ta teada sai, et ma olen ateist, hakkas ta mu peale lausa karjuma ja ütles, et ma olen põhimõtteliselt sama mis Stalin, sest

*Inspiratsiooni
kogun linnast,
aga maal
kirjutan.*

Stalin oli ka ateist, ja et minust ei saa kunagi midagi head. See pani mind mõtlema, sest ta oli ju ikkagi püha ja väga austatud inimene ... Gruusia on väga religioosne maa ja sealne elu mõjutas mind palju. Samamoodi Palestiina. Kui seal koolis õpilastele ütlesin, et ma ei ole moslem, otsustasid mõned lapsed, et nemad minuga enam ei suhtle, ja hoidsid minust eemale. Selliseid huvitavaid olukordi oli veel palju. Võib-olla ma sel ajal üritasingi endale vabandusi leida, miks ja mida ma siis ei usu. Või teiselt poolt jällegi: mida usun?

Praegu on levinud ühiskonnakriitiline luule, aga sinu loomingu lugedes ma seda tähele ei pannud, kuigi su eriala (sotsiaalpedagoogika ja lastekaitse) silmas pidades oled ilmselt päris palju näinud just ühiskonna pahupoolt.

Üritan pigem seda vältida, ühiskonnakriitika võib väga kergesti lahmi-miseks muutuda. Ma eelistan kriitikat teha leebemal kujul ja nii, et mul on faktid taustaks. Ma ei taha kriitikat teha emotsiooni pealt, sest see ei vii kusagile. Luules ma seda pigem väldin.

Kas loomeinimene peaks olema pigem pind ühiskonna perses või kanaarilind kaevanduses? Kas sa ei tunne sellist pinget, et peaksid millegi eest võitlema?

Ma ei võta seda enda kohusena. Õpin lastekaitset ja muudan maailma sel moel. Luule kannab minu jaoks pigem teistsugust eesmärki.

*Kunst ja kõik muu,
mida kõrvalt teen,
on hästi vajalik, tänu
sellele saan ennast
välja lülitada.*

Su eriala nõuab ilmselt väga külma närvi, sest seal juhtuvad olukorrad võivad päris palju haiget teha. Kas on teadlik valik töö ja looming lahus hoida, nii et looming on justkui pelgupaik?

Eks ta on kindlasti üks viisidest kainet meelt säilitada. Praegu töötan erivajadustega lastega ja nende peredega; õnneks väga keerulisi või hulle olukordi meil praegu ei ole, aga ma siiski tunnen, et kui tegeleksin ainult sellega, põleksin üsna pea läbi. Kunst ja kõik muu, mida kõrvalt teen, on hästi vajalik, tänu sellele saan ennast välja lülitada.

Nimetad sa end luuletajaks või on see sinu jaoks kuidagi võõristav?

Mulle meeldib väga ennast luuletajaks nimetada, ideaalmaailmas oleks see minu põhitegevus. Mulle tundub, et praegu võetakse see silt kiiresti omaks, võib-olla öeldakse seda ka teise tooniga: „Mina olen luuletaja,” aga siis on Doris Kareva, vaat tema on luuletaja! Mina olen „lihtsalt” luuletaja. Poogen.ee-s alustajad on ju ka luuletajad – nimi on sama, aga sisu teine.

Kas Eesti on loomingulises mõttes sulle hea keskkond?

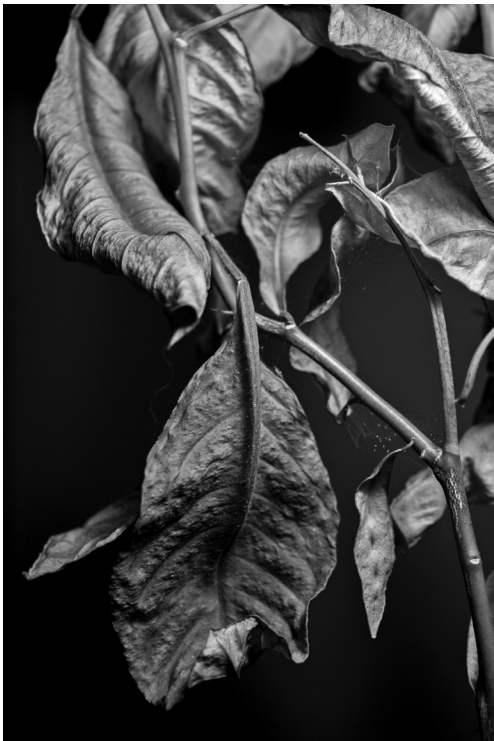
Kindlasti, Itaalias olles kirjutasin ju palju just Eestist. Siin on samamoodi palju huvitavaid inimesi, ja ka loodus. Eesti ei ole loominguks mõnest teisest sugugi kehvem koht.

Kust tuli luulekogu pealkiri „Kosmonaut”?

Kogu tööpealkiri oli algul „Lagrits”, sest see on selline tume asi, mida inimesed kas siis armastavad või vihkavad, vahepealset varianti ei ole. Luuletusi üle lugedes oli seal rändamise ja tähtede vaatamise motiiv ning kuna „Lagrits” sai natuke kriitikat, siis jäigi „Kosmonaut”. Tahtsin kindlasti lihtsat ja minimalistlikku pealkirja.

Kuidas su luulekeel reisides muutub? Eesti on stereotüüpselt ju pigem raskemeelse kunsti sünniallikas.

Kindlasti mõjutab see kuidagi. Pigem on vist nii, et kui minna tühja lehena välismaale pikemaks ajaks elama, on vaja ennast uuesti üles ehitada. Nii elan lühikese aja jooksul läbi täiesti uue elu. Kõik maailma kogemused peavad selle lühikese aja sisse mahtuma – kõik tuleb korraga ja on selle võrra erksam.

SIREL HEINLOO

*

pime detsember
puhta paberilehe
tarretav valgus

*

leevikesi teab
mu sõber ajab segi
kuu ja päikese

*

eile sadas lund
pilvetäis värsket valget
juba jalutab

hallrastas ja hallvares
on teinud lumeinglit

*

viirpuuõitest vaip
aiamaja katusel
ikka näen – rahe

*

paras tuulehoog
jätab paigale tulbid
sasib nartsisse

*

küla lõkkeplats
teeradadeta väli
teelehtedele

*

tihe elulõng
õnnetu herilase
kestev keerutus

*

kastanimunad
põtkivad pesast mõned
juba lendavad

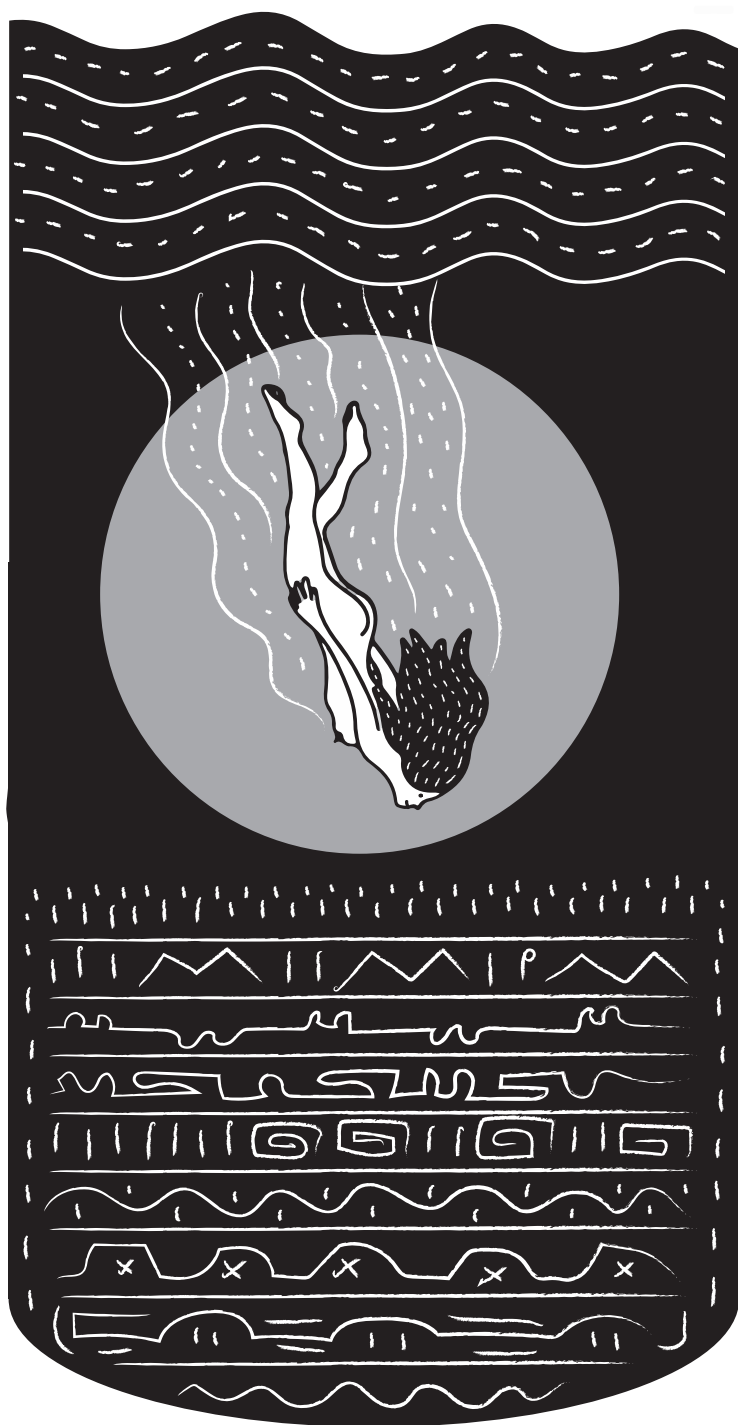
*

kell on keeratud
pimedaks ei lähegi
külmaks ka mitte

ainult tuul tõukab tagant
et koduteel kiirustaks

RISTE LEHARI

BASSEIN

Tuuli oli imelik väikest kasvu tüdruk. Vanuse poolest oleks võinud tema kohta juba ammu naine öelda, aga ise ta end nii ei tundnud. Tema elu oli raske, aga ta ei teadnud täpselt miks. Lihtsalt oli kuidagi keerulisem olemas olla kui kõikidel teistel ümberringi. Võib-olla ei olnud ta valmis. Vahest oli ta määratud terveks eluks jääma roheliseks õunaks. Maailm koormas ja väsis teda nagu last ja sageli muutis see teda jonnakaks.

Peeglist möödudes Tuuli sageli võpatas, nähes seal lühikest naisterahvast, kes paistis talle võõras. Peegelpildi järgi oleks võinud teised teda vaadates arvata, et ta on eakohaselt käituv ja mõistlik, isegi õnnelik noor täiskasvanu, ehkki nii ta end ei tundnud. Võimalik, et kogu ülejäänud maailm oli samamoodi täis väikeseid veidraid poisse ja tüdrukuid, kes olid kogemata suureks saanud. Võimalik, et nemadki tundsid end imeliku ja kohatuna.

Päeval, kui Tuuli sai kakskümmend seitse, avastas ta, et tema sisse on tekkinud bassein. Ruum algas tema laubast ja ulatus nabani. See oli ristkülikukujuline pronksjate äärtega põhjatu kogu, mustjat vett täis. Bassein liikus temaga kaasa. Vesi oli alati tema sees olemas olnud, aga basseini pidi keegi olema värskelt ehitanud. Kas see oli sünnipäevakink? Mitte midagi muud seal polnud. Tuuli hakkas basseinis ujumas käima, küllap selle jaoks oli see loodud. Ja just seda tal oligi vaja. Kui väline maailm muutus talumatuks või igavaks, läks Tuuli endasse, võttis end alasti ja sukeldus basseini. Talle meeldis supelda. Seal polnud tal vanust. Vesi oli alati paraja temperatuuriga, võttis ta rahuliku embusega endasse ja neelas alla. Tuuli solberdas seal edasi-tagasi ja hulpis pinnal, kõrvad vees ja varbad väljas. Bassein oli alati vaikne ja tühi. Ta avas vee all silmad ja vaatas, mis asub basseini põhjatus põhjas, aga ei näinud midagi. Oli ainult vesi, vesi, vesi ja otsatu tühjus.

Vees käimine meenutas suremist. Ta ei osanud öelda, kuidas saab teada, mis tunne on surra, ega mäletanud, et ta seda kunagi varem oleks teinud, aga talle meeldis surra. Basseinis olles loobus ta kõigest. Ajast, tunnetest,

mõtetest, plaanidest, kujudest, kehast, isiksusest. Ta lihtsalt oli, hulpis ja tundis ennast nagu läbipaistev millimallikas. Kes saab aru, et ma ei olegi mitte keegi? Kes vaatab, et ma siin kehatult hulbin, tunnete ja mõteteta? Kes tunneb, et ma olen siin nagu millimallikas? Kes ma olen, kui ma mitte keegi ei olegi? küsis ta basseinist väljudes.

Pärast ujumas käimist oli harjumuspärane maailm tema jaoks teistsugune. Kõik elav ja liikuv tema ümber puudutas teda teisiti, hoopis teravamalt ja lähemalt, ometi ei olnud see valus. Polnudki vahet, kui vana ta oli. Ei olnudki hullu, et ta tundis end väikese kogemata suureks kasvanud tüdrukuna. Ühest küljest tundis ta end nägevat maailma distantsilt ja paremini, teisalt oli ta kõigele lähemal kui kunagi varem, oli elusam kui kunagi varem. Ta hakkas selgemini nägema sündmuste toimumise loomulikku ja paratamatut jada. Oma mõtete ja murede tühisust. Kõik ümbritsev lihtsalt oli ja eksisteeris, aga samas ka liikus, muutus igatepidi ning tema suutis kõike seda detailideni oma ihukarvadega tunda. Maakera oli täis väikeseid kannatavaid poisse ja tüdrukuid. Täpselt samasuguseid nagu Tuuli. Teda varem koormanud tajud ja teave muutusid õnnistuseks. Ka seisvad ja elutuna paistvad asjad liikusid, lihtsalt teises tempos. Ning see, mis varem paistis talle inetu, oli nüüd ilus. Kõikide asjade sisim olemus on ilus, sai ta aru.

Mida rohkem ujuda, seda paremaks kõik läheb, mõistis Tuuli. Küll on tore, et keegi selle basseini minu sisse ehtas ja ma nüüd veele ligi pääsen. Ja ta läks taas basseini. Seekord ei hulpinud ta pinnal, vaid sukeldus sügavamale. Vähemalt nii talle tundus. Kõik ümberringi oli ju ühe temperatuuriga, muutumatu ja tühi. Oli võimatu hinnata, kui sügavale ta ujus. Või kas sügavust üldse oli pärast helkiva raami kadumist. Esialgu nägigi ta kaugenevaid pronksjaid riskülikukujulisi basseiniääri. Need kiiskasid mingi valgusallika käes ning muutusid aina väiksemaks ja väiksemaks, kuni kadusid.

Kui ta tagasi tuli, ootasid teda tavamaailmas mitu inimest, nõudlikud näod ees. Kus sa oled olnud? See ja too on tegemata. Küll sa oled ikka hajameelne. Sa ei ole ikka veel kirjadele vastanud! Täielik udupea. Tuuli oli häirimatu, aga üllatunud, et ta oli nii kaua ära olnud, ja jätkas oma argitoimetusi, kuni sai taas tegemistega joone peale. Kui aegamööda tema basseinist ammutatud terav ja selge maailmatunnetus tuhmus ning asendus ebamäärase raskustunde ja valuga, läks ta jälle ujuma. Kord otsustas ta väga sügavale minna. Kui ta tagasi tuli, märkas ta, et oli jäänud veelgi kauemaks kui viimasel korral.

Paljud kohustused olid jäänud täitmata. Kuid kas sel oligi tegelikult vahet? Kas mõni neist polnud mitte ebavajalik, välja mõeldud ja kunstlikult tekitatud? Püksid, mis enne olid ümber, vajusid nüüd põlve juurest kotti. Ta katsus oma keha ja tundis, et uutest kohtadest turritasid välja kõvad kondid, ning mõistis, et ta oli basseinis nii pikalt, et unustas süüa. Seevastu tundis ta end väga hästi ja kergena. Kas ongi nii hirmus palju tarvis süüa? Basseinis ujumine teeb teda hoopis õnnelikumaks. Koorem, mis varem tema õlgu soonis, oli nüüd Tuuli silmis kerge ja loomulik elu osa. Mis parata, et asjad on nii. Ei saagi parata, ja see teadmine tegigi vabaks. Kõik oli lihtne ja ilus.

Kord, kui Tuuli jälle basseini läks ja väga kaugele ujus, nägi ta pimeduses ühtäkki valguskuma. See ei olnud enam tema basseini helkiv äär, see oli midagi muud. Ta võttis suuna kuma poole ning ujus kaua ja aeglaselt. Kohale jõudes nägi Tuuli, et see on sõõr, ja ujus sellest läbi. Tema peanupp vupsatas mustjast veest välja ning ta leidis end silindrikujulise veetornitaolise ehitise põhjast. Torn oli hallidest tellistest. Tuuli ronis välja ning vaatas ringi. Mis see on? Mööda torni viis üles keerdtrepp. „HALLO!” hüüdis Tuuli. Torni sisemus kajas talle vastu. Keegi ei vastanud, ent Tuuli kuulis ülevalt korruselt krabinat. „KES SEAL KRAAABISTAAB?” hüüdis Tuuli, aga vastust ikka ei saanud. Ta vaatas ringi ning nägi, et trepi taga on hunnik vettinud lõngakerasid ja kangaid. Et Tuuli oli alasti ja tal oli jahe, läks ta kangastes sobrama. Sealt leidis ta ühe niiskuselõhnalise vana kollase-rohelisekirju kitli, mis paistis nõukaaegne, ja pani selle selga. Paar suurt kollast nõöpi rippus küll niidi otsas ausõna peal ja üks ämblik jäi kodust ilma, aga kittel ajas asja ära. Torni sisemus oli jahe ja Tuuli hakkas mööda treppi üles kõndima. Ringjas trepp ei paistnudki lõppevat ja vahepeal tundus talle, et mida kõrgemale ta liigub, seda pikemaks kasvab trepp, ning et ta ei jõua kunagi salapärase krabistajani. Viimaks tuli siiski tipp kätte ja Tuuli leidis end korruselt, kus oli mitu vaateakent. Ta kuulis, et krabistaja on nüüd päris lähedal, ja nägi ruumis üht näoga seina poole seisvat poissi, kellel oli käes puupulgake, millega ta tasakesi seina sorkis. Poiss oli endassetõmbunud olekuga, pea viltu. Sonkimisest pude- nes põrandale tsemendi- ja telliskivipudi.

„Tere,” ütles Tuuli.

Poiss pööras pea tema poole ning ütles üllatunult moka otsast tere ja jätkas seina sorkimist. Poisil olid ees paksu põhjaga prillid, must sirge potisoeng ja natuke püstine nina. Välimuse järgi oleks võinud oletada, et ta on kuskil üheteist-kaheteistaastane. Veidi kohmetu Tuuli surus käed

kitlitaskusse ja tiris sõrmedega lahtisi niidiotsi. Talle sattus pihku üks varunööp. Kui nad mõnda aega niiviisi seisis, lõpetas poiss äkitselt sorkimise, sammus vaikselt trepi juurde ja kõndis sealt üles. Tuuli järgnes talle.

Nad jõudsid tänavale. Oli soe ja tolmune suvepäev. Nad pidid olema kesklinnas. Poiss kõndis ees ja Tuuli järgnes talle. Ta märkas, et poisil on seljas tema jaoks veidi liiga suured rõivad – justkui kelleltki laenatud – ning et ta kandis neid erilise uhkusega. Poisil olid sinised alt laienevad 70-ndate stiilis püksid, moodne pluus ja tema jalanumbri jaoks liiga suured kingad. Paistis, et poisil on väärt kostüüm ja et ta uhkeldab sellega. Poiss jäi ühe kollase maja juurde seisma, keeras ukse lukust lahti ja astus sisse. Tuuli tema järel. Nad leidsid end ühest korterist, mis oli natuke segamini ja väga umbne. Poiss jättis suured kingad esikusse maha, tõmbas elutoas kardinad eest, tegi akna lahti ja läks kööki.

Tuuli jalutas vaikselt ja vaatas korteris ringi. Laual oli vanamoodne kettaga telefon. Seinariiulist turritas välja ports venekeelsete kirjadega vinüülplaate, mis olid siiski värske väljanägemisega. Elutoas pilgul rännata lastes kuulis Tuuli, kuidas poiss köögis külmkapi avas ja seejärel küsis: „Kas sa maasuitsusinki tahad?” Tuuli vastas jaatavalt ning kõndis kööki. Poiss oli seljaga tema poole ja lõikas hoolega singiviile ning paistis nüüd vanem välja. Võib-olla oli ta pigem neljateist-viieteistaastane. Tuuli istus köögilaua taha taburetile ja küsis: „Kas sa elad siin?” Poiss vastas tähtsalt jaa ning tõstis perfektselt viilutatud singi söögilauale.

„Aga kus su vanemad on?”

„Isa ei ole. Ema läks Saksamaale tööle.”

Tuuli võttis singiviilu sõrmede vahele, hammustas ja vaatas aknast välja. Akna all olid põõsad ja selle sees sahmisid edasi-tagasi eri liiki linnud. Helge suvine meeleolu. Poiss istus lauda ja sõi samuti sinki.

Nad istusid mõnda aega vaikselt, kui Tuuli sõandas küsida: „Mida sa seal tornis tegid?”

Poiss ei paistnud olevat kuigi jutukas tegelane ega vaadanud Tuulile ka eriti otsa. Võib-olla oli asi vanuses. Ta oli tõsine ja uhke ning kõige täpsem oleks öelda, et Tuuli sealolek ei paistnud teda häirivat.

„Kõht valutas,” vastas poiss hoolimatult. Tuuli põrnitses poissi pikalt ja talle hakkas vaikselt miski kohale jõudma. See nägu oli talle tuttav. Aga ta ei teadnud, kas seda öelda oleks kohane või mitte. Mõne hetke pärast tõusis poiss laua tagant nagu nõelast torgatud, võttis riidulist suure Kalevi šokolaadi ja viibutas sellega Tuuli silme ees. Seejärel avas paki, vortis ümbrispaberi perfektsionistlikult kokku ja asetaski šokolaadi lauale.

„Kuule,” ütles Tuuli, „mulle tundub, et sa oled mu isa.” Poiss ei reageerinud sellele. Võib-olla ta ei kuulnud. Teist korda Tuuli sellist lauset korrata ei kavatsenud. Kumbki murdis endale tüki šokolaadi ja kui vaikuses mugimine oli juba väga pikaks veninud, küsis Tuuli: „Kas sul on mingeid hobisid ka näiteks?” Poiss vastas, et käib karates.

„Aa, lahe! Mul on väike vend, üheksa-aastane, ta käib ka karatetrennis,” püüdis Tuuli juttu teha.

Poisi vastused olid napid ja ilme tema näol oli nii eemalolev, et vahepeal tekkis Tuulil endalgi kahtlus, kas ta ikka viibib seal ruumis, on poisile nähtav, või kujutab ta endale asju ette. Ootamatult küsis aga poiss: „Kui vana sa siis oled?” – „Kakskümmend seitse. Kohe saan kakskümmend kaheksa,” oli Tuuli aus. Momendiks kergitas poiss veidralt kulme, justkui oleks ta ehmunud ja mõtleks salamisi, et see arv on üsna suur. Tuuli jätkas: „Mul on õde ka. Kaheksa aastat noorem. Tema on veel kõige rohkem sinu moodi. Ilmselt nad satuvad ka kunagi siia ja sa näed neid mõlemaid varsti ...” Poiss ei vastanud.

Telefon helises ja Tuuli võpatas. Poiss tõusis püsti, liikus sirgjoones telefoni poole ja võttis toru hargilt. Uksepraost oli näha, kuidas ta punast toru kõrva ääres hoidis ja edasi-tagasi tammudes telefoniga rääkis. Paistis, nagu oleks rullis juhe tema liikumissoovi kõvasti tagasi hoidnud. Ilmselt helistas mõni sõber, sest poisi hää l kõlas rõõmsameelselt, ta naeratas, turtsatas aeg-ajalt ja kõnemaneeer muutus selliseks nagu poistel ikka, kui nad oma vanuste sõpradega räägivad. Tuuli silmitses poissi. Seejärel võttis ta veel ühe tüki Kalevi šokolaadi. See oli maitsev. Kõne kestis kaua ja ühel hetkel tekkis Tuulil tunne, et tal on aeg korterist lahkuda. Ta mõtles, kas peaks poisile sellest teada andma või mitte, kuid viimane paistis nii äraolev, et Tuuli otsustas poissi mitte segada. Ta hiilis vaikselt välisukse juurde, saatis veel viimase heldinud pilgu poisile ja tundis, et sellest ei tule pahandust, kui ta ära läheb.

Õues oli endiselt soe ja suvine, tuul veidi tõusnud ja päike õige pisut madalamale laskunud. Inimesed tänavatel kandsid vanamoelisi rõivaid. See on nagu stiilipidu, mõtles Tuuli ja seadis sammud torni poole. Seda ei olnud keeruline leida. Ta astus sisse samast uksest, kust oli tulnud, mööda pikka keerdtreppi alla ja arutles endamisi, mis võiks olla edasine plaan, kui ta enam vett mööda tagasi enda basseini ei jõua. Äkki on vesi üldse kadunud? Torni põhja jõudes nägi ta, et vesi on alles ja veesõõri ääres istub maas üks noor mees. Lähemale minnes paistis, et mees on endast väljas. Tema olek oli ärritunud, prillid õrnalt udused ja laup higine. Mees kimus

suitsu ja ta silmis oli ärev pilk. Tuuli sättis end tema kõrvale istuma. „Mis nüüd on?” küsis ta siis. „Need kuradi paspartuud. Lokivad,” sõnas noor mees, vaatas silmi kissitades mustjasse vette ja tõmbas järsu liigutusega suitsu huultele, et sealt mahv võtta.

„Ahhaa. Mis paspartuud?” – „Näitusetööde paspartuud. Akvarellitööde näitus pidi mul olema. Aga ma vist jätan üldse ära. Need paspartuud lokivad,” ütles noormees napilt ja otsustavalt. „Mulle muide meeldib ka akvarellida,” lisas Tuuli ja palus mehelt suitsu. Noor mees võttis taskust suitsukeeramise masina, sigaretipaberid ja tubaka. Ta keeras vilunult kaks uut suitsu valmis. Ühe andis Tuulile, teise võttis endale. Nad süütasid sigaretid tikkudega ja istusid mõnda aega vaikides vee ääres. Suitsu väljapuhumise hääل kajas tornis vastu.

„Päris ärritav vist jah, kui lokivad,” ütles Tuuli pärast pausi. Seejärel silmitses ta meest, tema ümara joonega lapsepõski, musti juukseid, higist laupa, ja sai aru, mis toimub. „Kui vana sa nüüd oled?” küsis ta siis. „Ma olen kakskümmend kaks.” – „Sul on siis juba kolmeaastane laps,” sõnas Tuuli ja olukord hakkas tunduma talle nii humoorikas, et ta ei saanud seda öeldes mitte muiata.

Tuuli mõtiskles, kas peaks noormeest lakkivate paspartuude pärast lohutama, aga ühtegi head lauset ei tulnud pähe. Võib-olla piisab ka lihtsalt tema kõrval istumisest ja koos suitsetamisest.

Kui sigaretid lõpuni põlesid, tõusis noormees äkitselt püsti. Tema näoilme oli järsult muutunud, ilmselt oli ta endas uue jõu leidnud. Või värske idee, kuidas painavat probleemi lahendada. „Davai, ma panen nüüd minekit,” ütles ta Tuulile ja oli tunda, et ta ei malda enam oodata, et uut lahendust proovida. „Mhm. Ma ka,” ütles Tuuli ja naeratas. Mees naeratas põgusalt vastu ja see meenutas Tuulile nii väga tema õde. Särav ja julm naeratus, mõtles ta. „Oli tore näha,” lisas Tuuli veel. Noormees peaaegu jooksis treppidest üles, nii kannatamatu oli ta.

Tuuli tõmbas kopsud õhku täis ja hüppas mustjasse vette, kollane kittel endiselt seljas.

TUULI GEETSIA TŠAŠKIN

NURM Ehib end

lumelaikudega

ja metsade lõõmav rüü

heidetakse

lõplikult talve saabudes

aasadel kehakatteks

ainult hämarus,

maapinda katab härmatis,

teedel üksnes pori,

üle veegi kuulda on

pakase lähenevaid samme

LIIVAL AMMU JAHTUNUD JÄLJED,
kärjemeel sügise maitse,
mälestustes
nüriks muutunud
su sõnad

põsed ei õheta
enam nagu
õunad,
huuled peaaegu
ei liigu,
vaid vaikivad

me mõtted
ühete ei liibu,
midagi enam ei
tee liiga
teede niiskes tolmus

ME EI NÄE TÄHTI,
mis hilissuve jahedas õhtus
siravad pilvitus taevas

me ei näe
täiskuud,
kuidas tuuletaktis
õõtsuvad puud

me ei näe
kuuvalguse ja
varjude valssi
ööhämarduses

me ei märka
külma tuule hingust
ümber meie,
kuidas see
neelab soojust

me ei märka
ritsikate sirinat
ega vaevu nähtavat udu

sest selles embuses
sulame koos
kui jää lõkkes,
mesi tees,
kevadine lumi
silme ees

MARKUS MUIDE

KATKISE INIMESE KONARLIK TEEKOND

NASA-SSE

Paul Raud

Talvike Mändla
„Kosmonaut”
Värske Raamat, 2017

Talvike Mändla on enda sõnul vabakutseline rändluuletaja, voolaja ja jalutaja,¹ kes naudib veidrat muusikat ja imelikke inimesi.² Önnekombel polegi see kunstlik poosetamine või tühjad sõnad – sellest annab tunnistust ka Mändla 2017. aasta lõpus ilmunud debüütkogu „Kosmonaut”. Värske Raamat tutvustab huvitavat poetessi, kelle (võimalikud) poeetilised puudujäägid korvab kummastav kujundikeel. Igav Mändla luule seltsis küll ei hakka, selles võib kindel olla.

Mändla tekstides torkab silma õrn muinasjutulisus, mis avaldub jutustamislaadilt: „Meid ei olnud veel olemas, / see oli enne meie aega. / Piits oli piisoninahast, / käepide pirnipuust.” (lk 48); temaatiliselt: „Me kümble-sime hommikuni jões, / mina ja pruunisilmne kunstnik Esperazast,” (lk 34); ning samuti unenäolises sürreaalsuses: „Värvin oliivipuud sinimustvalgeks, / kasekirjuks, / heidan tiigrina nende vahele,” (lk 15); „Äkki siis, kui inimesed olid / varakevadised / mõõkhambulised / konnad.” (lk 12) Muinasjutulise keskkonna loomiseks võtab Mändla appi hulga suuri sümboteid: „Linnulaul käis, / kus külad ja hiitammed, / talunaiselt talunaisele. / Kividesse löödi / hukatud meeste nimed / ja laps jäeti kivide kõrvale.” (lk 8); „Raske on leida Põhjanaela, / liiati siis veel kuud.” (lk 14); „Ühel pool piiri on liiv, / poolkörbe peidetud kuld. / Teisel pool piiri on mägi,” (lk 41); kuid märkimisväärselt teeb need read see, et autor ei pruugi suuri ja laetud metafoore teadmatult – ürgsed kujundid ei mõju mitte domineerivalt, vaid loovad eelkõige keskkonna, kus sünnib ja peitub Mändla luule mõte ning tuum. Et aga suuremad kujundid loovad tekstidele ennekõike tausta, paistavad nende vahelt selgemini välja värskemad ja väiksema tähendusväljaga kujundid nagu „plastiliinist põrand”, millest „su velvetist pükstele jäävad / sinised laigud.” (lk 26); paberlaevukesed, „mille / hõbepaberpurjetele / luuletusi kirjutasime.” (lk 30) või „väikesed katkised inimesed”, kes torgatakse „kõrre otsa kui maasikad” (lk 56). Need kujundid annavad teksti mõtte selgesti ja tugevasti edasi, sest on täpsemalt ja kindlamalt seotud teemaga, mida Mändla

1 Värske Rõhk 2/2017, lk 143.

2 Värske Rõhk 3/2015, lk 145.

parasjagu käsitleb. Autor on põiminud algupärased kujundid tähendusrikkamate ning seega raskemana mõjuvate sümbolitega nii, et moodustub – võib-olla kohati lausa liiga – rikkalikult kirju ja üksikasjalik muster „läbitallatud palvevaibal” (lk 42).

Praeguste luuledebütantide tekstides näeb vähe millegi muu kui vabavärsiga katsetamist – nii ka Mändla kogus. Vabavärs paistab (vähemalt näiliselt) andvat luulele suurema voolamisvabaduse. Autor kasutab järjepidevalt komasid, lauselõpupunkte ja suurtähte (aga mitte näiteks jutumärke). Nii mõndagi Mändla luuletust võiks vähese vaevaga ja näiliselt suurema muutuseta lugeda proosatekstina: „Kuuekümnenaastane kingsepp / võttis taskust / väikese vasara, / koputas sellega mu oimule / ja ütles: / mina olengi päevakoer.” (lk 50) Siiski ei saa Mändla loomingut proosaluulena määratleda: „Jagab jaopärast lootust: / kaks mulle, üks sulle, / kaks mulle, üks sulle, / tema ei saa, / tema nägu on katmata, / vale raamat peos, pilk / otsata valelik, pilkab vist” (lk 57). Küll aga võinuks vormi teadlikum valik kujundite loodavale suuruse ja väiksuse kontrastile paljuski kaasa aidata. Näiteks saanuks vabavärsi asemel kasutada väga kindla riimi ja rütmiga lugulaululikku stiili või kirjutada sekka hoopis sonette – võimalusi ju on.

Mändla ei pruugi suuri ja laetud metafoore teadmatult – ürgsed kujundid ei mõju domineerivalt, vaid loovad eelkõige keskkonna, kus sünnib ja peitub tema luule mõte ning tuum.

„Kosmonaudis” on palju juttu armastusest, kuid mitte alati sellest ilusast ja võrdsest armastusest. Luuletajamina tunneb hoopis, nagu oleks ta „Sinuga seotud nagu / koer pere-mehega, / esimesest hetkest alates.” (lk 33) Tema armastus on imetlev: „joon sinust end purju, / joon sinust end surnuks,” (lk 20); kõikehõlmav: „Ma pole mõnda aega / sinu peale / üldse mõelnud. // Ainult siis sa tuled / mu meelde, kui ma [---] sisse hingan / välja hingan” (lk 16) ja lausa anuv: „Armasta mind ajatäiteks, / oodates bussi või trammi, / reklaamipausi ajal [---] teinekord kulub seks tunde, / teinekord ei saagi aeg täis.” (lk 62) Armastus halvab luuletaja: „Mina ei saa / selgelt enam mõelda, / olles näinud sind lähedalt.” (lk 32) Juttu on ebavõrdsest armastusest, sest alati on teine olulisem, teine, kelle „naeratus on / mägioja” (lk 20) Minategelast pisendavad suhted ei jää aga (õnneks?) püsima ja armastus kaob peaaegu nähtamatult: „Läheb lihtsalt mööda, / liigsete sõnadeta, / koraks on kurb, / kauaks ei ole.” (lk 22); „Ma ei tea, mis suunas sa läksid.” (lk 14) või ka labaselt ja maiselt: „Kraabin kintsult su / kuivanud jälgi / ja meenutan, / millal ma viimati kedagi / kaine peaga armastasin.” (lk 12)

Mändla luule peamine teema ongi luuletaja enda saamatus- ja väiksustunne (iseäranis oma partneri või terve maailma kõrval), soov olla suur: „Sina tahtsid alati suureks saada. / Mitte kehalt, vaid / suureks, / vähemalt filosoofiks. / Mina suuremaks.” (lk 26) Samas leiab tekstidest kohati lausa halvavat kartust, et suureks ja võimekaks ei pruugigi kunagi kasvada: „Olla Ikaros, / lennata kõrgemale ja veel / kõrgemale, / unustada, et [---] päriselu on / olemas, et piirid / on olemas” (lk 53). „Mina ei taha kogu eluks, / tahan kord siia, siis sinna. [---] Mina ei taha suitsuses säri- nas, / tahan eredalt, pauguga. [---] Mina ei taha ainust ja õiget, / tahan natuke valesti,” (lk 7) kirjutab Mändla luulekogu avatekstis, justkui tunnistades varjamisi, et tema loomus ei võimaldagi tal (vähemalt praegu) võimsamaid mõõtmeid võtta. Nii pole kosmonautki mitte luuletaja- mina, vaid miski, milleni ta kunagi ei küündi: „Olen maganud tähise taeva all, / kuid kosmonaut minust ei saa. [---] Kuidas ma hüppan / ühelt tähelt teisele, / Andromeeda ja Ursamajoor, / kui vaevalt küündin oksalt haarama / kevade esimest kirsioit, / sügise esimest surma.” (lk 46)

See, kuidas kirjutatakse, ja see, millest kirjutatakse, on „Kosmonaudis” omavahel märkimisväärses harmoonias: kujundikasutus täiendab luules käsitletavaid teemasid ega kaota samas iseseisvat tähendust. Luulemina väikus- ja väärtusetustunne ning enesekindlusetus on asetatud suurte sümbolite keskele, mis muutuvadki seeläbi justkui väiksemaks, kuid nii torkavad need kontrastina veelgi paremini silma. Seesugune täpsusele pretendeeriv stiil, mille sisemine toimemehhanism ja taotlused jäävad esimesel pilgul nähtamatuks, on vähemalt minu jaoks juba kogenuma luuletaja tunnus. Nii demonstreerib Mändla mängleva kergusega, et heal luuletajal ei pea tingimata olema pikaagest kirjutamiskogemust.

Talvike Mändla tugevate kujunditega rikastatud luule kummastav ebamaisus ja muinasjutulis-mütoloogilisus annab tekstide mõtte mõjuvalt edasi.

Talvike Mändla tugevate kujunditega rikastatud luule kummastav ebamaisus ja muinasjutulis-mütoloogilisus annab tekstide mõtte mõjuvalt edasi. Samal ajal tuleb mees pidada, et liigne kujundirikkus ja sellega kaasnev ähmasus võivad kergesti sünnitada selliseid unenägusid, mida dešifreerib üksnes magaja ise. Tähtsaim on aga see, et väärtustatakse kujundikeele, vormi ja teema sujuvat kooskõla. Ka järgmistes luulekogudes võiksid teemad leida oma olemusele sobiva luuleümbruse, tulemused olgu aina köitvamad. Küllap on siis ka Andromeeda ja Ursamajoor kunagi luuletaja käeulatuses.

(MITTE JUST) ARMASTUSKIRI EHK *I WANT TO BELIEVE*

Sanna Kartau

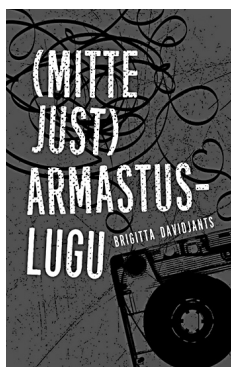
Brigitta Davidjants
„(Mitte just) armastuslugu”
Varrak, 2017

Eelmise aasta aprillis jagas Feministeerium mõnd lõiku Brigitta Davidjantsi 2017. aastal ilmunud raamatust „(Mitte just) armastuslugu”¹, muude siltide kõrval lisati selle alla märksõnana „algajale feministile”. Veidi kahtlane määratlus, mõtlen pärast raamatu mitmekordset läbikammimist ja kümnete lõikude küsi- või hüüumärgiga esiletõstmist. Loo jutustamise viis võib trivialiseerida selle keskset konflikti või, vastupidi, võimendada selle tõsiduse mõistmist. „(Mitte just) armastusloo” puhul ei ole probleem mitte levinud narratiivide kasutamine, vaid see, *kuidas* seda tehakse.

Raamatu peategelane Rebeka on üheksakümnendate Tallinnas elav üheksanda klassi õpilane, kelle süda kuulub alternatiivsele muusikale, pidudele ja raamatutele. Sageli on eesti noortekirjanduses keskmes katkised ja vaesed perekonnad, aga Rebeka puhul viitavad elustiili- ja perekonna-teemalised infokillud keskklassi kuulumisele ning erilisi peredraamasid raamatus ei kirjeldata. Paistab, et autor on peategelase konstrueerimisel lähtunud kulunud teismelise stereotüüpidest: vastassooga seotud kinnisideed, viha kooli ja vanemate vastu ning pidev kohmetus. Intelligentsete või seksikates nailonrõivastes sõprade kadestamine viitab ebakindlusele ja pubekakompoti garneeringuks on äkilsed emotsionaalsed reaktsioonid ootamatutes olukordades. Autori karakteriehitust illustreerivad ehk kõige paremini järgmised tsitaadid: „Rebeka ei oskagi midagi öelda, niisiis naeratab ta lihtsalt vastu. Ning jääb korraga põnnama. Ta viskab koti üle läve ja kohmab, et tal on veel üks asi ajada.” (lk 76) „Koolis Rebekal eriti sõbrannasid polegi. Rebeka vihkab kooli. Kirglikult ja südamest, nii et mõtleb vahel hommikuti koolihoovis, et hakkab oksendama.” (lk 35)

Kahjuks ei jää Rebeka ainsaks „(Mitte just) armastusloo” nõrgaks karakteriks. Sõbrannad Kelly ja Liisa on parimal juhul skemaatilised. Raamatus tegutsevad mehed, ema-isa, vanem õde – ühelgi neist pole eristatavat iseloomu. Aga kui paljud inimesed on päriselt nii normaalsed, nagu neid kujutlusvõimeta tekstides kujutatakse?

„(Mitte just) armastusloo” sündmustiku algatab Ardo. Varajastes kahekümnedates peo- ja naistemaiaast noormehest

1 Vt <http://feministeerium.ee/armastuslugu>.

unistades või temaga koos veedab Rebeka peaaegu terve raamatu. Ardot kirjeldatakse kui emotsionaalset ja elujalust tüüpi, kelle hootine agressiivsus saab raamatus küll nendingute ja kirjelduste, kuid mitte kriitika osaliseks. Ardo reaktsiooni Rebeka arvamusele, et ta on tüdrukust ainult seksi pärast huvitatud, kirjeldab sõbranna Liina nii: „Läks täiega raevu. Sõimas sind kõige jubedamate sõnadega. Et sa kuradi idioot plikalits. Aga nagu ikka, tal läks see märat-sushoog kähku üle, ta on ju sihuke emotsionaalne.” (lk 49)

Paistab, et autor on peategelase konstrueerimisel lähtunud kulunud teismelise stereotüüpidest: vastassooga seotud kinnisideed, viha kooli ja vanemate vastu ning pidev kohmetus.

Võimuvõitlused seksi kastmes on fookuses mitmel korral. Ikka ja jälle kordub sama muster: Ardo veenab tüdrukut seatud piiridest üle astuma või ületab need, küsimata nõusolekut. Rebeka tunneb end ebamugavalt ja keeldub. Mees jätkab siiski tüdruku puudutamist või alasti võtmist ja kui Rebeka veel korra keeldub, mees vingub (lk 63). Nad lahkuvad teineteisest. Rebeka kõnnib mööda Tallinna ja loodab, et Ardo

on talle vahepeal koju helistanud. Davidjants on seksuaalvabaduse eeltingimusse – iga võimaliku partneri entusiastliku jah-sõna andmisesse – lähenenud ootamatu ja karmilt mõjuva jahedusega. Näiteks küsib Ardo Rebeka käekäigu kohta ja too vastab: „Õega tülitseme palju. Eile võtsin ta maki ning ta tegi sellist lärmi... Hei, kuule, mis sa teed enda arust?” – „Katsun su tissi, enda arust.” (lk 20) Või siis: „Ardo ümiseb omaette ja kobab tal rinnahoidja seljast. Siis püüab ta Rebekal teksad jalast tõmmata. „Ära tee!” ütleb Rebeka. Ardo ümiseb vaikselt Stranglersit edasi ja võtab tal siiski püksid jalast ära.” (lk 88)

Davidjants paistab nii tegevust käivitavate sündmuste kui ka Rebeka sisemonoloogi ja tunnete kirjeldamisel keskenduvat pigem truudusetusele, mitte sellele, et mees korduvalt piire ületab. Peategelase sissevaade nende omavahelisse dünaamikasse piirdub kohmetuse, vanusevahe konstateerimise ja segaduse kirjeldamisega ning igatsusega iseenda järele. Mehe pealetükkivust, agressiivsust ja mõju Rebeka elule ei kritiseerita ega seata küsimuse alla. Probleem on selles, et mees petab, mitte selles, et ta võtab keeldumisest hoolimata Rebekal püksid jalast ära.

Aga see ei pruugi olla poliitiline taotlus või soov teatud sõnumit edastada. Raamatu absurduseni ulatuv lihtsus ja läbimõtlematus teeb kohati nalja, kohati paneb kulmu kortsutama või otsima *mingitki* seost ülejäänuga: „Eemal paistab Mustamäe polikliinik, mis mõjub natuke tontlikult. Rebeka oli seal korra Liinaga käinud, kui too silmaarsti juurde pidi minema, et uued läätsed saada.” (lk 58) Liina

silmanägemisest ega Mustamäe polikliinikust midagi enne või pärast seda lauset ei kuule. Sääraste segadusse ajavate detailide lisamisega üllatab autor mitmel korral. Kui jätta välja üheksakümnendate aastatega seotud kohtade, esemete ja inimeste mainimine, iseloomustab eesmärgipäratu kirjeldus- ja kogemusvaesus ka ülejäänud raamatut. Enamik süžeeist järgib loogikat: peoks valmistumine, koosviibimine, järgmine hommik. Pöörde-eelset pinget üles ei ehitata ja seetõttu panevad ratsionaalselt võttes üsna ehmatavad sündmused õlgu kehitama. Kindlasti oleks loole kasuks tulnud suurem kutiväliste ahhaa-momentide osakaal.

Ühele ajastule keskenduv tekst võib sageli rabada või mega kasutada detaile viisil, mis muudab selle mõju ajatuks. „(Mitte just) armastuslugu” selline teos kahjuks ei ole. Raamatus kirjeldatu on tegelikest üheksakümnendatest sama erinev kui romantiline komöödia päris suhetest. Pidevalt korduvad sümbolilised aktid või esemed – olgu need dramaatilised armuavaldused või kassetid – võivad

Armastusloole keskendumine võib olla Davidjantsi valik, aga see, et ta pöörab peamiselt tähelepanu Rebeka suhetele meestega ega tasakaalusta seda muude teismelise elus oluliste teemadega, ei teeni teksti ega lugejat.

ilma konteksti ja psühholoogilisusest armu- või tekstijanus inimese ju korraks vajadusest vabastada, ent kui toimunu üle kriitiliselt mõelda, tekib lugejal hunnik küsimusi.

Tagakaanel soovitatakse raamatut kohustuslikuna nii „tänastele tüdrukutele, aga ka kõigile neile, kelle tütarlapsel jäi pöörastesse üheksakümnendatesse”. Kuigi viiteid bändidele nagu J.M.K.E. või The Cranberries, toonastele baaridele, jääkülmadele trollidele ja peileritele on küllaga, ei õnnestunud autoril sellegipoolest miljööd luua, sest peale aksessuaaride iseloomustas taasiseseisvunud Eesti esimest aastakümnet hunnik ühiskondlikke muutusi, näiteks järsult süvenev majanduslik ebavõrdsus või narkosõltlaste arvu hüppeline kasv. Kontekstitundlikkus ja olustikulisus teinuks naiivset kassetiidüllilist realistlikumaks.

Ehkki pealkirigi viitab tekstile kui problemaatilisele armastusloole, ei ole tekstis keskne probleem mitte see, et Ardo ületab Rebeka seatud piire, vaid hoopis truudusetus. Mulle näib, et autori taotlus on üheksakümnendate Eesti soosuhete realistlik kirjeldamine, kus ükski kulg ei kerki, kui Ardo konstateerib tüdruku seksist keeldumist tülpinult: „Kuule, teeks selle ära nüüd millalgi” (lk 89). Rebeka ütleb aga veel samal leheküljel: „Ma tunnen end sinuga nii kaitsutult,” kusjuures Ardo oli tund aega varem enda sõnade järgi võimeline tüdrukut vägistama. Selle peale Rebeka ainult ohkab ja kerib end mehele kõvemini kaissu. Kui Ardo siis Rebeka sõbrannaga magab, puhkeb neiu uudist kuuldes nutma ja veel kaheksa kuud hiljem soovib sõbranna surma.

Armastusloole keskendumine võib olla Davidjantsi valik, aga see, et ta pöörab peamiselt tähelepanu Rebeka suhtele meestega ega tasakaalusta seda muude teismelise elus oluliste teemadega, ei teeni teksti ega lugejat. See on üks peamisi põhjuseid, miks silt „algajale feministile” üllatab.

Rebeka särtsakamad hetked teevad määratlust „algajale feministile” veidi mõistetavamaks. Prantsuse keele tunni alguses hõikab ta uudishimulikult: „Õpetaja, palun rääkige meile, kes oli Jean Cocteau!” (lk 30) ja kui Ardo pärast koraliku käki kokkukeeramist Rebeka kodutelefonile helistab, palub tüdruk vanemal õel mehele edasi öelda järgmist: „Mul pohhui, kelleks ta mind kutsub. ... Ütle, et mind pole ega tule. Ütle talle, et ma olen surnud.” (lk 145) Kaante vahel on veel sellised laiemalt relevantse teemad nagu HIV-testi tegemine, homoseksuaalsus ja õdede-vendade suhted, kuid paraku kuratlikult vilksamisi ning nende mõju noore elule ignoreerides. Üks parimatest kõrvalliinidest on kesk-ealise kunstniku Mairoldi vägivaldne suhe Rebeka sõbranna Liinaga, mis – üllatus-üllatus – tuuakse sisse alles raamatu viimasel kahekümnel leheküljel.

On selge, et praegusaegne noortekirjandus vajab autoreid, kes tegeleks oluliste teemadega ja lahkaks neid valehäbita. Pole võimatu, et „(Mitte just) armastusloo” potentsiaalne järg võiks selliseks raamatuks saada, sest see, mis raamatu viimasel kahel leheküljel toimub, eemaldub teose esimesel 164 leheküljel avalduvast tugevast meesteobsessioonist. Davidjantsi kujutus neljateistkümneaastase tüdruku elust oleks võinud võimusuhte analüüsi mõttes olla viljakas pinnas, aga autori ülimalt lihtsustatud lähenemine nii proosale, narratiivile kui ka tegelelastele takistab neil sügavamat sisu omandamast. Et „(Mitte just) armastusloo” potentsiaalne järg õnnestuks, peaksid autoril olema kõrgemad ootused teismelise elule, karmi käega toimetaja ja iga peatükki peaks analüüsima Bechdeli testiga².

2 Bechdeli testiga hinnatakse, kas kunstiteoses on vähemalt kaks naissoost isikut, kes räägivad teineteisega millestki muust kui meestest.

TÜDRUKUST, KES JÄI ELLU

Johanna Nisu

Kristi Rebane

„Aitäh elu eest”

Tänapäev, 2017

Kristi Rebase „Aitäh elu eest” on lugu loos. Kahekümnendates Deivi leiab kolimise käigus lapsepõlvkodu pööningult lukustatud päeviku ja põhisüžee rullubki lahti siis, kui uus korterikaaslane luku katki teeb. Katki läheb ka täiskasvanud Deivi ja ilmselt nii mõnigi lugeja.

Raamatu (või siis erkpunase päeviku) tegevus toimub eelmise kümnendi lõpuaastatel Tartus ehk siis, kui Deivi käis põhikoolis. Päevikut soovitas Deivil pidama hakata üks kasutaja Ana-Mia foorumist. See on ilus ja tabav nimi internetikogukonnale, mis koondab **anoreksia** ja **buliimia** all kannatajaid. „Ainsad sõbrannad olid mul Mia ja Ana, kes mu päevast, kellaajast ja konditsioonist sõltumata alati üles leidsid.” (lk 221)

Ehkki peategelasele ei saa päris täpset diagnoosi panna, on kindel, et tal esinevad nende söömishäirete sümptomid. Lühidalt kokku võttes: anoreksiat iseloomustab äärmiselt väike kehakaal ja hirm selle suurenemise ees; buliimiat korduvad liigsöömishood, millele järgneb vajadus toidust kiiresti vabaneda. Paljud sümptomid kattuvad ja isegi kogunud spetsialistil võib olla raske patsiendile esmaohtumisel diagnoos panna. Üks haigus võib vahelduda teisega, näiteks on tõenäoline, et kõigepealt anoreksiasse haigestunud patsiendid haigestuvad hiljem buliimiasse.¹ See ilmneb ka statistikast: buliimiasse haigestunute keskmine vanus on kõrgem võrreldes anoreksiasse haigestunutega.²

Iga söömishäirega inimese lugu on erinev, aga samuti leidub palju ühist. Söömishäire on psühhiaatriline haigus (ingl *mental disorder*). Igapäevaelus ei juurelda tihti selle üle, mis on tervis või mis haigus, saati siis veel vaimne tervis, ent Maailma Terviseorganisatsioon defineeris aasta pärast teise maailmasõja lõppu tervist kui täielikku füüsilise, vaimse ja sotsiaalse heaolu seisundit, mitte ainult haiguse või nõtruse puudumist.³ Psühhiaatriline haigus oleks selle definitsiooni järgi seisund, milles vaimne heaolu ei ole täielik. Organism on aga teadagi tervik: terves kehas terve vaim! Suhkruhaigel, kellel haiguse tüsistusena amputeeritakse jalad, võidakse

1 Janet Treasure, Angélica M. Claudino, Nancy Zucker. „Eating disorders” – The Lancet, Volume 375, Issue 9714, 2010, lk 583–593 (<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140673609617487>).

2 Samas.

3 Vt <http://www.who.int/about/mission/en>.

diagnoosida ka depressioon. Tema vaimne heaolu on rikutud, sest füüsilinegi seisund on kahjustunud. Aga ideaalse tervise retsepti kuulub lisaks sotsiaalne komponent. „Aitäh elu eest” räägib tüüpilise loo selle kohta, kuidas sotsiaalse heaolu puudumine kahjustab vaimset tervist.

Kui füüsilist tervist ründab mõni bakter või viirus, siis Deivi vaimset tervist ründab kiuslik klassiõde Siret. Nii nagu inimest ei tee haigeks üksainus bakter, ei tee teda haigeks ka üks õel kommentaar, aga inimeste vaimne immuunsüsteem on eri tugevusega. Mõnel piisab kõigest paarist bakterist või solvangust, et haigus vallanduks, mõni peab kauem vastu, kuid lõpuks hakkab mikroob paljunema, pannes ohvri uskuma, et ta on väheväärtuslik, kole, paks, rumal. Niimoodi haigus välja kujunebki, ka Deivil.

„Aitäh elu eest” tekitab kohati tunde, nagu oleks autor Deivi elu mõnest teadusartiklist või psühhiaatriaõpikust maha viksitud – lausa nii tõetruult kirjeldatakse söömishaigusega võitleja elu. Näiteks meeldib Deivile kanda XL-suuruses pusasid ja musti retuuse. See pidavat ühe psühhiaatriaõppejõu järgi olema Tartu Ülikooli Kliinikumi psühhiaatriakliiniku söömishäirete osakonna mitteametlik vormiriietus. Ka stiilinõustaja Ženja Fokin on televisioonis oma kurvikamatele klientidele soovitanud osta suuremaid rõivaid, sest nõnda tundub nii endale kui ka teistele, et kandja on riiete jaoks liiga sale, rääkimata sellest, et musta värvi riietus vähendab mõõtmeid visuaalselt.

Samuti vastab tõele, et enamik haigetest on arstitudengi jaoks kadestama ajavalt hästi kursis sellega, mida nälgitamine, väljutamine või ülemäärane füüsiline koormus organismiga teeb isegi enne, kui see päriselt juhtub. Söömishäiretega inimesed eitavad enamasti oma haigust või minimeerivad sümptomeid. See ei ole tahtlik käitumine: söömishäire on nagu parim sõber, kes on ohvri jaoks alati olemas, keda ei saa keegi ära võtta ja kes pakub lohutust pärast järjekordset Sireti mõnituste saatel möödunud koolipäeva. Mis mind aga raamatu „Aitäh elu eest” puhul imestama

„Aitäh elu eest” tekitab kohati tunde, nagu oleks autor Deivi elu mõnest teadusartiklist või psühhiaatriaõpikust maha viksitud.

pane, on see, kuidas Deivi arutleb justkui kõrvalseisjana oma vaimse seisundi üle: „Olin salamisi lootnud, et siis, kui minu keha sama väiksed mõõtmised saavutab, rangluud sama efektselt pluusikaelusest esile kerkivad ja kõht enam rinda-dest ette ei punnita, olen hoobilt endaga rahul ja mu kohalolu pälvib samasuguseid kadestavaid pilke nagu Siret, kui ta oma nappide seelikute, peaaegu sündsusetult liibuvate pluuside ja *catwalk*’i modellidele omase kõnnakuga koridori peal ringi patseeris.” (lk 100)

Söömishäired saavad alguse kehatajuhäirest. Kehataju on inimese ettekujutus oma välimusest. Väline ilu on alati inimkonnas suurt rolli mänginud, ent tihti ei kattu inimese arusaam oma kehast sellega, mis on sotsiaalsete standardite järgi ilus. Meditsiinis nimetatakse kehatajuhäireks olukorda, kus ettekujutus iseendast ei vasta tegelikkusele.⁴ „Aitäh elu eest” annab sellest väga hea pildi: „Peeglist möödudes jäi mulje, nagu oleksin sattunud vaatama National Geographicu dokumentaalfilmi „Vaala eri”. Mu kõht punnitas üle püksivärvli ja lõualott ähvardas iga hetk võimsa tagasituleku teha.” (lk 160) Muidugi on paljudel, nii ka Devil, olnud enne haigust probleeme ülekaaluga. Kaalu vähendamiseks katsetatakse eri dieetidega, aga kui normaalkaal on saavutatud (enamasti ebatervislike meetodite kaudu), ei tunta ennast siiski piisavalt kõhnana – söömishäiretega patsiendid vaataksid justkui AHHA keskuse laiaks venitavasse kõverpeeglisse. Kehakaalu vähendamine kujuneb omamoodi sõltuvuseks, vajatakse aina suuremaid annuseid: „Tundsin oma aju

Söömishäiretega patsiendid vaataksid justkui AHHA keskuse laiaks venitavasse kõverpeeglisse. Kehakaalu vähendamine kujuneb omamoodi sõltuvuseks, vajatakse aina suuremaid annuseid.

emotsioonide osakonda tagumas rusikaga vastu lauda ja nõudlikult kuulutamas, et sellest ei piisa – enam mitte. Puusanukkide olemasolu oli taandunud millekski elementaarseks.” (lk 100)

Peale eespool nimetatud tunnuste on teoses viiteid veel enesekahjustamisele, paanikahoogudele ja ärevusele: „Mitte ainult valust, vaid ka kartusest, et keegi mu randmetel ilutsevaid täkkeid märgata võib. Pidin oma saladused uuesti peitu viima ja varruka alla käärima, lahtikraabitud haavast alguse saanud soe verenire mööda käsivart alla voolamas.” (lk 65–66)

Patsientidest 42–75% kannatavad lisaks söömishäirele veel mõne psühhiaatrilise haiguse all. Seda nimetatakse komorbiidsuseks. Kõige sagedamini esineb *anorexia nervosa* patsientidel generaliseerunud ärevushäiret, sotsiaalfoobiat ja obsessiiv-kompulsiivset häiret; *bulimia nervosa* patsientidel aga sotsiaalfoobiat, generaliseerunud ärevushäiret ja paanikahäiret.⁵

Murdes käeluu, lastakse ortopeedil ühendada lahtised luuotsad. Seejärel tuleb kannatlikult oodata, kuni need tagasi kokku kasvavad. Millise kirurgi poole pöörduda aga siis, kui katki on vaim? Kahjuks ei saa lugeja teada, kuidas Deivi haigusest jagu sai. Mainitakse ainult psühhiaatrikliinikut ja korduvaid tagasilööke. Nii nagu luud kasvavad kokku aeglaselt, võtab ka vaimul taastumine väga

4 Vt https://en.wikipedia.org/wiki/Body_image.

5 Janet Treasure, Angélica M. Claudino, Nancy Zucker. „Eating disorders” – The Lancet, Volume 375, Issue 9714, 2010, lk 583–593 (<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140673609617487>).

palju aega. Kipsi ei tohi liiga varakult ära võtta! Kärsitu laps peab ootama, enne kui saab tagasi batuudile hüppama minna, ning kannatlikkus on ka söömishäiretega patsiendi ja teiste psühhiaatriliste haigete kõige suurem eeldus haigusest väljatulemiseks.

Söömishäiretega patsientide prognoos ei ole eriti roosiline. Anoreksia kohta öeldakse isegi, et see on kõige surmavam psühhiaatriline tõbi (5% patsientidest sureb vara-

kult) ja täielikult sellest ei paranetagi, st kahel kolmandikul patsientidest säilib ebatervislik kinnisidee toidu ja kaalu suhtes, ning 40% anorektikutest haigestuvad bulimiasse.⁶ On leitud, et madal enesehinnang, suur kehamassiindeks lapseas ja kaasnevad isiksusehäired raskendavad haigusest paranemist.⁷ Ka Deivi kohta saab sama öelda, ent seejuures elab ta 22-aastaselt vanematest eraldi, käib tööl ja näib olevat tervenunud. Raamatus mainitakse oleviku-

Raamatu teebki huvitavaks see, et autor näitab just nimelt kaugemas perspektiivis, milline mõju võiks psühhiaatrilisel haigusel noore inimese tulevikule olla.

tasandil söömist aga vähe ja lugeja ei saagi olla kindel, kas Deivi sai haigusest täielikult jagu – kuid ta jäi siiski ellu. „Aitähi elu eest” teebki huvitavaks see, et autor näitab just nimelt kaugemas perspektiivis, milline mõju võiks psühhiaatrilisel haigusel noore inimese tulevikule olla.

Just pere, sõprade või haridusasutuse toest jääb söömishäiretega patsientidel vajaka. Ilmselt ei vasta ükski hästi kirjutatud romaan kõikidele lugeja küsimustele ja jätab veidi ruumi fantaasiale, kuid siiski oleksin ma tahtnud rohkem teada Deivi perekonna kohta. Ühest küljest on peategelasel hoolitsev õde Rahel, kes teda uute armide pärast noomib, teisalt on Rahel valmis õe jaoks puudumistõendeid võt-sima, süvendades seda kaevu, kuhu õde vaikselt upub. „Ka Rahel ei jaksanud enam mu üle järelevalvet teostada ega isegi mu käekäiguga kursis olla.” (lk 190) On üpriski tavaline, et lähedased kas ei tunnista või ei mõista söömishäirete käes vaevleva pereliikme probleemi ja seetõttu abi hilineb, ent Kristi Rebasel jääb selgitamata see, miks Deivi õde ikkagi midagi ette ei võtnud. Võib-olla tahtis autor meelega

õnnelikkude lõppu ootavat lugejat kiusata, võib-olla mitte, aga kindlasti kirjeldab ta olukorda realistlikult: pered või sõbrad ei saa tihtilugu olukorra tõsidusest aru – või isegi kui saavad, ei osata haiget kahjuks aidata. Sellest, kui tähtis on lähedaste tugi, kirjutab aga Tartu tüdruk Eliis Grigor hiljuti ilmunud ja tõsielusündmustel põhinevas raamatus „Teibitud suu”. Kui „Aitäh elu eest” keskendub pigem söömishäirete

6 Anu Järv, Meeri Pennar, Kirsti Akkermann. „Söömishäirete diagnostika ja ravi” ([engine.koduleht.net/
templates/psy/files/mdl.../soomishai-
rete_diagnostika_ja_ravi.pdf](http://engine.koduleht.net/templates/psy/files/mdl.../soomishai-
rete_diagnostika_ja_ravi.pdf)).

7 Janet Treasure, Angélica M. Claudino, Nancy Zucker. „Eating disorders” – The Lancet, Volume 375, Issue 9714, 2010, lk 583–593 ([http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/
S0140673609617487](http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140673609617487)).

väljakujunemisele, siis „Teibitud suu” annab üpris detailse ülevaate söömishäirete ravist just Eesti haiglatingimustes ja sellest, millist rolli mängivad perekonnaliikmed haigusest paranemisel.

Kõige lihtsam (või äkki just kõige raskem?), kuid kindlasti kõige vajalikum viis, kuidas inimest aidata, on teda märgata. Statistiliselt tunneb inimene, kes teab vähemalt sadat inimest, kindlasti kedagi, kellel on söömishäire. Järgmise sammuna võiks rääkida avameelselt – kui haiget märgataksegi, siis temaga rääkimiseni jõutakse paraku harva. Selles võiks ju süüdistada eestlaste introvertsust, ent sarnased mured on iseloomulikud kogu lääne ühiskonnale.⁸ Kui sageli ja usinasti saadetakse lähedasi arsti juurde: „Vanaema, ma arvan, et sa peaksid oma puusa ikka ortopeedile näitama”? Aga kui tihti öeldakse sõbrale: „Deivi, ma arvan, et sa peaksid näljutamisega psühhiaatri vastuvõtule minema”? Viimane ettepanek võib tunduda ootamatu ja pealetükkiv, samas ei erine see esimesest lausest just kuigi palju. Pigem ongi koer maetud mitte niivõrd patsiendi pähe, vaid hoopis ühiskonda. Ühiskonnaliikmete – ja eriti oma lähedaste – vaimse tervise eest tuleks vastutus võtta täpselt samamoodi, nagu ei sõideta punase tulega üle tee või soovitataks sõbral külma tuulega müts pähe panna.

8 Janet Treasure, Angélica M. Claudino, Nancy Zucker. „Eating disorders” – The Lancet, Volume 375, Issue 9714, 2010, lk 583–593 (<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0140673609617487>).

390 KILOMEETRIT VABA AEGA

Saara Mildeberg

Leelo Tungal

„Neitsi Maarja neli päeva”

Eesti Raamat, 1980

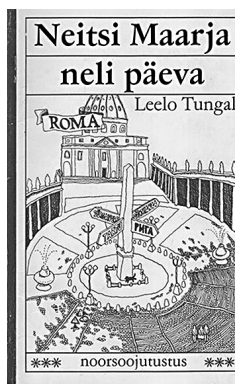
„Humoristliku tooniga teos, mille peategelaseks on äsja 9. klassi lõpetanud Maarja. Tema suvise koolivaheaja nelja päeva sündmuste taustana on autor osanud anda küllalt mitmekülgse pildi tänapäeva koolielust üldse,” seisab „Neitsi Maarja nelja päeva” esmatrüki, 1980. aastal ilmunud noortejutustuse sisekaanel. See erineb märkimisväärselt Värske Rõhu kriitikatoimetaja napisõnalisest soovitusel, mille saatel raamat 2017. aasta viimasel kuul minuni jõudis: „... kuna sulle meeldib Tungal ja sulle meeldib hääletamine.”

Leelo Tungal ei vaja pikka tutvustamist, tema tekstid on legendaarsed, tegelased ehedad, kirjutamislaad täpne ja vahetu. Sama vaimukad kui Tungla laused on ka „Neitsi Maarja nelja päeva” peatükke sissejuhatavad illustratsioonid. Jaan Tammsaare peen ja detailirohke mustvalge graafika meenutab saksa raamatukunstniku Klaus Ensikati stiili, paeludes vaatajat noorteraamatu kohta üllatava, aga mitte kohatu mitmekihilisusega. Omal ajal 30 kopikat maksnud eksemplar – odavam kui rongipilet või pruukost Võidu sööklas – oli seni hämmastavalt hästi säilinud, aga mina sirvisin huumorirohketee joonistuste juurde tagasi pöördudes pehme kaanelist raamatukest nii palju kordi, et see jääb igaveseks narmendama.

„Muidugi pahandas ka minu taat, et kenal kibedal suveajal tahan Riiga sõita, aga kui ma lubasin pärast sõitu temaga heinale minna ja vähemalt viiskümmend lepavihta teha, arvas isagi, et olen oma hea klassitunnistusega ka väikese lõdvestuse ära teeninud.” (lk 47)

Kana, küpsised, kommid, mõned hilbud ja neli pakki tualettpaberit spordikotti – ja minek. Kui tõsiselt saab võtta peaaegu neli aastakümnet tagasi kirjutatud realistlikku teost, mille liikumapanev jõud on Tartu maantee ääres viipavad teismelised tüdrukud? Jutustades südikatest neidudest, kes ei pelga Riiga sõitvast bussist maha jäänuna ükskõik kuhu seigelda, on „Neitsi Maarja neli päeva” korruga nii ajastutruu olustikukirjeldus kui ka helge muinasjutt, milles haldjast ristiema rolli täidavad ülihoolitsevad tädid.

Siinne pealkiri on õigupoolest laen Lux Expressi hüüdlausest, mis kõlab nii: „Meil on Sulle kingitus – 390 km vaba aega!”¹

1 Lux Expressi kampaania „Võta vastu 390 kilomeetrit vaba aega!”. <https://luxexpress.eu/et/vota-vastu-390-kilomeetrit-vaba-aega>

Bussifirma võimaldab viietunnise edasi-tagasi retke Tallinna ja Tartu vahel sisustada tööasjade, filmielamuse või unenägudega, sest iga hetk on liiga väärtuslik, et seda teele ja kaasliiklejatele raisata. Varaküpsel neidudel on vastupidi: aeg, eriti suvevaheaeg, on see vähene, mida neil on külluses. Sündmused venitavad viietunnise retke neljale päevale ja 176-leheküljelise raamatu täidavad kiire meelelahutuse asemel tundeist toituvad isiklikud tähendused.

Teekond viib Koplast läbi Sürgavere ja Põltsamaa Tartusse ning üle kapsapõllu tagasi Tallinnasse. Ettejuhtuvate autode peatamine ehk suupärasemalt hääletamine on teose narratiivi skeletina küll oluline. Samas ei ole see kohatud kaasculgejate analüüs, nagu ma veerandsaja aasta jooksul nii kodus kui ka võõrsil lugematuid kilomeetreid autost autosse ja autodega rännanud plikana salamisi lootsin. Samuti ei saa „Neitsi Maarja nelja päeva” võrrelda Roald Dahli 1977. aastal avaldatud ja mitte ainult noorele lugejale mõeldud novelliga „The Hitchhiker” („Hääletaja”), mille peategelane

on äsja uue BMW soetanud autojuht, kes satub hääletaja kihutusel pahandustesse. Novelližanrile omane puánt asetab müstilise mehe seiklusrikka päeva lõpuks päästja rolli.

Nii novellis kui ka Tungla leebema kuluga lühijutustuses toovad juhuslikud sõidud ootamatuid kohtumisi, samuti saab peategelane suletud ruumi vaikselt eraldatuses võimaluse mõtiskleda. „Säärast äralõigatus on vaja selleks, et – väljaspool

ligipääsmatuid asju, aga mitte ilma nendeta – sünniksime sisemiste lugude tundmatud maastikud ja kummalised muinaslood,” tabab Michel de Certeau juhtumisi tolsamal 1980. aastal Prantsusmaal ilmunud kogumikus „Igapäevased praktikad”² ühistranspordi võlu. „Neitsi Maarja neljas päev” on liikumine mugav ja egoistlik võte, millega eiratakse tõsiasja, et enamasti on autojuhil põhjus, miks ta võõra tee kõrvalt peale korjab. Peatumisteeakonna võrrandis on omal kohal haletsus, igavus, heategevus, nostalgia, usk karmasse ja aus edevus, kuid noorte hääletajate jaoks sulavad autod juhtidega ühte, taanduvad pelgalt tehnilisteks vahenditeks, mis kannavad peategelasele mõtteruumi pakkudes teda

ühelt sündmuspaiast teise. Ajaloo, mälu ja identiteedita mittekohad, nagu arvaks Marc Auge³.

Sama kinnised kui vaikivad sohvrud on teose ülejäänud meestegelased: isad, klassivennad, kavalierid, Tartu „kuuasjadest luuletajad” ja asjalikud kirjanikud jäävad

Kui tõsiselt saab võtta peaaegu neli aastakümnet tagasi kirjutatud realistlikku teost, mille liikumapanev jõud on Tartu maantee ääres viipavad teismelised tüdrukud?

2 Michel de Certeau. „Igapäevased praktikad I. Tegemiskunstid” – Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 2005, lk 174.

3 Marc Auge. „Kohad ja mittekohad. Sissejuhatus ülimodernsuse antropoloogiasse” – Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 2012, lk 77.

müstiliseks nähtuseks. „Neitsi Maarja neli päeva” on enne-
 kõike karakterikeskne lugu, milles on ka Maarja truusid
 kaaslasid skemaatiliselt kirjeldatud. Ometi elustuvad nad
 peategelase täiskasvanulikult viimistletud loogikaga sise-
 kaemuses. Maarja jaoks eksisteerib veel parimate sõprade
 järk, hoolimata sellest, et hea ja kurja polaarsed kategoo-
 riad juba murenevad. Sõbrataritriaad Maarja-Stiina-Aet on
 ideaalne, lausa üleloomulikult idülliline. Aus, otsekohene
 ja tasakaaluks kõhklev minategelane Maarja, kelle enese-
 otsingud hõlmavad kodu ja kooli, maad ja linna, tootvaid
 ja loomingulisi töid, sõbrannasid ja kavalere. Melanhoolne
 luuletaja Stiina, kellele meeldivad kaerapõllud, sest need
 näevad välja kui pisarameri, ja Põltsamaa vanad varemed.
 Seltskondlik ja diplomaatiline Aet, kelle isa on kuulus kir-
 janik. Nad on sümpaatsed ja rohkemgi veel, nad äratavad
 empaatiat. Nad on kõik korruga autori *alter ego*-d ja samal
 ajal on neid kujutatud nii vaimukalt, et nad mõjuvad lausa
 teraapiliselt, täis hoogsat lusti ja rõõmu, õhinat ja armas-

Tegelased on kõik korruga autori *alter ego*-d ja samal ajal on neid kujutatud nii vaimukalt, et nad mõjuvad lausa teraapiliselt, täis hoogsat lusti ja rõõmu, õhinat ja armastust ning igapäevasituatsioone ilmestavat ninakust, mida saavad endale lubada vaid teismelised tütarlapsed.

tust ning igapäevasituatsioone ilmestavat
 ninakust, mida saavad endale lubada vaid
 teismelised tütarlapsed. Võimalus süüvida
 tavalise teismelise argielusse toimib ka
 puhvrina, vältimaks paatoslikku ühiskon-
 nakriitikat režiimi kohta, mis sai läbi vahe-
 tult enne minu sündi ja mille tõsiselt võe-
 tavaks lahtimuukimiseks jääb mul seetõttu
 vahenditest puudu.

Seega muudab just rohujuuretasandil
 püsimine teose aegumatuks. Ilma ulmeliste
 või uudisekännist ületavate dramaatiliste
 sündmusteta, hoidudes segadusse ajavast
 slängist ja langemata küünaliste kommen-
 taaride kiusatusse, on Tungla elulooliste sugemetega rea-
 listlik noorteromaan tõesti usutav, peaaegu etnograafiline
 kirjeldus kogemustest, mida saab võrrelda tänapäevagagi.
 Tunnen ära koolivahetuse ja uue klassiga kohanemise kada-
 lipu, viltu vedanud kooliekskursioonid, spordivõistlused ja
 vägikaikaveo klassijuhatajaga, koolipeod ja suvevaheaja
 põidlaküüdireisid, pragmaatilisuse, kui unenälg on tugevam
 kui pelg: „Fantoom ulus õues, kuid hirm oli äkki kui peoga
 pühitud – ootepinkidest saime endale mugavad naeltel-
 magaja-asemed, spordikotid kõlbasid oivaliselt patjadeks.
 Mulle meenus tädi kaasapandud „noore daami ööpesu” –
 kaks tervislikku flanellöösäkki, ja me tõmbasime need tek-
 saste peale.” (lk 79)

Toonase ja praeguse vahele on muidugi mahtunud ka
 olulisi muutusi. Raamatus kirjeldatud Taani kuninga aia
 lumi on praegugi porine, aga Tallinna vanalinna kohvikud

„Neitsi Maarja neli päeva” on nii igapäevaeluline ja paatoslikust ängist vaba, et mõjub värskendavalt ja tõsiselt võetavalt.

tõukavad teismelisi eemale, sest nad kruvivad hoogsalt juurde prestiiži, mis hirmutab avalikus ruumis uljalt endale kohta otsivaid põhikooliõpilasi. Teadmiseks kõigile, kel Tartusse asja: tõesti, rongijaamas lahutab radasid tunnel, aga ülikooli kohvik on vaevalt see koht, kuhu nooruk sammud seaks, et kiluvõileibu ja vahukoort limpsida. Tudengipõlve pidav boheemlastest luuletajaskond hingitseb veel, aga Tartu vaim näib olevat kolinud internetti. Võidu söökla

menüü, millest kolm neidu ja tädi valivad jutustuses linnupetteks hapukoort, kurgisalatit, külmad lihalõigud ja šokolaadiga – taas! – vahukoort, kõlab praeguses kontekstis lõbusalt vanamoodne.

Pöidlaküüt on hääbuv nähtus, nagu ka smooritud kana (*sic!*) ja metsapeatused, mida nüüd asendavad mõnekümnekilomeetriste vahemaadega bensiniijaamad, kus võõrad vanaemad pakuvad leebe naerutuse saatel *wrap*'i ja kodust kebabi. Hoolimata rahvastiku negatiivsest iibest lisandub autosid teele mürinal ja samas jääb teede ääres seisvaid masinapüüdjaid aina vähemaks, sest bussi- ja rongifirmade kõrval pakuvad odavat küüti autojagamisvõrgustikud. Õpilasmalev kapsapõllul, hapukoorekompressid herilasepaistetusel, sovhoosi tantsupeod ja katkev telefonikõne sidejaoskonnast on samuti nähtused, mis on nihkunud mineviku paralleelmaailma.

Ometi on „Neitsi Maarja neli päeva” nii igapäevaeluline ja paatoslikust ängist vaba, et mõjub värskendavalt ja tõsiselt võetavalt. Kriminaalseid olukordi ei teki, vääraimad teod on vaksalis raudtee ületamine ja klaas veini ülikooli kohvikus. Kurbust saab maitsta üksnes õnnetu armastaja ja perevägivald on anomaalia, mille all kannatamist näeb tütargi ema dostojevskilikult märterliku naudinguna. Kogemus, millest keegi aru ei saa ja mis pikemale arutlusele ei tulegi. See on lugu, millest võrsub ka ajastukaugelt kaedes moraal: noorus on ilus aeg.

Peategelasest kaks korda vanem autor ilmutab end täiskasvanud tegelastena, ta kirjutab teose kulminatsiooni 30-aastase kirjaniku Peet Meieri sõnadesse: „Saate kuusteist! Taevas, kui ilus aeg! Naiivsed ja naljakad mured, õigemini kujutlusvalud ... Peas kõik segi kui rosolje – ei, ärge võtke seda solvanguna – rosoljes on küll hapusid, magedaid, soolaseid ja magusaid kuubikuid, kõik roosa kastme sees õieti tabamatud, kuid toit on täiesti söödav, täiesti söödav ...” (lk 113) Maarja ei jää Peetrile vastust võlgu: „Teate, kirjanik Meier, võib-olla ütlete te kuuekümnendaastaselt kolmekümne nese kohta ka sama mis praegu minu kohta: kujuteldud mured, helesinine lapsepõlv ja mis kõik veel. See on see

kõigi vanakeste leierdus .. räägi, lapsuke, mulle oma mured, ma natuke naeran nende üle, ja siis ütlen, et jagatud mure on pool muret ... Just nii te kõik leelutate, sest teie tunnetel pole mälu. Mäletate ainult sündmusi – et näe, sain „kahe” ja nutsin – küll olin ikka lapsik, halba hinnet võis ju nii hõlpsasti parandada. Aga mina mäletan selgesti, et esimeses klassis oli mu kõige suurem mure, kas saan koolimaja välisukse lahti ... Ja mul on meeles, et tolleaegne südamevalu ukse pärast piinas mind samuti kui praegune ...” (lk 114)

Visuaalne kontrast roosa rosolje ja helesinise lapsepõlve kujutlemise vahel on tabav, sest mõlemal kõnelejal on õigus, aga nad räägivad ealiste iseärasuste pärast teineteisest mööda. Kuidas on seotud helesinine lapsepõlv ja retrospektiivne rosolje? Maarja süüdistab kirjanikku lapsepõlve naivistlikus kujutamises, aga juba varem selgub, et ka „vanakeste” tunnetel on mälu, tänu millele võib Meier jaotada muljed hapudeks, magedateks, soolasteks ja magusateks kogemusteks. Empiirika koguhulk ja aktuaalsuse möödumine tingivad vajaduse edasi liikuda, katta eluetapp selle ühisnimetajate roosa kastmega. Seega on täiskasvanu õndsas tagasivaataja positsioonis, mis lubab juba läbi elatud murede kohta kerge südamega õpetussõnu jagada. Teismeline tõlgendab seda aga liigse distantseerumisena. Olles võimeline tooma detailselt selgeid paralleele lapsepõlve ja praegusaja emotsioonide vahel, naeruvääristamata üleolevalt kumbagi eluetappi, muudab Maarja elukogemuste hulga ebavõrdsuse hoopis enda trumbiks.

Noortekirjandus on nišikaup, raskeid teemasid käsitlevad universaalsed eneseabiraamatud kõige õrnemas eas lugejaskonnale. Koolivägivald, virtuaalkiusamine, sõltuvus mõnuainetest või manipuleerivatest inimestest, õnnetused, enesetapud ja surmad on 21. sajandil tavapärased vahendid, millega kirjanikud iseseisvuse ja vastutuse võtmise kohustuse sisse juhatavad. Peaaegu nelikümmend aastat tagasi kirjutatud „Neitsi Maarja neli päeva” on õnnelike noorte lugu, selliste, kelle õnne taga seisab ühelt poolt nende endi siiras ja usaldav hoiak, teisalt hädavajalikud maapealsed kaitseinglid. Lugu tüdrukutest, kellest ma praegu niivõrd ei erinegi, kui jalutan südatalvel maakodust ilma kõhkluseta magistraalini ja tõstan pöidla püsti, et linna loengusse jõuda, sest bussid peatuvad siin vaid kaks korda päevas. Meile ühine individuaalne optimism – on see naiivne või pragmaatiline?

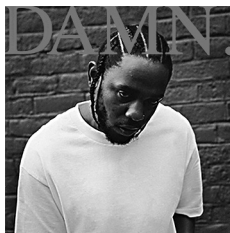
KAS JÄRGMINE NOBELI KIRJANDUSAUHING LÄHEB COMPTONISSE?

Daniel Tamm

Mõni aeg tagasi kirjutas Silvia Urgas Värske Rõhu veergudel Nobeli kirjandusauhinna valguses Bob Dylanist ja tema loomingust.¹ Dylan on auhinna viimaks kätte saanud,² suurem kära on vaibunud. Igihalja arutelu kirjanduse ja laulusõnade suhtest sooviksin aga taas üles võtta ja seda ühe konkreetse artisti näitel (keda ka Urgas oma tekstis mainib): Kendrick Lamar. Maailmakuulus räppar on seitsme aastaga kindlustanud koha hiphopi kaanonis (muide, äsja pälvis ta Pulitzeri muusikauhinna). Kurikuulsast Los Angelese linnaosast Comptonist pärit Kendrick on oma loomingus põiminud eneseteadliku lüürika ja raadiokõlbliku produktsiooni, võites nii kriitikute kui ka tavakuulajate südameid. Lisaks sellele, et ta on väga menukas, peetakse teda muusikamaailma üheks parimaks sõnaseadjaks. Küsimus kõlab niisiis nõnda: kas ka Kendrickust võiks saada Nobeli kirjandusauhinna laureaat?

Et sellele vastata, on esmalt tarvis fikseerida Kendricku kirjalik pärand. Siit tekibki esimene probleem. Kui Dylan on andnud välja hulganisti laulusõnade kogumikke, siis Kendricku kohta sama öelda ei saa. Ühelegi albumile pole laulusõnu lisatud ja ametlikke variante ei leia ka internetist. Laulusõnu on üles kirjutanud kuulajad, kes pole aga lõpliku konsensuseni jõudnud. Kui võrrelda sõnu koondavaid internetilehti, erineb ülestähendatu küll vähesel määral, ent hiphopifoorumites ja kommentaariumites käib elav diskussioon selle üle, mida Kendrick kusagil täpselt ütles. Võõras kõrv pole teatavasti kõige usaldusväärsem instrument, sest kiputakse kuulma seda, mida kuulda tahetakse, nagu näitab 1976. aastal sõnastatud McGurki efekt: kuuldu sõltub nähtust.³ Seega tuleks kuulajate kirja pandud teksti ametlikuks tembeldamisest hoiduda seni, kuniks sõnade autor pole originaali esitanud.

Ei ole võimatu, et Kendrick Lamari kogutud teosed näevad ühel päeval trükivalgust – viimastel aastatel on hiphopi laulusõnade kogumikke ilmunud küll –, ent see on siiski ebatõenäoline. Kuigi Kendrick on puhuti ise oma sõnu kommenteerinud ja

- 1 Silvia Urgas. „Vastust teab vaid tuul – kas Bob Dylani laulusõnad on kirjandus?” – Värske Rõhk 2/2017.
- 2 <https://www.theguardian.com/music/2017/apr/02/bob-dylan-finally-accepts-nobel-prize-in-literature-at-private-ceremony-in-stockholm>.
- 3 Harry McGurk, John Macdonald. „Hearing lips and seeing voices” – Nature, 23.12.1976.

Kurikuulsast Los Angelese linnaosast Comptonist pärit Kendrick on oma loomingus põiminud eneseteadliku lüürika ja raadiokõlbliku produktiooni, võites nii kriitikute kui ka tavakuulajate südameid.

seletanud, osutades fännidele teinekord isegi ortograafiaabi⁴, eelistab ta asja siiski saladuskatte all hoida: intervjuudes on ta toonitanud teadlikku otsust jätta täpsem tõlgendus-töö kuulajatele.⁵ See otsus selgitab Kendricku huvi homonüümide vastu, mida nimetatakse hiphopi ringkondades *double entendre*’iteks (topeltkuuldavuseks). Näiteks tema 2012. aasta pala „Backstreet Freestyle” (albumilt „good kid, m.A.A.d city”) teine salm lõpeb genius.com-i andmetel lau-

sega „This voice here is golden, so fuck y’all, I goes in, and ...”⁶. Kui lugu ennast kuulata, kõlab „golden” (‘kuldne’) aga nagu „goa-ding”, mis tähendab provotseerivat ja ärritavat ning sobib laulu konteksti isegi paremini kui veebilehel kirja pandud variant. Või võtkem aasta vanema loo „Ronald Reagan Era”, kus „Take it in vain, Vicodins couldn’t ease the pain” võiks kõlada ka nagu „Take it in vein, Vicodins couldn’t ease the pain”⁷ – ning seegi oleks kooskõlas narkootikumide

ületarvitamisest rääkiva loo põhitooniga. Sarnaseid näiteid võib Kendricku diskograafiast leida lõpmatuseni.

Homonüümide kõrval meeldib Kendrickule mängida ka hääle ja intonatsiooniga. 2016. aastal meesteajakirjale GQ antud intervjuus⁸ juhib ta tähelepanu, et peab oma põhiliseks instrumendiks vokaali ja selle toone. See tõsiasi muudab laulusõnade ülesmärkimise veelgi keerulisemaks, mida illustreerib hästi kuulus *triple entendre* laulust „A.D.H.D”. „Eight doobies to the face, fuck that / Twelve bottles in the case, nigga, fuck that / Two pills and a half-weight, nigga, fuck that / Got a high tolerance when your age don’t exist”.⁹

Üleskirjutatuna paistab asi lihtne, aga Kendrick hääldab sõna „that” väga omapäraselt ja ei olegi aru saada, kas ta ütleb „thought” (‘mõte’), „dot” (‘punkt’) või „that” (‘see’). Süntaksilt on kõik kolm sobivad. Taas on laulu teemadeks eri narkootikumide segamini tarbimine ja halvad eeskujud, seega sobiks rea „Twelve bottles in the case” järele „fuck thought” suurepäraselt. Samas oli Kendrick äsja hüljanud artistinime k-dot ja esines edaspidi oma pärisnime all. „Fuck dot” oleks nagu hüvastijätt endise, noore ja naiivse minaga.

Hääleeksperimentid ei piirdu ainult hääldusega. Iga endast lugupidav laulja mängib vokaaliga, ent Kendrick kasutab eri karakterite jaoks eri toone, jutustades lugusid mitmest vaatepunktist. Sealjuures

4 Vt <https://twitter.com/kendricklamar/status/260442741497028609>.

5 Vt <https://www.npr.org/2017/04/21/525094661/kendrick-lamars-first-interview-after-releasing-damn-is-a-doozy>.

6 „See hää! siin on kuldne, nii et minge perse, läheb sisse ja ...”

7 „Ilmaasjata võtad, Vicodin ei vaigista valu” võiks kõlada ka nagu „Võta seda veeni, Vicodin ei vaigista valu.”

8 Vt <https://www.youtube.com/watch?v=4IPD5PtqMiE>.

9 „Kaheksa pläru näkku, perse / Kaksteist pudelit kastis, nigga, perse / Kaks tabletti ja viis grammi pulbrit, nigga, perse / Suur taluvus, vanus ei tähenda midagi.”

Kendrick kasutab eri karakterite jaoks eri toone, jutustades lugusid mitmest vaatepunktist. Sealjuures on tema hääletoon kuulajale väärtuslik vihje, sest just tänu sellele saab aru, milline *alter ego* parasjagu kõneleb.

on tema hääletoon kuulajale väärtuslik vihje, sest just tänu sellele saab aru, milline Kendricku *alter ego* parasjagu kõneleb. Käre, karm ja jõuline tämber, mida võib kohata nii „Backseat Freestyle’is” kui ka „The Blacker The Berry’s”, projitseerib halastamatut ja enesekeskset gängikuuluvusega alfaisast, kelle arhetüüp oli kunagi Kendricku iidol. Hea näide on ka „XXX” viimaselt kauamängivalt „DAMN.”, milles Kendrick räägib vägivallast ja seda soosivast ühiskonnast, ja esitab kolm vaatepunkti, vahetades

seisukohti koguni poole salmi pealt. Ainult hääletoon ja instrumentaal eristavad üleminekuid ühest positsioonist teise. Ta alustab vägivalda normaliseeriva diskursuse kirjeldamisega, kus jutustaja monotoonne ja tuhm hääel kajastab üksikõksust toimuva vastu. Ühtäkki rütm muutub ja jutujärje võtab üle vihane karakter, kes just kuulis oma sõbra poja tapmisest. Kadunud on üksikõksus, mängus on agressiivsed emotsioonid: „I can’t sugarcoat the answer for you, this is how I feel: If somebody kill my son,

that mean somebody gettin’ killed.”¹⁰ Kolmanda tegelasena astub sisse Kendrick ise ja võtab laulu kokku ühiskonnakriitilise noodiga: „Homicidal thoughts, Donald Trump’s in office / We lost Barack and promised to never doubt him again / But is America honest, or do we bask in sin?”¹¹ Kuna Kendricku tämber on tavapärane, räägib ta seekord enda eest, vahest ainult natuke aeglasemalt kui muidu. Kui lugeda teksti, võib mõistagi aimata, kus toimub üleminek ühelt seisukohalt teisele, aga ainult sõnadest lähtudes on kerge ajada segamini Kendricku enda mõtted tema tegelaste omadega. Umbes nii juhtus ju ka Vladimir Nabokovi ja „Lolitaga”.

Niisiis, vanker läheb kraavi juba esimese probleemi kerkides, et Kendricku tekstidel pole ametlikku versiooni. Üritasin esile tõsta ka tõsiasja, et tema pärandi kirjalik fikseerimine vaesestaks seda tublisti, sest tõlgendamise ambivalentsus on osa Kendricku kuulamise võlust. Kui sõnad kontekstist välja rebida, läheb kaduma ka sisu, sealhulgas mängud intonatsiooni ja tämbriga, mis avavad uusi tõlgendusastmeid. Kendrick ei ole traditsioonilises mõttes kirjanik

ega luuletaja, ennekõike on ta meisterlik muusik, kes on lihtsalt sõnadega maru osav. Kui hindamiskriteeriumeid ei muudeta, pole tema nomineerimine realistlik. Aga üks uks sulgub ja teine avaneb. Ehk on postmodernistlik aeg laulusõnade kaa-noni loomiseks küps? Bob Dylanile määratud Nobeli kirjandusauhind on oluline

10 „Ma ei ilusta vastust, just nii ma tunnengi: kui keegi tapab mu poja, siis sureb peagi keegi veel.”

11 „Mõrtsukalikud mõtted, Donald Trump on ametis, / jäime Barackist ilma ja lubasime, et ei kahtle temas enam, / aga kas Ameerika on aus või peesitame patust?”

pretsedent, millelt võiks tõukuda laiem huvi laulusõnade analüüsi vastu ja institutsionaalne tugi neile. Nimelt avalduvad Kendricku töid lahates maailmakirjanduse suured narratiivid, mis väärivad kahtlemata analüüsi.

Siinkohal võiks vaadelda Kendricku viimase albumi „DAMN.” suhet Fjodor Dostojevski „Kuritöö ja karistus”. Pole põhjust oletada, kas Kendrick sai Dostojevskilt inspiratsiooni või on teda üldse lugenud, aga kui neid teoseid lähemalt vaadelda, ilmnevad märkimisväärsed paralleelid. „Kuritöö ja karistus” peategelane Rodion Raskolnikov on lõhestunud tegelane (seda juba etümoloogiliselt)¹², kes üritab endas inimesena selgusele jõuda. Samasuguse positsiooni võtab ka Kendrick, käsitledes küll pisut erinevat dihhotoomiat. Kui Raskolnikov tahab teada, „[k]as ma olen täi, nagu kõik, või inimene? Võin ma üle piiri astuda või ei? Söandan ma kummarduda ja võtta või mitte? Olen ma värisev loomake või on mul õigus ...”¹³, siis Kendrick küsib: „Is it wickedness? / Is it weakness? / You decide / Are we gonna

Tõlgendamise ambivalentsus on osa Kendricku kuulamise võlust.

live or die?”¹⁴ (BLOOD.) Raskolnikov visandab teooria haruldastest inimestest, kellel on õigus ülla eesmärgi nimel kõiksuguseid abinõusid pühitseda, vorpides moraali oma äranägemise järgi, samal ajal kui neile vastanduvad harilikud inimesed, kes on „nii-öelda materjal, mis on ainult selleks, et

endasuguseid sigitada”¹⁵. Sellest mõttest võrsubki soov aduda, kumba rühma Raskolnikov ise kuulub, mis päädib tema kuritööga. Ka Kendrick kõneleb albumil kahe vaatepunkti kaudu, millest esimene on üleolev ja enesekindel ning teine alandlik ja eneseteadlik, vaagides, kumb mõttemall teda paremini iseloomustab.

Lunastust, mille Raskolnikov viimaks armastusest ja religioonist leiab, ihaldab ka Kendrick, aga kas ta selleni jõuab, oleneb juba kuulajast. „DAMN.!” lõpus ületab Kendrick usu abil oma DNA, päritolu, ning jõuab kirkastava alandlikkuse ja leplikkuseni, mida on ümbritsevast keskkonnast

muidu vajaka. Selle asemel et jumalaga samastuda, avastab ta endas inimlikkuse. Ent „DAMN.” on justkui topeltalbum, mida võib kuulata ka tagantpoolt ette, ja selle käigus jõutakse vastupidise lahenduseni: „We gon’ put in reverse”¹⁶ (DUCKWORTH.). Kendrick alustab jumalakartlikult positsioonilt, aga järk-järgult degenerereeruvad voorused pahedeks ja viimaks järeldub, et „I got dark, I got evil, that rot inside my DNA / I got off, I got troublesome heart inside my DNA”¹⁶ (DNA.). Lunastusest saab hukatus.

12 Раскол tähendab vene keeles lõhestumist, lõhet.

13 Fjodor Dostojevski. „Kuritöö ja karistus” – Tallinn: Eesti Raamat, 1987, lk 398.

14 „On see kurjus? / On see nõrkus? / Otsusta sina, / kas elame või sureme?”

15 „Kuritöö ja karistus”, lk 247.

16 „Muutusin tumemeelseks, muutusin kurjaks, see kõdu minu DNA-s / Pääsesin puhtalt, aga mu DNA-s on tülikas süda.”

Nii Kendrick kui ka Raskolnikov läbivad sarnase kannatuste ja kahtluste raja, ent Raskolnikovi jaoks on lunastus lõpp-peatus, Kendricku jaoks mitte.¹⁷ Mõlemat piinab teadmatus ning mõlemat mõjutab religioon.

„Kuritööd ja karistust” ning „DAMN.I” ühendab seega võrdlemisi sarnane ideeline teljestik, kuid Kendricku ja Raskolnikovi vahel võib täheldada ka pisut konkreetsemaid kokkupuutepunkte. Näiteks ei suuda Raskolnikov esi-

algu kuidagi otsusele jõuda, kas ta jaksab oma teooriat harilikest ja erakordsetest inimestest enda peal katsetada, ent kuritööpäeval kannab teda justkui mingi väärmatu vaistlik tunnetus. Sama nendib ka Kendrick: „I got so many theories and suspicions / Today is the day I follow my intuition”¹⁸ (YAH.). Enne ülestunnistamist külastab Raskolnikov oma ema, palub tal enda eest palvetada ning hõrhub, kui sama lubavad teha tema sõbra Marmeladovi lapsed.

Ka Kendrick on teadlik pattudest, mida ta on korda saatnud, valutades albumi jooksul korduvalt südant, et keegi tema eest ei palveta. Kannatused ja kogemused võtab Kendrick kokku nõnda: „Seen it all, done it all, felt pain more / For the cause, I done put blood on sword”¹⁹ (GOD.). Raskolnikov eelistab küll mõõga asemel kirvest, aga kannatab verise eesmärgi kiuste niisamuti.

Nende näidete kaudu saab hõlpsasti järeldada, et hip-hop on võimeline kirjandusklassikast tuntud suuri narratiive kaasakiskuvalt ja isikupäraselt välja kandma. Ma ei leia, et kõiki pisut sõnaosavamaid muusikuid tuleks Nobeli kirjandusauhinnaga pärjata – see aga ei tohiks nende loomingu väärtust iseenesest kahandada. Samuti ei peaks kirjandusõppejõud alates homsest võtma noortepärase hoiaku ega loengut taktimõodus 4/4 ette kandma. Küll aga väärivad laulusõnad muusikaajaloo ja kirjanduse vahelisel väljal eraldi käsitlemist, sest seal põimuvad muusika ja sõnad, meedium ja sõnum ning üks täiustab teist.

Laulusõnad väärivad muusikaajaloo ja kirjanduse vahelisel väljal eraldi käsitlemist, sest seal põimuvad muusika ja sõnad, meedium ja sõnum ning üks täiustab teist.

17 Muide, hiljuti anti välja „DAMN. COLLECTORS EDITION”, millel on samad laulud, mis originaalalbumil, ent vastupidises järjekorras.

18 „Mul on palju teooriaid ja kahtlusi, / aga täna on see päev, mil järgin kõhutunnet.”

19 „Kõike näinud, kõike teinud, valu tundnud / Ühegi eesmärgi nimel ma enam verrega mõõka ei määri.”

VÄRSKE RÕHU AUHINNAD

2017. AASTAL AVALDATUD KAASTÖÖDE EEST

Triin Paja

luule (nr 52)

Triin Paja luulekeel on kujundlik, rütmiline, voogav. See on küps debüüt, mis on küll inspireeritud maailmaluulest, aga on ometi eestikeelne. Paja luule viib lugeja rännakule ühte rikkalikku maailma, kus kohtuvad linnud ja linnad, maastikud ja taevas.

Siim Tõniste

lühilugu „Lindikava” (nr 51)

„Lindikava” on ühtaegu lihtne ja muheda huumoriga lugu poja ja ema suhtest. Elavad karakterid ja dialoogid ning ootamatu puänt muudavad lühiloo meeldjäävaks ülesvõtteks Kalamaja hipsteri ebatavalisest argipäevast.

Mirjam Parve

tõlge Lesley Nneka Arimehi novellist „Mida tähendab taevast kukkunud mees” (nr 52)

Tõlkimine on alati ühtaegu looming ja töö keelega. Mirjam Parve tõlge nigeeria kirjaniku Lesley Nneka Arimehi düstoopilisest novellist on nõtke ja keeleliselt täpne – see tabab autori meeleolusid ja stiili pisiasjadeni.

Merle Purre, Mirjam Parve

arvustus „Kingitud ausus” (nr 51)

Purre ja Parve arvustus Tõnis Vilu luulekogule „Kink psühholoogile” (2016) on dialoogivormis mõttevahetus, mis on ühtaegu siiralt mõista püüdev ja teraselt arutlev. Kaks vaatepunkti loovad koos mõtestava ja poeetilise ruumi, mis aitab lugejal teosega mitmel tasandil suhestuda.

AUTORID

Sirel Heinloo (29):

Kõnelus eesti tuttavaga EstLitFestil Londonis:

T: Mis su agenda on?

S: Mida sa mõtled?

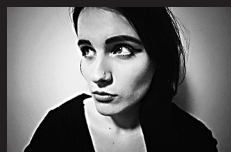
T: Sul on sära silmades ...

S: Jah, seda küll. Luule on minu maailm. Ma luuletan ise, kirjutan teiste omast ja lisaks viin luule lavale.

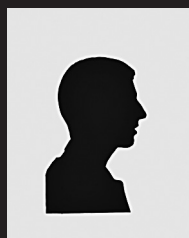
Eik (17):

vt lühiintervjuud lk 66.

Elo Järv (24):

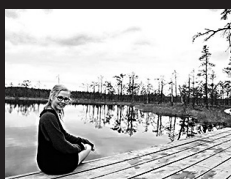
„Üritan maailmast aru saada: õppisin semiootikat, käin palju teatris ning vahel räägin potilillede ja jalgratastega.”

Andrus Kasemaa (34):

„ah ma ise ka ei tea kes ma olen”

Sanna Kartau (24)
on luuletaja, aktivist ja blogija, kelle jaoks on ebavõrdsuse paine kasvanud viljakaks kirjutamisteemaks. Veebiavarustes vuristab ta kirjutada saidil sannakartau.tumblr.com, füüsiliselt asub aga Berliinis.

Madli Keerman (24):

„Meeldib mõelda, et kunagi loen kõik elutoa raamaturiiulil olevad raamatud läbi. Siis aga tuleb meelde, et nähtaval on ainult esimene kiht. Tagapool on neid veel. Ohkan, lähen võtan ühe küpsise ja keedan teed.”

Linda Boström Knausgård (45)
on rootsi kirjanik. Ta debüteeris luulekoguga „Paita mu haava” (*Gör mig behaglig för såret*) 1998. aastal ning on avaldanud ka novellikogu ja kaks romaani. Värskes Rõhus ilmuv katkend on pärit tema esimesest romaanist „Heliose katastroof” (*Helioskatastrofen*, 2013), mis pälvis Mare Kandre nimelise auhinna.

Riste Lehari (29):

„Armastan merd, musta magusat kohvi ja vabalt põlevat lõket. Matkan metsades, rabades, inimestes, helides, piltides, lugudes, unenägudes ja alateadvuses. Lasen elul endaga juhtuda ja kirjutan selle kõik üles.”

Kaimar Lomp (30):

„Las mo read ja mõtted räägivad ise selle eest, kes olen.”

Saara Mildeberg (26):

„Üks kahest eestlasest lõunavete jahisadamas.”

Margit Lõhmus (33):

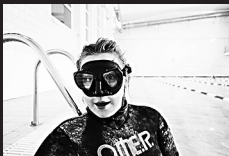
vt lühiintervjuud lk 15.

Foto: Triinu Maiv

Markus Muide (18):

„Olen 11. klassi õpilane ja elan Tallinnas. Rulatan, surfan, sõidan lumelauda, tegelen teatri ja tsirkusega. Pildistan seda, mis ümbritsevast silma torkab – olgu selleks siis huvitav valgus, auk, peegeldus, värvid, hetkeolukord või -emotsioonid. Samuti on minu loomingus tähtsal kohal loomad ja taimed. Teen pilte nii digitaalsel kujul kui ka filmile. Siiani on fotolavastused mu loomingust kõrvale jäänud – tööd sünnivad hetke spontaanselt tabamisest.”

Maarja Mäemets (26)

harjutab praegu vabasukeldumist ja õpib uuesti unistama.

Johanna Nisu (23):

„Ma olen Võrus sündinud, ent Tallinnas kasvanud tüdruk, kellele meeldivad loodus ja inimesed, tahan neid aidata ning rõõmsaks teha. Sellepärast viljelen jõudumööda nullkuluelustiili, käin matkamas ja õpin artstiks. Mulle ei meeldi elada ükski, ärgata hommikul vara ega süüa kala.”

Pok (27)

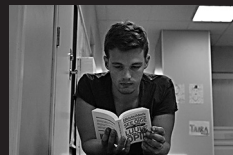
on Pärnus sündinud räppar, *spoken word*i artist ja kirklik seljakoti-rändur. Aastal 2010 tuli Pok Eesti Poetry Slami meistriks ja käis Eestist esindamas Euroopa Poetry Slami meistrivõistlustel Prantsusmaal. Tema esimene EP „Fatamorgaana” ilmus 2012, täispikk debüütalbum „Uperkuut” 2014 ja viimane album „Uinamuinasjutud” 2015. Tänavu aprillis ilmus Poki esimene reisiraamat „Elu aluspüksata. Ühe räppari rännud Kagu-Aasias”. Praegu nokitseb räppar uue helikandja kallal.

Paul Raud (18):

„Ka kokkusaamistele iseendaga kipun alatihti hiljaks jääma.”

Indrek Spungin (35)

on vabakutseline kirjutaja ja esineja. Esineb, kus aga saab, ja kirjutab, mida pastakast imeb. Üldiselt on ta üliõnnelik, kui leiab endas jõudu olla nõus mõne zoofiliga, kes leiab, et artikleeritud kõne ja kiri ei ole kõige väledamad viisid energia edasiandmiseks ja talletamiseks loomariigis. Siis vehib tantsu või vaatab unenägusid. Üldiselt vaatabki ainult unenägusid.

Daniel Tamm (21)

käib ülikoolis, üritab aru saada, mis on semiootika ja mis on sellel pistmist riigiteadustega. Vabal ajal räägib loetud raamatutest ning veel rohkem lugemata raamatutest.

Kristel Rebane (36), Janar Sarapu (25)

Janar: Pesen auto ära, panen müüki. Ostan endale kitse ja väikese vankri.

Kristel: Mhmh. Oot ... mida? See läheb luuletusse.

Janar: Ei, ma mõtlen seda tõsiselt!

Kristel: Mina samuti.

Kelly Turk (25):

„See oli siis, kui ma veel nii mõtlesin.”

Matthias Jonathan Vaino (23):

„Mulle meeldivad kassid rohkem kui koerad!”

Hele-Mai Viiksaar (26):

„Nii et sa oled kirjandusteadlane? Mis su lemmikraamat siis on kah?”

Tuuli Geetsia Tšaškin (22):

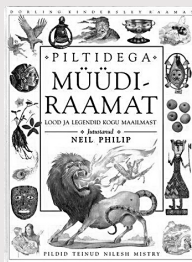
„Olen esmapilgul vaikne, aga tegelikult üsna jutukas. Hakkasin luuletusi kirjutama üle kahe aasta tagasi tänu gümnaasiumi loovkirjutamise tunnile. Põhiliselt kirjutan armastusest ja loodusest.”

Leo Vissak (21)

õpib parameedikuks ja otsib kirevat elu.

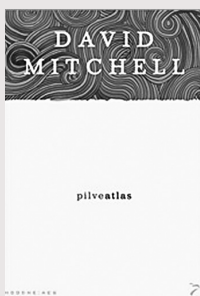

RAAMATU- SOOVITUSED

Neil Philip, „Piltidega müüdiraamat” (Varrak, 1998)

Mütoloogia on alus paljudele teostele nii varasemas kui ka nüüdiskirjanduses ning kuigi muidugi võib lugeda – ja suurema huvi korral peakski lugema – pikemaid käsitlusi, kogumikke või originaale (näiteks „Odüsseia” on tõeliselt melodramaatiline ja „Vanem Edda” endiselt põnev; hiljuti ilmus põhjala mütoloogia ümberjutustus suisa Neil Gaimani sulest), on see raamat minu mütoloogiahuvi alus. Kõik varaseimad mälestused mütoloogiast ning suurem osa kujutluspilte jumalatest ja kangelastest on pärit siit – minu Loki näiteks pole Marveli filmide Tom Hiddleston, vaid selle raamatu punapäine trikster. Seejuures on teosel väga lai haare ning jutte on kõiksugustelt maadelt ja rahvastelt: Kreekast-Roomast inuittide, „Kalevala” ja Austraalia põlisrahvasteni välja. Põgusalt küll, aga siiski. Ainult eesti mütoloogia uurimiseks tuleb ikkagi Kreutzwald või regilaulukõited välja otsida.

David Mitchell, „Pilveatlas” (Varrak, 2006)

Kui ei oska õieti valida, millist raamatut soovitada, lähen kergemat teed: „Pilveatlas” koosneb kuuest jutustusest, igaüks ise žanris, ent need põimuvad terviklikuks looks, mis kulgeb läbi ajaloo tulevikku välja. Filmi Tom Hanksiga võib siinkohal unustada. Kuigi filmi ja raamatu ehitusklotsides on paljugi ühist, on raamat siiski teine tera, ja selle paksusest ei maksa samuti heituda. Olen oma lemmikjutustusi korduvalt üle lugenud – neid võib ka ükshaaval ette võtta või siis pikemaid pause jätta. Mõni vihje võib nii küll kahe silma vahele jääda, aga mis sellest. „Pilveatlas” on seejuures natuke nagu lehvik: lugu, mis alguses pooleli jääb, jätkub teose teises pooles, tuues veel kord esile tähtsat rolli mängivad kordused ning hingede, lugude ja elude ringluse.

Robin Hobb, „Eluslaevnike triloogia” (Varrak, 2013–2017)

Kuigi ma armastan eri žanre ja stiile, on fantaasia- ja ulmekirjandus mulle eriti südamelähedane ning Robin Hobb omakorda üks armsamaid kirjanikke. Hobb on küll kuulsam oma esimese, Farseeri triloogia poolest ja tema teostega tutvumiseks sobib suurepäraselt „Salamõrtsuka õpilane”, kuid ma hindan „Eluslaevnikke” siiski rohkem. Lugu, mis algab vaesuva kaupmeheperekonna püüdlustest oma hea nimi taastada, viib pereliikmete teede hargnemise ja taasühinemise ning paljude vapustavate sündmusteni. Loost ei puudu ka meremaod, lohed ja piraadid, ning rääkivad laevad on algusest peale mängus. Kuigi Hobb kujutab hingeminevaid tegelasi ja pikki fantaasiasaagasid, ei ole teoses esiplaanil vägivald ja verevalamine, nagu näiteks „Troonide mängus”. Ikka ilu ja uhkus, kangelaslikkus ja kaduvus. Kõikidest proua Hobbi raamatutest moodustub erakordselt tihe ja külluslik väljamõeldud mütoloogia ning kolmanda osa lugemise ajaks on süda alati murdumise äärel.

Hanneleele Kaldmaa

VÄRSKE RÕHU TOIMETUS

Peatoimetaja: Carolina Pihelgas

Tegevtoimetaja: Tõnis Vilu

Kriitikatoimetaja: Hanna Linda Korp

Keeletoimetaja: Lydia Raadik

Kujundaja: Maris Kaskmann

KAASTÖÖD

Luule ja tõlked: carolina.pihelgas@va.ee

Proosa: tonis.vilu@va.ee

Arvustused, esseed: hannelinda.korp@va.ee

Pildid ja fotod: vr@va.ee

Illustratsioonid Matthias Jonathan Vaino

Fotod Markus Muide

Fotod lk 2–7 Maarja Mäemets

Fotod lk 88–95 Talvike Mändla erakogu

Tel 5349 6146

vr@va.ee

www.va.ee

KOLLEGIUM

Eda Ahi, Lauri Eesmaa, Kristjan Haljak, Maarja Kangro, Helena Läks,
Johanna Ross, Marek Tamm, Berk Vaher, Mart Velsker

VÄLJAANDJA

SA Kultuurileht

Voorimehe 9

10146 Tallinn

TELLIMINE

www.tellimine.ee

Tel 617 7717

Trükk: AS Pakett

Värske Rõhk nr 54 (2/2018)

ISSN 1736-2954 (trükis)

ISSN 2228-1363 (epub)

SISUKORD

1	Maarja Mäemets
8	Margit Lõhmus
17	Kelly Turk
23	Kaimar Lomp
26	Linda Boström Knausgård
34	Andrus Kasemaa
46	Leo Vissak
57	Pok
61	EiK
68	Päevik: Indrek Spungin
79	Elo Järv
82	Kristel Rebane, Janar Sarapu
88	Intervjuu Talvike Mändlaga
99	Sirel Heinloo
102	Riste Lehari
109	Tuuli Geetsia Tšaškin
112	Markus Muide
119	Paul Raud Talvike Mändlast
122	Sanna Kartau Brigitta Davidjantsist
126	Johanna Nisu Kristi Rebasest
131	Saara Mildeberg Leelo Tunglast
136	Daniel Tamm Kendrick Lamarist
141	Värske Rõhu auhinnad
142	Autorid
144	Raamatusoovitused

Hind 2.90 eurot

